

AKSUM

THYATEIRA

A Festschrift

For
Archbishop Methodios
of Thyateira and Great Britain

General Editor

DR. GEORGE DION. DRAGAS

1985
THYATEIRA HOUSE
London W. 2

A Festschrift

In Honour of Archbishop METHODIOS of Thyateira and Great Britain, (1985).

Patrons:

Archbishop Robert Rancie of Canterbury
Cardinal Basil Hume Archbishop of Westminster
Metropolitan Meletios of France

Editorial Committee:

Metropolitan Chrysostomos of Myra, Istanbul.
Archbishop Basil of Brussels
Sir Steven Runciman, Dumfriesshire, Scotland., F.B.A.
Metropolitan Antony of Surozh.
Metropolitan John of Helsinki.
Prof. Gordon Rupp, Cambridge, F.B.A., D.D.
Prof. F. F. Bruce, Manchester, F.B.A., D.D.
Prof. T. F. Torrance, Edinburgh, F.B.A., D.D.

General Editor:

Protopresbyter Dr. George Dragas, Durham, England.

Η ΕΝ ΚΑΡΘΑΓΕΝΗΙ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ 419

Υ π ο

Μητροπολίτου Σουηδίας Παύλου

α) Ἡ σύγκλησις τῆς συνόδου.

Ἡ «ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος τοῦ 419» συνεκλήθη, ὡς καὶ ἐκ τῆς ὀνομασίας αὐτῆς ἐμφαίνεται, ἐν Καρθαγένῃ¹, κατὰ τὸ ἔτος 419 (25–30 Μαΐου), ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης Αὐρηλίου², εἶναι δὲ ἀπὸ πλευρᾶς κανονικοῦ δικαίου καὶ δὴ ἱστορίας τῶν πηγῶν αὐτοῦ ἢ πλεον σημαντικῆ ἐκ τῶν εἰκοσι καὶ πλεον συνόδων τῶν συγκληθεισῶν ἐπὶ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου, ὅστις ἐν τῇ

πράξει ὑπῆρξεν ὁ ἀναμφισβήτητος προκαθήμενος³ τῆς «ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς» (=«ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας»). Τῆς συνόδου ταύτης μετέσχον συνολικῶς 217 ἐπίσκοποι, κυρίως ἐκ τῆς Ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς, ὁπωςδήποτε δὲ «τοποτηρηταί» ἐκ τῶν λοιπῶν ἐξ ἐπαρχιῶν⁴ τῆς «διοικήσεως τῆς Ἀφρικῆς»⁵. Εἰς τὴν σύνοδον παρίσταντο ἐπίσης «τοποτηρηταί τῆς ἐκκλησίας Ρώμης», ἦτοι ὁ ἐπίσκοπος Ποτεντίνης (τῆς ἐπαρχίας Πικένου) Φαυστίνος καὶ οἱ πρεσβύτεροι Φίλιππος καὶ Ἄσελλος.

1. Εἰς τὰ βυζαντινὰ κείμενα ἢ ἀρχαία πόλις τῆς Καρχηδῶνος ὀνομάζεται ἐπίσης Καρθαγένῃ (ἄλλαι παραλλαγῆ γραφῆς: Καρθάγενα, Καρτάγαινα, Καρθαγέ(ν)α, Καρταγέ(ν)α, Χαρταγέ(ν)η), ἀσφαλῶς ἐξ ἐπιδράσεως τῆς λατινικῆς ὀνομασίας Carthago, ὁ τύπος δὲ οὗτος «Καρθαγένῃ» ἀπαντᾷ διὰ πρώτην φοράν ἐν τῇ μνείᾳ τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Κωικιλιανοῦ, ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν ἐπισκόπων, τῶν μετασχόντων τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325) (*Mansi* 2, 929). Ἐν τούτοις, ὁ μεταφράσας κατὰ τὸν στ' αἰῶνα τὰ πρακτικὰ κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 ἐχρησιμοποίησε μόνον τὸν τύπον «Καρχηδῶν», τὸν αὐτὸν δὲ τύπον «Καρχηδῶν» («τὴν δὲ κατὰ τὴν ἐν Λιβύῃ Καρχηδῶνα γεγενημένην... ἱερὰν σύνοδον») χρησιμοποιεῖ καὶ ὁ συντάκτης τοῦ προλόγου τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ «Συντάγματος εἰς ἸΔ' τίτλους» (ἐκδοθέντος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ στ' αἰῶνος), ὅστις, ὡς λέγει, «εὐρηκῶς» τοὺς κανόνας τῆς εἰρημένης συνόδου, «συνέζευξε» «τῷ παρόντι σπουδάσματι» (ΡΠ 1, 6), ἦτοι εἰς τὴν πρώτην ἐκδοσιν τοῦ ἐν λόγῳ «Συντάγματος εἰς ἸΔ' τίτλους». Ἀντιθέτως οἱ συντάκται τῶν κανόνων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθούσης Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (691) χρησιμοποιοῦν μόνον τὸν τύπον «Καρθαγένῃ» (κανόνες 2ος, 13ος, 29ος καὶ 32ος). Οἱ σχολιασταὶ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος Ζωναρᾶς καὶ Βαλασαμῶν σημειῶνουν ὅτι «Καρχηδῶν» ὀνομάζεται ἡ ἐπαρχία (τῆς Ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς) καὶ «Καρθαγένῃ» ἡ ὀμώνυμος πρωτεύουσα ταύτης. «Ἡ γὰρ Καρθάγενα μέρος τῆς Καρχηδῶνος ἐστίν, ἢ δὲ Καρχηδῶν ἐπαρχία τῆς Ἀφρικῆς ἢ γὰρ Ἀφρικῆ ἐκ πολλὰς μεμέρισται μοίρας, ὧν μία ἢ Καρχηδῶν» (ΡΠ 3, 286). Ἡ παρατήρησις αὕτη τῶν δύο ἀνωτέρω σχολιαστῶν, ἥτις ἐπαναλαμβάνεται καὶ ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Ἀρμενοπούλου (ΡΓ 150, 48) καὶ Ματθαίου τοῦ Βλαστάρεως (ΡΠ 6, 20), ἀληθεύει ὡς πρὸς τὸ ἐν αὐτῆς μέρος, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἐπαρχία τῆς Ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς ὀνομάζεται ἐπίσης ἐπαρχία Καρχηδῶνος, δὲν τεκμηριῶνται ὅμως ἱστορικῶς ὡς πρὸς τὸ ἕτερον αὐτῆς μέρος, ὅτι δηλαδὴ ὁ τύπος «Καρχηδῶν» χρησιμοποιεῖται πρὸς δήλωσιν τῆς ἐπαρχίας Καρχηδῶνος, ὁ δὲ τύπος «Καρθαγένῃ» πρὸς δήλωσιν τῆς πόλεως τῆς Καρχηδῶνος. Ἐνδεικτικαὶ περιπτώσεις χρήσεως τοῦ τύπου «Καρθαγένῃ» (καὶ τῶν παραλλαγῶν αὐτοῦ) εἰς βυζαντινὰ κείμενα δημοσιεύονται

ὕπὸ τοῦ *Henricus Gelzer, Georgii Cyprii Descriptio Orbis Romani*, Λειψία 1890, σελ. 101 - 102. Πάντως, ἐν τῇ ἀνά χειρᾶς μελέτῃ χρησιμοποιεῖται ὁ τύπος «Καρθαγένῃ», ὅστις εἶναι ὁ πλεον συνηθῆς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ.

2. Ἡ εἰς ἐπίσκοπον Καρθαγένης ἀνάδειξις τοῦ Αὐρηλίου τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 390 (κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπίσκοπος Καρθαγένης ἦτο εἰσέτι ὁ Γενέθλιος) καὶ 393 (ὅτε ὁ ἦδη ἐπίσκοπος Καρθαγένης Αὐρήλιος προῆδρευσε συνόδου ἐν Ἰππῶνι), πλεον δὲ συγκεκριμένως κατὰ τὸ ἔτος 391 ἢ 392. Ἱστορικαὶ εἰδήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν προγενεστέραν περιόδον τοῦ βίου αὐτοῦ εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτοι. Εἶναι γνωστὸν μόνον ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 388, ὅτε ὁ μετέπειτα ἐπίσκοπος Ἰππῶνος Αὐγουστίνος ἐπέστρεψεν ἐξ Ἰταλίας εἰς Βόρειον Ἀφρικὴν, συνητήθη ἐν Καρθαγένῃ μετὰ τοῦ διακόνου τότε Αὐρηλίου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέθη φιλικῶς. Ὁ Καρθαγένης Αὐρήλιος κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἀρχιερατεῖαν εἰργάσθη ἄοκνος διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν αἱρέσεων καὶ σχισμάτων ἐν τῇ ἀφρικανικῇ ἐκκλησίᾳ, τὴν προάσπισιν τῆς αὐτοτελείας τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἐναντι τῶν ἀξιώσεων τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ τὴν γαγίωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ἔχων ἐπὶ δογματικῶν καὶ θεολογικῶν θεμάτων πολῦτιμον αὐτοῦ συνεργάτην καὶ συμπαραστάτην τὸν ἐπίσκοπον Ἰππῶνος Αὐγουστίνον. Ἀπεβίωσε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 427 - 430, σφάζεται δὲ ἐπιστολῇ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, γραφεῖσα τὸ ἔτος 406 ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἐξορίας αὐτοῦ, ἐκφράζοντος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Καρθαγένης Αὐρήλιον εὐχαριστίας διὰ τὸ ἐπιδειχθῆν ἐνδιαφέρον: «τῆς γὰρ ἀγάπης σου τὸ θερμὸν καὶ τῆς παρησίας καὶ τῆς εὐλαβείας ἢ εὐδοκίας μέχρι τὰ ἡμῶν τῶν ἐν ἐσχρατῆ τῆς οἰκουμένης καθημένων ἔφθασεν» (ἐπιστολὴ 149, ΡΓ 52, 700). Περὶ τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου ἐκτενῆς δημοσίευμα τοῦ *A. Audollent*, ἐν *DHGE* 5, 726 - 738.

3. Δὲν ὑφίστανται ἐπὶ τούτῳ κανόνες οἵτινες καθορίζουν τὴν θέσιν τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς ἢ κανόνες οἵτινες ἀπονέμουν εἰς αὐτὸν διακριτικὸν τινα ἐπισκοπικὸν τίτλον. Ἀντιθέτως ὑφίσταται συνοδικὴ ἀπόφασις, ἀπαγορεύουσα εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς «πρώτης καθέδρας» (καὶ ἐπομένως καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Καρθαγένης) ὅπως προσαγορευῆται «ἐξάρχος τῶν ἱερῶν ἢ ἄκρος ἱερεὺς ἢ τοιοῦτότροπον τίποτε» ὀρίζουσα δὲ

ὅτι οὗτος δέον νὰ προσαγορευῆται «μόνον ἐπίσκοπος τῆς πρώτης καθέδρας» (κανὼν 39ος Καρθαγένης, ἐπαναλαμβάνουσης τὸν 25ον κανὼνα τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου. Ἐν τῇ ἀνά χειρὸς μελέτῃ ὁσάκις ἀναφέρεται κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένη συνόδου, ἄνευ ἑτέρου τινὸς προσδιορισμοῦ, ὑπονοεῖται κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένη συνόδου τοῦ 419). Ἐν τῇ πράξει ὁμοῦ ὁ ἀναμφισβήτητος προκαθήμενος ἢ «πρῶτος» τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς εἶναι ὁ ἐκάστοτε ἐπίσκοπος Καρθαγένης, γεγονός εἰς τὸ ὁποῖον συνετέλεσαν κυρίως τρεῖς παράγοντες: α) Ἡ πολιτικὴ καὶ διοικητικὴ σημασία τῆς πόλεως ἢς ἐτύγχανεν ἐπίσκοπος, β) Ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐν τῇ λατινικῇ Βορείῳ Ἀφρικῇ. Οὕτω: Περί τοῦ 220 ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγένης Ἀγριππίνος συγκαλεῖ σύνοδον ἐξ ἑβδομήκοντα ἐπισκόπων, ἐν ἣ ἐξητάσθη τὸ ζήτημα τοῦ κύρους τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν. Κατὰ τὰ ἔτη 251 - 256 ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγένης Κυπριανὸς (248 - 258) συγκαλεῖ ἑπτὰ συνόδους, ἐν αἷς ἐξητάσθησαν ζητήματα ἅπανα ἀπασχόλησαν σοβαρῶς τὴν ἀφρικανικὴν ἐκκλησίαν. Τὸ ἔτος 325 ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγένης Καικιλιανὸς μετέχει αὐτὸς μόνος ἐκ τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς τῶν ἐργασίων τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων οἵτινες ἀνεκοίνωσαν τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐπιρμημένης συνόδου εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν: «Καικιλιανὸς πόλεως Καρθαγένης, ταῖς κατὰ πάσας τὰς ἐπαρχίας, τὰς τε Ἀφρικῆς καὶ τὰς Νουμιδίας καὶ Μαυριτανίας ἀμφοτέρως, οὐσαὶ ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας» (*Mansi* 2, 929 καὶ PG 85, 1344). Τὸ ἔτος 348 ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγένης Γράτος καὶ τὸ ἔτος 390 ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγένης Γενεθλιὸς συγκαλοῦν ἐπίσης συνόδους ἐν Καρθαγένη. Τέλος, κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἀρχιερατείαν, ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγένης Αὐρηλιὸς συνεκάλεσεν ἄνω τῶν εἰκοσι συνόδους, αἱ πλείστα τῶν ὁποίων συνήλθον ἐν Καρθαγένη, γ) Ὁρισμέναι συνοδικαὶ ἀποφάσεις, αἵτινες ἀναγνωρίζουν συγκεκριμένα προνόμια εἰς τὸν ἐπίσκοπον Καρθαγένης. Οὕτω: Ἡ ἐν Ἰππῶνι σύνοδος τοῦ 393 (C. *Munier*, *Concilia Africæ*, Turnhout 1974, σελ. 32) ὀρίζει ὅτι ἡ ἡμερομηνία ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα διὰ τὴν ἀφρικανικὴν ἐκκλησίαν δέον ὄπως καθορίζεται ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων Καρθαγένης. Ἡ ἐν Καρθαγένη σύνοδος τῆς 28ης Αὐγούστου 397 (55ος Καρθαγένης) παρέχει εἰς τὸν ἐπίσκοπον Καρθαγένης τὸ δικαίωμα ὄπως χειροτονῆ εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα κληρικούς ἐξ ἑτέρων ἐπισκόπων λαμβανόμενος. Ἡ ἐν Καρθαγένη σύνοδος τῆς 13ης Σεπτεμβρίου 401 (85ος Καρθαγένης) λαμβάνει τὴν ἀπόφασιν ὅπως τὰ συνοδικὰ γράμματα συντάσσονται καὶ ὑπογράφονται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης, ἡ δὲ σύνοδος τοῦ 403 ἐν τῇ αὐτῇ πόλει (91ος Καρθαγένης) λαμβάνει τὴν αὐτὴν ἀπόφασιν προκειμένου περὶ ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν. Βεβαίως, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἐμφανίζονται βαθμηδὸν «πρωτεύοντες» ἢ «ἐπίσκοποι πρώτης καθέδρας» καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς, ἀλλὰ τὸ γεγονός τοῦτο οὐδόλας μειοῖ τὴν θέσιν τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας, ὡς τοῦτο ἐμφαίνεται σαφῶς καὶ ἐκ τοῦ 55ου κανόνος τῆς Καρθαγένης, ἐν ᾧ ὁ μὲν ἐπίσκοπος Καρθαγένης Αὐρηλιὸς φέρεται λέγων ὅτι «ἀντέχεται» «κατὰ συγχῶρσιν Θεοῦ, πολλῶν ἐκκλησιῶν φροντίδος», ἡ δὲ σύνοδος ὁμολογοῦσα ὅτι δυντὼς οὗτος «ἀνάγκην ἔχει» «πάσας τὰς ἐκκλησίας ὑποστηρίξει». Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι οἱ «πρωτεύοντες» ἢ «ἐπίσκοποι πρώτης καθέδρας» εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας (δύο Νουμιδιαί, δύο Μαυριτανίαί, Τρίπολις καὶ Βυζακηνή) δέν εἶναι οἱ ἐπίσκοποι τῆς πρωτεύουσος τῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ οἱ ἐπίσκοποι οἱ ἔχοντες τὰ πρεσβεία τῆς χειροτονίας καὶ ὅτι μέχρι τοῦ σ' αἰῶνος οἱ μόνοι διακριτικοὶ ἐπισκοπικοὶ τίτλοι οἵτινες ἐμφανίζονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς εἶναι οἱ τίτλοι τοῦ «πρωτεύοντος» (*primas*), τοῦ «ἐπισκόπου πρώτης καθέδρας» (*episcopus primæ sedis*) καὶ τοῦ «γέροντος» (*senex*), χρησιμοποιούμενων ἐν τῇ αὐτῇ καὶ μὴ ἔννοια. Συνελόντι εἰπεῖν, ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγένης ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς εἶναι ὁ ἀναμφισβήτητος «πρῶτος», ἡ δὲ θέσις αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ: α) πρὸς τὴν θέσιν τοῦ «μητροπολίτου» κατὰ τὴν περίοδον καθ' ἣν εἶναι ὁ μόνος «ἐπίσκοπος πρώτης καθέδρας» ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, καὶ β) πρὸς τὴν θέσιν τοῦ «ἐξάρχου τῆς διοικήσεως»

(κανόνες 9ος καὶ 17ος Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου), κατὰ τὴν περίοδον καθ' ἣν ὑφίστανται καὶ ἄλλοι «ἐπίσκοποι πρώτης καθέδρας» ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι κατ' οὐσίαν εἶναι οἱ μητροπολίται τῶν ἐπαρχιῶν (καίτοι, ὡς ἐλέχθη, δέν εἶναι οἱ ἐπίσκοποι τῆς πρωτεύουσος τῆς ἐπαρχίας, ἀλλ' οἱ ἐπίσκοποι οἱ ἔχοντες τὰ πρεσβεία χειροτονίας ἐν αὐτῇ), ὁ δὲ ἐπίσκοπος Καρθαγένης ὁ «ἐξάρχος» τῆς «διοικήσεως τῆς Ἀφρικῆς», ὡς αὕτη διεμορφῶθη ἐπὶ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ (284 - 305), προβάλλοντας εἰς νέαν διοικητικὴν διάρκειαν τῆς αὐτοκρατορίας.

4. ὁποστηρηταὶ τῶν ἀφρικανῶν ἐπαρχιῶν, τοῦτέστι τῶν δύο Νουμιδιῶν, τῆς Βυζακηνῆς, Μαυριτανίας Σιτιφένσης καὶ Μαυριτανίας τῆς Καισαριανῆς καὶ Τρίπολεως» (ΠΠ 3, 287).

5. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ διακρίνεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν Βόρειον Ἀφρικὴν (Κυρηναϊκὴ καὶ Αἴγυπτος) καὶ εἰς τὴν λατινικὴν Βόρειον Ἀφρικὴν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Κυπριανοῦ (248 - 258) ἡ λατινικὴ Βόρειος Ἀφρικὴ διαίρεται πολιτικῶς εἰς τρεῖς ἐπαρχίας: α) τὴν Ἀνθυπατικὴν Ἀφρικὴν (ἢ Ἀφρικὴν), ἥτις περιελάμβανεν ἐπίσης τὴν Βυζακηνὴν καὶ τὴν Τρίπολιν, β) τὴν Νουμιδιαν καὶ γ) τὴν Μαυριτανίαν. Ἐν τούτοις αἱ τρεῖς αὗται ἐπαρχίαι, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κυπριανοῦ, ἀποτελοῦν ἐνιαίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν. «*Latus fusa est nostra provincia, habet etiam Numidiam et Mauretanium sibi coherentes*», γράφει ἐν τινι ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὁ Κυπριανὸς (ἐπιστολὴ 48, 3 κατὰ τὴν ἀρίθμησην τοῦ *Guilelmus Hartel*, ἐν CSEL, τόμος 3ος, Βιέννη 1868 - 1871), καὶ ἐπανειλημμένως «*nostra provincia*» (ἐπιστολὴ 43, 3), «*provincia nostra*» (ἐπιστολὴ 45, 1) καὶ «*provincia nostra*» (ἐπιστολὴ 55, 21), ἀναφερόμενος εἰς τὸ σύνολον τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς (ἴδε, σχετικῶς: DDC 1, 296). Ἐπὶ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ (284 - 305) ἐπραγματοποιήθη νέα διοικητικὴ διαίρεσις τῆς αὐτοκρατορίας, πλείστων ἐπαρχιῶν διαιρεθεῖσθαι εἰς δύο. Οὕτω, κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα καὶ ἀρχὰς τοῦ πέμπτου, ὅτε συνεκλήθησαν: ἐπὶ ἐπισκόπου Καρθαγένης Γράτου ἢ ἐν Καρθαγένη σύνοδος τοῦ 348, ἐπὶ ἐπισκόπου Καρθαγένης Γενεθλιῶ ἢ ἐν Καρθαγένη σύνοδος τοῦ 390 καὶ ἐπὶ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλιῶ ἄνω τῶν εἰκοσι συνόδου, ἡ λατινικὴ Βόρειος Ἀφρικὴ πολιτικῶς διηρέθη εἰς δύο τμήματα: α) τὸ κυρίως τμήμα, ἥτοι ἡ «διοίκησις» (*dioecesis*) τῆς Ἀφρικῆς, καὶ β) τὸ τμήμα τῆς Μαυριτανίας Τυγγιτανῆς, ἥτις ἀπετέλει μέρος τῆς «διοικήσεως» τῆς Ἰσπανίας. Ἡ «διοίκησις» τῆς Ἀφρικῆς περιελάμβανεν ἐξ (ἢ ἐπτά, ἐάν αἱ δύο Νουμιδιαὶ ἀριθμηθῶν κεχωρισμένως) ἐπαρχίας: α) τὴν Ἀνθυπατικὴν Ἀφρικὴν (ἢ Ζευγτανήν), β) τὴν Βυζακηνήν, γ) τὴν Τρίπολιν, δ) τὴν Νουμιδιαν (διαιρουμένην εἰς τὴν Νουμιδιαν Κιρτησίαν καὶ εἰς τὴν Νουμιδιαν *Militiana* ἢ *Limitanea*), ε) τὴν Μαυριτανίαν Σιτιφιανὴν καὶ στ) τὴν Μαυριτανίαν Καισαριανήν. Βλ. προχείρως χάρτην τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου αἰῶνος, μετὰ τὰς διοικητικὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἐν «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους» (Ἐκδοτικῆς Ἀθηνῶν), τόμος 6ος, Ἀθῆναι 1976, σελ. 606 - 607. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς ἠκολούθησε τὴν πολιτικὴν τοιαύτην, ἀλλ' ἡ «συμμεταβολὴ» αὕτη δέν ἐγένετο οὔτε πάντοτε, οὔτε ἀμέσως, οὐδὲ πλήρως. Οὕτω: α) Ἡ Μαυριτανία Τυγγιτανὴ ἐκκλησιαστικῶς παρέμεινεν ἡνωμένη μετὰ τῆς Μαυριτανίας Καισαριανῆς, β) αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι δέν διεμορφώθησαν ἀμέσως, ἀλλὰ βαθμηδόν, διασάφεται δὲ ἀπόφασιν τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου τοῦ 393 (= 17ος κανὼν Καρθαγένης), δι' ἧς ἡ Μαυριτανία Σιτιφιανὴ ἀπέκτησε τὸν ἴδιον αὐτῆς «πρωτεύοντα» (ἢ ἐπίσκοπον «πρώτης καθέδρας») ἐνα περίπου αἰῶνα μετὰ τὴν πραγματοποιοθησαίαν ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ πολιτικὴν διαίρεσιν, καὶ τοῦτο οὐχὶ λόγῳ τῆς πολιτικῆς ταύτης διαίρεσεως, ἀλλὰ «διὰ τὸ μακροδαπέ», ἥτοι λόγῳ τῶν ἀποστάσεων, καὶ γ) τὰ ὄρια τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν δέν ἐταυτίσθησαν πλήρως πρὸς τὰ ὄρια τῶν πολιτικῶν, δέον δὲ ὄπως σημειωθῆ ἐνταῦθα ὅτι τὸ βόρειον τμήμα τῆς Νουμιδίας, ἐνῶ πολιτικῶς καὶ διοικητικῶς ἀπετέλει μέρος τῆς Ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς, ἐκκλησιαστικῶς παρέμεινεν ὡς μέρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας τῆς Νουμιδίας. Ἡ τελευταία αὕτη περιπτώσις εἶναι ἰδιαιτέρως ἐμφανῆς ἐν τῇ περιπτώσει τῆς ἐπισκοπῆς Ἰππῶνος (Hippo Regius), ἥτις πολι-

Σφύζονται «εἰσαγωγικά σημειώματα» δύο συνεδριῶν τῆς συνόδου ταύτης: τῆς 25ης Μαΐου 419¹ καὶ τῆς 30ῆς Μαΐου 419², διὰ τὸν λόγον δὲ τούτου οἱ πλείστοι ἱστορικοὶ ὀμιλοῦν περὶ πρώτης καὶ δευτέρας³ συνεδρίας τῆς συνόδου. Τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι αἱ ἐργασίαι τῆς συνόδου διήρκεσαν ἀπὸ 25ης Μαΐου μέχρι τῆς 30ῆς Μαΐου, καὶ ὅτι ἡ συνεδρία τῆς 30ῆς Μαΐου δὲν εἶναι ἡ δευτέρα συνεδρία τῆς συνόδου τοῦ 419, ἀλλ' ἡ τελευταία. Ὡς συνάγεται ἐκ τῶν σφωζόμενων τούτων «εἰσαγωγικῶν σημειωμάτων» ἡ πρώτη συνεδρία τῆς συνόδου (25 Μαΐου) ἐγένετο εἰς τὸ «σῆκρητον τῆς ἐκκλησίας Φαύστου» ἐν Καρθαγένῃ, ἡ δὲ τελευταία (30 Μαΐου) εἰς τὸ «σῆκρητον τῆς ρεσπιτοῦτης ἐκκλησίας» ἐν τῇ αὐτῇ πόλει.

Ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει τῆς συνόδου, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν πρακτικῶν-κανόνων καὶ ἄλλων συναφῶν ἐγγράφων ταύτης, φαίνεται ὅτι συμπεριλαμβάνοντο τρία θέματα: α) ἡ ἐξέτασις τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως εἰς τὰς σχέσεις τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑποθέσεως τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου καὶ τῶν ἀξιώσεων τῶν ἐπισκόπων Ρώμης (Ζωσίμου καὶ Βονιφατίου) ὅπως δέχονται ἐφέσεις οὐ μόνον τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν, κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας (δικαίωμα τῆς ἐκκλησίας), καὶ δὴ ἡ ἐξέτασις τῆς γνησιότητος δύο κανόνων (τῶν κανόνων 5 καὶ 14 τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου), οἵτινες ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω ἐπισκόπων Ρώμης ἐφέροντο ὡς κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐφ' ὧν ἐστήριζον τὰς περὶ ἐκκλησίας τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν, β) ἡ θεώρησις καὶ βεβαίωσις, κατὰ τὸ ἔθος, τοῦ ἐν τῇ ἀφρικανικῇ ἐκκλησίᾳ ἰσχύοντος κανονικοῦ δικαίου, καὶ γ) ἡ θέσις νέων κανονικῶν διατάξεων ἐπὶ διαφορῶν ἀπασχολούντων τὴν ἐκκλησίαν τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς ζητημάτων ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ δικονομίας.

Τὰ πρακτικά τῆς συνόδου⁴, συνταχθέντα ὡς εἰκὸς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, διεσώθησαν κατὰ τὸ με-

τικῶς μὲν ὑπήγχοτο εἰς τὴν Ἀνθυπατικὴν Ἀφρικὴν, ἐνθ' ἐκκλησιαστικῶς ἀπετέλει ἐπισκοπὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Νουμιδίας (καὶ πλέον συγκεκριμένως Νουμιδίας τῆς Κιρτησίας). Συναφῶς, σημειωτέον ἐπίσης ἐνταῦθα, ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς δὲν ἀπησχόλησεν ἰδιαίτερας τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους (τὰς τέσσαρας πρώτας καὶ τὴν Πενθέκτην), αἵτινες ὄρισσαι τὴν τάξιν τῶν ἐκκλησιῶν (Ρώμη - Κωνσταντινούπολις - Ἀλεξάνδρεια - Ἀντιόχεια - Ἱεροσόλυμα - Κύπρος) καὶ τὰ ὄρια τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν, οὐδὲν περὶ τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας διέλαβον.

1. ΡΠ 3, 287.

2. ΡΠ 3, 594.

3. *Friedrich Maassen, Geschichte der Quellen und der Literatur des canonischen Rechts im Abendlande bis zum Ausgange des Mittelalters, τόμος 1ος* (ὁ μόνος ἐκδοθείς), Gratz 1870, σελ. 173. *Hefele - Leclercq, Histoire des conciles, Paris* (1907 - 1931), τόμος 2ος, σελ. 208. *G. Bardy, Afrique, ἐν DDC 1, 291. Pericles - Pierre Joannou* (= Ἰωάννου), *Discipline générale antique, Roma* (1962-1964), τόμος 1ος, μέρος 2ον, σελ. 191.

4. ΡΛ 67 (1848) 181 - 230^α (τὸ λατινικὸν κείμενον). ΡΠ 3 (1853) 286 - 624 (ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις). Τὰ πρακτικά - κα-

ζον αὐτῶν μέρος, διαιροῦνται δὲ εἰς τρία μέρη, καὶ εἰς παράρτημα. Τὸ πρῶτον μέρος περιλαμβάνει τὰ πρακτικά τῆς συνεδρίας τῆς 25ης Μαΐου 419 καὶ τοὺς κανόνες: 1-33, τὸ δεύτερον μέρος τὰ πρακτικά (πιθανῶς) τῶν συνεδριῶν 26-29 Μαΐου 419 καὶ τοὺς κανόνες: 34-127, τὸ τρίτον μέρος τὰ πρακτικά τῆς συνεδρίας τῆς 30ῆς Μαΐου 419 καὶ τοὺς κανόνες: 128-133, τὸ δὲ παράρτημα πέντε κείμενα σχετιζόμενα μὲ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου καὶ τὰς σχέσεις τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης. Εἰς τὴν διάσωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 συνέβαλε τὰ μέγιστα ὁ σκύθης μοναχὸς Διονύσιος ὁ Μικρὸς (πρῶτον ἤμισον ἔκτου αἰῶνος)⁵, ὅστις περιέλαβε ταῦτα (πρακτικά-κανόνες) εἰς τὴν κανονικὴν αὐτοῦ συλλογὴν, τὴν γνωστὴν ὡς *Collectio Dionysiana*⁶, ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον: *Synodus apud Carthaginem Africanorum, quae constituit canones CXXXVIII*⁷.

Τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 μετέσχον, ὡς δις σημειοῦται ἐν τοῖς πρακτικοῖς⁸, «διακόσιοι δεκαεπτὰ» ἐπίσκοποι⁹. Πλήρης κατάλογος τῶν ἐπισκόπων τούτων δὲν διεσώθη. Τὰ ὀνόματα περίπου 30 ἐπισκόπων καθίστανται γνωστά: α) ἐκ τῶν εἰσαγωγικῶν σημειωμάτων τῶν συνεδριῶν τῆς 25ης καὶ 30ῆς Μαΐου, β) ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπογραψάντων τὰ πρακτικά ἐπισκόπων¹⁰, καὶ γ) ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ρώμης

νόνες τῆς συνόδου ταύτης (λατινικὸν κείμενον-ἑλληνικὴ μετάφρασις) ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Χριστοφόρου Ἰουστέλλου* τὸ ἔτος 1614 ἐν Παρίσις, ὑπὸ τὸν (οὐχ ἀπολύτως ἀκριβῆ) τίτλον: *Codex canonum ecclesiae aethiopiae*.

5. DDC 4, 1131 - 1152. ΘΗΕ 5, 57 - 59.

6. ΡΛ 67, 133 - 230 (ἡ δευτέρα σύνταξις τῆς *Dionysiana*). Σημειώτεον πάντως ὅτι Διονύσιος ὁ Μικρὸς ἐν τῇ λεγομένῃ πρώτῃ συντάξει τῆς κανονικῆς αὐτοῦ συλλογῆς (ἦτις διεσώθη μόνον εἰς δύο χειρόγραφα: 1) Τὸ Cod. Vatic. Pal. lat. 577, δημοσιευθὲν ὑπὸ *A. Strewe*, *Die Canonessammlung des Dionysius Exiguus in der ersten Redaktion, Leipzig* 1931, καὶ 2) Τὸ Cod. Theol. Quart 1, ἐν τῇ Landesbibliothek τοῦ Kassel, περιγραφὴν ὑπὸ *Karl Christ*: *Eine unbekannt Hand-schrift der ersten Fassung der Dionysiana und der Capita e Canonibus Excerpta a. 813*, ἐν *Festschrift für Georg Leidinger, München* 1930, σελ. 25 - 36) εἶχε περιλάβει τὰ πρακτικά-κανόνες (κανόνες 1 - 33) μόνον τῆς πρώτης συνεδρίας (25 Μαΐου) τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, καὶ εὐθὺς ἀμέσως τὰ κείμενα τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου (παράρτημα).

7. ΡΛ 67, 181 - 230.

8. ΡΠ 3, 287 καὶ 607. Ἐπίσης ὁ ἀριθμὸς τῶν «διακοσίων δεκαεπτὰ» ἐπισκόπων, τῶν «παραινόμενων» ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ, ἀναγράφεται καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ἣν «ἡ ἐν Ἀφρικῇ σύνοδος» ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ρώμης Βονιφάτιον (ΡΠ 3, 608).

9. Οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου (Ἀθήναι 1957^α, σελ. 463) σημειοῦν ὅτι τῆς συνόδου «κατὰ τὸν Φώτιον» μετέσχον 225 ἐπίσκοποι. Ὅντως, ὁ ἱερός Φώτιος περὶ 225 ἐπισκόπων ὀμιλεῖ ἐν τῇ «Βιβλιοθήκῃ» αὐτοῦ (κεφ. 53, ΡΓ 103, 92: «... οἷς συνήδρευον ἐκ διαφορῶν ἐπαρχιῶν ἄνδρες διαπρέποντες ἱερωσύνη, τὸν ἀριθμὸν σκε»), δὲν ἀναφέρεται ὅμως εἰς τὴν ἐν Καρθαγένῃ σύνοδον τοῦ ἔτους 419, ἀλλὰ εἰς ἑτέραν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει «συστάσαν» κατὰ τὸ ἔτος 418 σύνοδον «κατὰ Πελαγίου καὶ Κελεστίου».

10. Κατὰ τὸν *Friedrich Maassen*, μν. ἔργον, σελ. 180 - 181, ὁ κατάλογος οὗτος τῶν ὑπογραψάντων ἐν τῇ πραγματικότητι ἀνήκει εἰς τὴν πρώτην συνεδρίαν (25 Μαΐου) τῆς συνόδου (πρβλ. καὶ πρώτην σύνταξιν τῆς κανονικῆς συλλογῆς Διονυσοῦ τοῦ Μικροῦ: *Adolf Strewe*, *Die Canonessammlung des Diony-*

Βονιφάτιον ἐπιστολῆς τῆς συνόδου. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο ἀσφαλῶς οἱ ἐπίσκοποι: Καρθαγένης Αὐρήλιος, Ἰπώνιος Αὐγουστίνος καὶ Ταγάστης (ἢ «Θεαγαστέων») Ἀλύπιος².

β) Ἡ ὑπόθεσις τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου.

Τὸ πρῶτον καὶ κύριον θέμα μὲ τὸ ὁποῖον ἡσχολήθη ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος τοῦ 419 (ἦτοι ἡ ἀντιμετώπισις τῶν ἀξιώσεων τῶν ἐπισκόπων Ρώμης ὅπως δέχονται ἐφέσεις ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας) ἐδημιουργήθη, καὶ ἐτέθη ἐν συνεχείᾳ πρὸς συζήτησιν ἐπὶ συνόδου, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑποθέσεως τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου³, τῆς ἐπισκοπῆς Σίκκης (Sicca Veneria) ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀνωπατικῆς Ἀφρικῆς, ὅστις ὑποβλήθει εἰς ἀκοινωνησίαν⁴ ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου Οὐρβανοῦ, διὰ βαρέα τινὰ παραπτώματα, ἅτινα δὲν ἀναφέρονται λεπτομερῶς εἰς τὰ διασωθέντα κείμενα, προσέφυγε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Ζώσιμον (417-418), προσβάλλων τὴν ληφθεῖσαν καταδικαστικὴν δι' αὐτὸν ἀπόφασιν. Δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ κανονικὴ διαδικασία ἣτις ἠκολούθηθη ἐν τῇ περιπτώσει τῆς καταδίκης τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου, εἶναι ὅμως γνωστὸν ὅτι ὑφίσταντο δύο προγενέστεροι κανόνες: ὁ 10ος τῆς ἐπὶ Γενεθλίου ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 390 (= 12ος Καρθαγένης) καὶ ὁ 8ος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 397 (= 20ος Καρθαγένης), συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποῖους διὰ τὴν κρίσιν πρεσβυτέρου ἀπαιτεῖτο ἡ παρουσία τοῦλάχιστον «ἐξ ἐπισκόπων καὶ τοῦ ἰδίου» ἐπισκόπου (12ος Καρθαγένης), τοῦτέστι συνολικῶς ἐπὶ ἐπισκόπων, οὐδεμία δὲ ἔνδειξις ὑπάρχει ὅτι ἐν προκειμένῳ δὲν ἐτηρήθησαν αἱ δικονομικαὶ διατάξεις αἵτινες ἴσχυον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Ἐπὶ πλέον ἡ προσφυγὴ τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ζώσιμον ἤρχετο εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πρᾶξιν τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας⁵, ὑφίστατο δὲ καὶ συγκεκριμένη ἀπόφασις τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 1ης Μαΐου 418, ἀπαγορεύουσα εἰς τοὺς πρεσβυτέρους πᾶσαν προσφυγὴν «πέραν τῆς θαλάσσης». Πάντως, συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην (17ος τῆς συνόδου ταύτης=

28ος καὶ 125ος Καρθαγένης), ἦτις δὲν εἰσήγαγε καινὸν τι ἐν τῷ δικαίῳ τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀπλῶς ἀνήγαγεν εἰς κανόνα δικαίου τὰ ἄχρι τότε παρ' αὐτῇ ἐθιμικῶς κρατούμενα, οἱ καταδικαζόμενοι πρεσβύτεροι εἶχον τὸ δικαίωμα (τὸ ἐνδικον μέσον τῆς ἐφέσεως) νὰ προσβάλλουν τὴν κατ' αὐτῶν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν τοῦ ὑποδεεστέρου δικαστηρίου πρωτοβαθμίας ἐνώπιον τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ «πρωτεύοντος» τῆς ἐπαρχίας, δευτεροβαθμίας δὲ ἐνώπιον τῆς γενικῆς συνόδου, προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης, ὅχι ὅμως καὶ τὴν ἄδειαν νὰ «ἐκκαθῶνται» τὰ «περαματικά δικαστήρια» «πέραν τῆς θαλάσσης»⁶.

Ἐν τούτοις, ὁ Ρώμης Ζώσιμος, «πέραν τῆς θαλάσσης», ἐδέχθη τὴν ἐκκλήσιν τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου καὶ αὐτὸν τοῦτον εἰς κοινωνίαν, ἐπὶ πλέον δὲ ἀπέστειλεν εἰς Καρθαγένην τριμελῆ ἀντιπροσωπείαν, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ ἐπισκόπου Ποιεντίνης Φαυστίνου καὶ τῶν πρεσβυτέρων Φιλίππου καὶ Ἀσέλλου, ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ εἰρημένου Ἀπιαρίου ἀφ' ἐτέρου δὲ καὶ κυρίως πρὸς στήριξιν τοῦ δικαίωματος τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ὅπως δέχεται (ὡς ἐπίσκοπος Ρώμης) ἐφέσεις ἐπισκόπων καὶ (ὡς πλησιόχωρος ἐπίσκοπος) ἐφέσεις κληρικῶν τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας.

Οἱ ἐπεσταλμένοι οὗτοι τοῦ Ρώμης Ζωσίμου εἶχον λάβει προφορικὰς καὶ γραπτὰς ὁδηγίας («κομμονιτῶριον»⁷ = ἐνταλτήριον), αἵτινες καθίστανται γνωστὰ κυρίως ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ἡ σύνοδος τοῦ 419 ἀπέστειλε πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Ζωσίμου «Βονιφάτιον, τὸν τῆς ρωμαίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπον» (418-423)⁸. Ὡς ἀναγράφεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, οἱ παπικοὶ λεγάτοι εἶχον τὴν ἐντολὴν νὰ διαπραγματευθοῦν μετὰ τῶν ἀφρικανῶν ἐπισκόπων τὰ ἐξῆς τέσσαρα θέματα: «ἐν, περὶ ἐκκλητῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸν τῆς ρωμαίων ἐκκλησίας ἱερέα· δεύτερον, ἵνα ἐπὶ τὸ κομιτᾶτον ἐπίσκοποι ὡς ἔτυχε μὴ πλεύσωσι· τρίτον, περὶ τοῦ τὰς αἰτίας τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ζητεῖσθαι παρὰ τοῖς ὁμόροις ἐπισκόποις, ἐὰν ἐκ τῶν ἰδίων ἀπὸ κοινωνίας προπετῶς γένωνται· τέταρτον, περὶ Οὐρβανοῦ τοῦ ἐπισκόπου ἀποκοινωνητέου, ἡ ἔτι μὴν ἐν Ρώμῃ κλητέου, εἰ μὴ τὰ ὀφείλοντα διορθωθῆναι διορθωθήσεται»⁹. Ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων θεμάτων:

Τὸ δεύτερον, οὐδὲν πρόβλημα ἐδημιουργεῖ εἰς τοὺς ἀφρικανοὺς ἐπισκόπους. Ἡδὴ σύνοδοι τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς εἶχον ἀσχοληθῆ μετὰ τὸ θέμα καὶ ἀπηγόρευον τὴν ἄνευ ἐκκλησιαστικῆς ἀδείας καὶ ἄνευ σοβαροῦ λόγου μετάβασιν τῶν ἐπισκόπων εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν («κομιτᾶτον»).

6. Πρβλ. κανόνας, 28ον Καρθαγένης: «οἱ δὲ πρὸς περαματικά δικαστήρια διεκκαλοῦμενοι, παρ' οὐδενὸς ἐν τῇ Ἀφρικῇ δεχθῶσιν εἰς κοινωνίαν», καὶ 125ον Καρθαγένης: «πρὸς δὲ τὰ πέραν τῆς θαλάσσης ὁ βουλούμενος ἐκκαλεῖσθαι, ἀπὸ μηδενὸς ἐν Ἀφρικῇ δεχθεῖν εἰς κοινωνίαν».

7. ΡΠ 3, 289 - 290 (ἀπόσπασμα τοῦ «κομμονιτῶριου»).

8. ΡΠ 3, 608 - 613.

9. ΡΠ 3, 610.

sus Exiguus in der ersten Redaktion, Berlin - Leipzig 1931, σελ. 84 - 85) καὶ ὅτι ὁ κατάλογος ὑπογραφῶν τῆς τελευταίας συνεδρίας (30 Μαΐου) σώζεται ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦ Freising (νῦν codex Monacensis Lat. 6243). Ὁ δεύτερος οὗτος κατάλογος τῶν ὑπογραφῶν ἐν C. Munier, Concilia Africae, σελ. 233 - 234.

1. ΡΠ 3, 250.

2. Δὲν εἶναι γνωστὸς ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς τῶν ἐπισκόπων, ὅτινες, ἀρχὰς τοῦ ε' αἰῶνος, ὑφίσταντο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Ὑπολογίζεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐπλησίαζε τοῖς πεντακοσίοις. Ἴδε, σχετικῶς, Hefele - Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 1ος, σελ. 1201 - 1202 καὶ Κοζίκου Καλλιπικοῦ, Ἡ πρώτη ἐν Νικαίᾳ Οἰκομενικὴ Σύνοδος, Κωνσταντινούπολις 1930, σελ. 110, ὑπόσημ. 1.

3. John Chapman, Apiarius, ἐν The Dublin Review, 1901, σελ. 98 - 122. Hefele - Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 196 - 201 καὶ 209 - 211. DHGE 3, 951 - 954 (Apiarius). DTC 15 : 2. 2307 - 2312 (Urbain de Sicca Veneria).

4. ΡΠ 3, 609.

5. DHGE 1, 805 - 806 καὶ DTC 15 : 2, 2307.

Τὸ τέταρτον, ἤτοι ἡ ὑπόθεσις τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου, φαίνεται ὅτι διηυθετήθη ἱκανοποιητικῶς ἤδη πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς γενικῆς ταύτης συνόδου τοῦ 419. Οὗτος «τῆ κοινωνία ἀποκατέστη», ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι ἐπρόκειτο ὅπως ὑπηρετήσῃ ἐν ἑτέρα τινὶ ἐπισκοπῇ καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Σίκκης. Ἡ σχετικὴ ἀπόφασις καθίσταται γνωστὴ ἄσπυτως ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 πρὸς τὸν πάπαν Βονιφάτιον, ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς: «Ἀπιάριος ὁ πρεσβύτερος, οὗ τινος καὶ περὶ τῆς χειροτονίας καὶ τῆς ἀκοινωνησίας καὶ προκλήσεως ἀνεφύη, οὐ μόνον τῇ ἐν Σίκκῃ, ἀλλὰ καὶ τῇ ἐν πάσῃ τῇ Ἀφρικῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ μικρὸν σκάνδαλον, περὶ πάντων ὧν ἐπλανήθη συγγνώμη αἰτήσασθαι, τῇ κοινωνίᾳ ἀποκατέστη. Πρῶτος δὲ ὁ συνεπίσκοπος ἡμῶν Οὐρβανὸς ὁ τῆς Σίκκης, ὅσον ἦν ἐν αὐτῷ διορθωτέον, ἀναμφιβόλως διορθώσατο. Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ ἡσυχίας οὐ μόνον πρὸς τὸ παρόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἔδει πρόνοιαν ποιήσασθαι, ὅτι πολλὰ τοιαῦτα προηγήσαντο, ὅπως ἀπὸ τῶν ὁμοίων ἢ καὶ βαρυτέρων τῶν μετὰ ταῦτα προπαραφυλαξώμεθα, ἤρρεσεν ἡμῖν, ἵνα ἐκ τῆς ἐν Σίκκῃ ἐκκλησίας ἀποκινηθῇ ὁ πρεσβύτερος Ἀπιάριος, φυλαττομένης αὐτῷ δηλονότι τῆς τιμῆς τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ· καὶ λαμβάνων ἐπιστολὴν, ὅπουδῆποτε ἀλλαχοῦ βουληθεῖν καὶ δυνηθεῖν, τῷ καθήκοντι τοῦ πρεσβυτερίου λειτουργήσῃ· ὅπερ τῷ αὐτῷ Ἀπιαρίῳ δι' οἰκείων γραμμάτων αἰτήσαντι χωρὶς τινος δυσχερείας συνεχωρήσαμεν»¹.

Τὸ πρῶτον, ὅμως, καὶ τὸ τρίτον, ἐκ τῶν θεμάτων τούτων, ὄντως ἐδημιούργουν προβλήματα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς, δι' ὃ καὶ ἀπετέλεσαν τὸ πρῶτον καὶ κύριον ἀσφαλῶς ζήτημα μὲ τὸ ὁποῖον ἡσχολήθη ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος τοῦ 419. Τὸ ζήτημα ἦτο σοβαρόν, ὅχι μόνον διότι οἱ ἐπίσκοποι Ρώμης (ὁ Ζώσιμος καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ Βονιφάτιος²) ἤγειρον ἀξιώσεις αἰτινες ἔθιγον τὴν αὐτοτέλειαν τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διότι τὰς ἀξιώσεις αὐτῶν ταύτας ἐστήριζον ἐπὶ δύο κανόνων τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀγνώστων ὅμως ἐν Ἀφρικῇ καὶ μὴ περιλαμβανομένων ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς εἰρημένης συνόδου, ὡς ταῦτα ἐφυλάσσοντο ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς ἐπισκοπῆς Καρθαγένης, ἥδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης Καικιλιαν-

νου, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος 325 μετέσχε προσωπικῶς τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Οἱ δύο οὗτοι κανόνες ἐν τῇ πραγματικότητι ἦσαν οἱ κανόνες 5ος καὶ 14ος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου³, βάσει δὲ αὐτῶν ὁ Ρώμης διεξεδίκαξε δι' ἑαυτὸν δύο δικαίωματα: α) ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ 5ου κανόνος τῆς Σαρδικῆς (ὃν ἐθεώρει, ὡς ἐλέχθη, κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου) τὸ δικαίωμα ὅπως δέχεται, ὡς ἐπίσκοπος Ρώμης, ἐφέσεις τῶν ἀφρικανῶν ἐπισκόπων κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς («περὶ ἐκκλητῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸν τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἱερέων»), ἐνῷ ὡς παρατηρεῖ ὁ Ζωναράς «οὔτε τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐστὶν ὁ κανὼν, οὔτε πάσας τὰς ἐκκλητῶν τῶν ἐπισκόπων ἀνατίθεισιν αὐτῷ, ἀλλὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ»⁴, καὶ β) ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ 14ου κανόνος τῆς Σαρδικῆς (ὃν ἐπίσης ἐθεώρει κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου) τὸ δικαίωμα ὅπως δέχεται, ὡς «πλησιόχωρος» ἐπίσκοπος, τὰς ἐφέσεις τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς πρεσβυτέρων καὶ διακόνων («περὶ τοῦ τὰς αἰτίας τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ζητεῖσθαι παρὰ τοῖς ὁμόροις ἐπισκόποις, ἐὰν ἐκ τῶν ἰδίων ἀπὸ κοινωνίας προπετῶς γένωνται»). Τὸ δημιουργούμενον ζήτημα ἦτο ἰδιαίτερος σοβαρὸν, καὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς δὲν ἦτο θέμα πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου (χαρακτηριστικὸν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Ἀπιαρίου δὲν ἀναφέρεται οὔτε εἰς τὰ πρακτικὰ οὔτε εἰς τοὺς κανόνες τῆς συνόδου τοῦ 419, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἣν ἡ σύνοδος ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ρώμης Βονιφάτιον), ἀλλὰ θέμα αὐτοτελείας τῆς ἐκκλησίας ταύτης καὶ σχέσεων αὐτῆς μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, τοῦθ' ὅπερ δικαιολογεῖ καὶ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἐπισκόπων, τῶν συνελεθόντων ἐν τῇ συνόδῳ, ἧτις ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς τὴν 25ην Μαΐου 419, ἐν Καρθαγένῃ, εἰς «τὸ σῆκρητον τῆς ἐκκλησίας Φαύστου».

Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ἐν τῷ θέματι τούτῳ (κατὰ τὴν πρώτην ταύτην φάσιν τοῦ ζητήματος) ἐλήφθησαν μετ' ἐπιφυλάξεως καὶ προσοχῆς. Ἐν πρώτοις ἀνεγνώσθησαν ἡ «ὁμολογία τῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου» καὶ οἱ «ὄροι» (κανόνες) αὐτῆς, καὶ ὄρισθη ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ταύτης δεόν ὅπως «παντὶ τρόπῳ παραφυλαχθήσονται»⁵. Ἐν συνεχείᾳ, διαπιστωθέντος ὅτι οἱ δύο κανόνες οἱ προβαλλόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ρώμης, δὲν περιλαμβάνοντο ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς⁶, προτάσει τοῦ ἐπισκό-

1. ΡΠ 3, 609.

2. Ὁ Ρώμης Ζώσιμος ἀπέθανε τὴν 26ην Δεκεμβρίου τοῦ 418. Ἡ Ῥωμαϊκὴ ἀντιπροσωπεία παρέμεινε ἐν Καρθαγένῃ ἀναμένουσα ὁδηγίας ἐκ τοῦ διαδόχου τοῦ Ζωσίου. Αἱ ὁδηγίαι καθυστέρησαν, λόγῳ τῆς ἐκλογῆς δύο παπῶν, τοῦ Εὐδάλιου καὶ Βονιφατίου. Ἐν τέλει ἀνεγνωρίσθη ἐπισημῶς, ἀρχὰς τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου, ὁ Βονιφάτιος, ὅστις δι' ἐπιστολῆς, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 26 Ἀπριλίου 419 (*Mansi* 4, 451. Πρβλ. *Philippus Jaffé*, *Regesta Pontificum Romanorum*, τόμος 1ος, Λειψία 1885², σελ. 53) καὶ δύο ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλέντων πρεσβυτέρων, ἔδωκε τὰς σχετικὰς ὁδηγίας πρὸς τοὺς ἐν Καρθαγένῃ παπικοὺς λεγάτους. Ἐκ τούτου γεγονότος ὅτι δὲν ἤλλαξεν ἡ στάσις τοῦ ἐπισκόπου Φαυστίνου καὶ τῶν δύο συνεργατῶν αὐτοῦ συνάγεται μετὰ βεβαιότητος ὅτι ὁ Βονιφάτιος ἐν τῷ θέματι τούτῳ ἐσυνέχισε τὴν γραμμὴν τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Ρώμης Ζωσίου.

3. Ἡ ἐν προκειμένῳ παρεξήγησις ἀφείλετο προφανῶς εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τινὰς κανονικὰς συλλογὰς, ἐν χρῆσει ἐν Ρώμῃ, οἱ κανόνες τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ἐδημοσιεύοντο συνημμένως μετὰ τῶν κανόνων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, μάλιστα δὲ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν καὶ εἰς συνεχῆ ἀρίθμησιν.

4. ΡΠ 3, 241.

5. ΡΠ 3, 297.

6. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὴν ἐν Σαρδικῇ σύνοδον ἔλαβον μέρος ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγένης Γράτος (*Mansi* 3, 50) καὶ ἕτεροι τριάκοντα καὶ πλέον ἐπίσκοποι τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας (ἴδε σχετικῶς: *Paul Monceaux*, *Histoire littéraire de l' Afrique Chrétienne*, Paris 1901-1923, τόμος 3ος, σελ.

που Ταγάσσης Ἀλυπίου¹ ἀπεφασίσθη ὅπως: α) ζητηθῶν παρὰ τῶν ἐπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας «τὰ ἀληθέστατα ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου μεθ' ὑποσημειώσεως οἰκειῶν γραμμάτων», β) ἀναβληθῆ πᾶσα ἐπὶ τῆς οὐσίας ἀπόφασις μέχρι τῆς ἐξασφαλίσεως ἐκ τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν πιστῶν ἀντιγράφων «τῶν ὄρων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου» καὶ γ) γένηται σχετικὴ ἀπάντησις πρὸς τὸν Ρώμης Βονιφάτιον, τοῦ Ρώμης Ζωσίμου, ὡς ἐσημειώθη, ἐν τῷ μεταξὺ ἀποθανόντος (26 Δεκεμβρίου 418). Ἡ ἀπόφασις αὕτη «συμπάσης τῆς συνόδου» καταχωρισθεῖσα ἐν τοῖς πρακτικοῖς ἔχει ὡς ἐξῆς: «Τὰ ἴσα τῆς πίστεως καὶ τοῦς ὄρους τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, τοὺς πάλαι πρὸς ἡμᾶς διὰ Καικιλιανοῦ τοῦ προηγητοῦ τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύνης προσενεχθέντας, ἐτι μὴν καὶ ἄπερ τούτοις ἐπόμενα τὰ μέρη ἐνταῦθα κατέστησαν, καὶ νῦν δὲ κοινῇ συζητήσῃ παρ' ἡμῶν ὠρίσθησαν, τούτοις τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πεπραγμένοις ἐμβληθέντα μείνωσι, δηλονότι, καθὼς προλέλεκται, πρὸς τοὺς σεβασμίους ἐπισκόπους τῶν ἐκκλησιῶν Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, γράψαι καταξιούσης τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, ἵνα τὰ ἀληθέστατα ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου μεθ' ὑποσημειώσεως οἰκειῶν γραμμάτων ἀποστείλωσιν ὅπως φανερωθῆις τῆς ἀληθείας, τὰ κεφάλαια ταῦτα, ἄπερ ἐν τῷ κομμουνιστικῷ ὁ ἀδελφὸς καὶ συνεπίσκοπος ἡμῶν Φαυστίνος καὶ οἱ συμπεσβυτέροι Φίλιππος καὶ Ἀσελλος μεθ' ἑαυτῶν ἤγαγον, ἢ ἐκεῖνα εὐρισκόμενα, ὑφ' ἡμῶν κυρωθῶσιν, ἢ, ἐὰν μὴ εὐρεθῶσι, συνηγμένης ἐτι τῆς συνόδου περὶ τούτων ἐξῆς συζητήσωμεν»².

Αἱ ἀποφάσεις αὗται τῆς συνόδου ἀνεκοινώθησαν δι' ἐπιστολῆς τῆς συνόδου, ἀποσταλείσης «ἀπὸ πάσης τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου πρὸς Βονιφάτιον, τὸν τῆς ρωμαίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπον, διὰ Φαυστίνου ἐπισκόπου, Φιλίππου καὶ Ἀσέλλου πρεσβυτέρων, τῶν τοποτηρητῶν τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας»³. Ἡ ἐπιστολὴ ἐγγράφη τὴν ἐπομένην τῆς λήξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου (30 Μαΐου 419), ἤτοι τὴν 31ην Μαΐου 419⁴. Συγκεκριμένως ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀναγρά-

φονται αἱ ληφθεῖσαι συνοδικαὶ ἀποφάσεις, δίδονται αἱ προσήκουσαι ἀπαντήσεις ἐπὶ τῶν τεσσάρων θεμάτων ἅτινα διελαμβάνοντο ἐν τῷ «ἐγγράφῳ κομμουνιστικῷ» τοῦ Ρώμης Ζωσίμου καὶ ἀναφέρονται αἱ γινόμεναι ἐνέργειαι πρὸς διευθέτησιν τῆς ὑποθέσεως τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου.

Ἐπίσης ληφθειῶν τῶν ἀπαντήσεων τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικοῦ⁵ καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου⁶, ἀποστειλάντων τὰ «πιστότατα ἴσα» τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁷, ἐξ ὧν καθίστατο σαφές ὅτι οἱ κανόνες οἱ προβαλλόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων Ρώμης δὲν ἐθεσπίσθησαν ὑπὸ τῆς εἰρημένης οἰκουμενικῆς συνόδου, διεβιάσθησαν ταῦτα «τῇ πρὸ ἐξ καλανδῶν Δεκεμβριῶν» (=26 Νοεμβρίου 419), διὰ τοῦ πρεσβυτέρου Ἰννοκεντίου καὶ τοῦ ὑποδιακόνου Μαρκέλλου πρὸς τὸν Ρώμης Βονιφάτιον⁸, οὕτω δὲ ἔληξεν ἡ πρώτη φάσις τοῦ ζητήματος τοῦ ἀνακύψαντος ἐκ τῆς ὑποθέσεως τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου.

Ἐν τούτοις ἡ ὑπόθεσις τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου δὲν ἔληξεν ἐν τῇ παρουσίᾳ πρώτῃ φάσει τοῦ ζητήματος. Ὁ «κλαύσιμος Ἀπιάριος»⁹, ἀποκατασταθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πρεσβυτέρου ὑπὸ τὴν προὔθεσιν ὅτι ἐφ' ἐξῆς θὰ ἀνελάμβανεν ἱερατικὰ καθήκοντα ἐν ἑτέρῳ τινὶ ἐπισκοπῇ, ὄντως δὲ προσληφθεὶς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Θαβράκης, ἔδειξε καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἀνάρμοστον διαγωγῆν καὶ ὑπεβλήθη καὶ πάλιν εἰς «ἀκοινωνησίαν» δι' «ἐγκλήματα» καὶ «παμμεγέθη ἀτοπήματα» καὶ «ἀθεμίτους αἰσχροτήτας»¹⁰. Ὁ Ἀπιάριος κεκτημένος ἤδη τὴν σχετικὴν ἐμπειρίαν, ἀνεχώρησεν, ὡς κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ καταδίκην, εἰς Ρώμην, καὶ προέβη εἰς ἐκκλησίαν πρὸς τὸν Ρώμης Καίλεστινον (423-432), ὅστις ἐδέχθη τὸν Ἀπιάριον εἰς κοινωνίαν, ἤλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν σχετικῶς μὲ τὸν ἐπίσκοπον Καρθαγένης Αὐρήλιον¹¹ καὶ ἀπέστειλεν, ἐπὶ πλέον, εἰς Καρθαγένην τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον Ποτεντινῆς Φαυστίνον ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἀρθῆ ἡ ἐπιβληθεῖσα εἰς τὸν πρεσβύτερον Ἀπιάριον ἀκοινωνησία. Συνεκλήθη καὶ πάλιν κατὰ τὸ

216-217) φαίνεται ὅτι οἱ κανόνες τῆς συνόδου ταύτης ἠγνοοῦντο ὡς τελείως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, ἢ, τοῦλάχιστον, ἐθεωροῦντο ὡς κανόνες αἰρετικῶν: «quod quidem concilium (Sardicense), ne te lateat, arianogetum est...» (Ἀγούστίνου, Contra Cresconium, PL 43, 576), «unde apud nos constitit arianogetum fuisse concilium (Sardicense)» (Ἀγούστίνου, ἐπιστολὴ 44, PL 33, 176).

1. ΡΠ 3, 290.

2. ΡΠ 3, 296.

3. ΡΠ 3, 608-613.

4. *Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 209, ὑποσημ. 2. DHGE 1, 807. DHGE 3, 952. *Ιωάννου*, μν. ἔργον, τόμος 1ος, μέρος 2ον, σελ. 196. Ἡ ἡμερομηνία: 31 Μαΐου 419, συνάγεται ἐκ τῶν λόγων τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου, δηλώσαντος ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου (30 Μαΐου), ὅτι ἡ συνοδικὴ ἀπάντησις πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Βονιφάτιον πρόκειται ὅπως γραφῆ «τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ» (ΡΠ 3, 605), ἤτοι τὴν ἐπομένην 31ην Μαΐου. Σημειώτεον, ἐν τούτοις, ὅτι ὑπάρχουν οἱ φρονούντες (*F. Maassen*, μν. ἔργον, σελ. 180. *C. Munier*, *Vers une édition nouvelle des Conciles Africains*, ἐν *Revue des études augustinienes* 18 (1972) 256) ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ ἐπισκόπου Αὐρηλίου, δι' ὧν κατέκλεισε τὰς

ἐργασίας τῆς συνόδου, δέον ὅπως τεθοῦν ἐν τέλει τῆς συνεδρίας τῆς 25ης Μαΐου (πρώτης συνεδρίας), ἤτοι ἐν συνεχείᾳ τοῦ 33ου κανόνος. Κατὰ τὴν ἀποψιν ταύτην, ὡς εἰκόσ, ἡ ἐπιστολὴ «τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου πρὸς Βονιφάτιον», γραφεῖσα «τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ», φέρεται τὴν ἡμερομηνίαν: 26 Μαΐου 419 (*C. Munier*, *Concilia Africae*, σελ. 156).

5. ΡΠ 3, 616.

6. ΡΠ 3, 615-616.

7. Παρὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου ὅπως γραφῆ σχετικῶς πρὸς τοὺς προκαθημένους τῶν ἐκκλησιῶν Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, δὲν εἶναι βέβαιον ἐὰν ἐγγράφη καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας (Θεοδόσιον) ἢ ἐὰν ἐγγράφη καὶ δὲν ἐλήφθη ἀπάντησις ἢ ἐὰν ἡ ληφθεῖσα ἀπάντησις δὲν διεσώθη.

8. ΡΠ 3, 617.

9. ΡΠ 3, 621.

10. ΡΠ 3, 618-619.

11. *Philippus Jaffé*, *Regesta Pontificum Romanorum*, τόμος 1ος, Leipzig 1885, σελ. 55.

ἔτος 424¹ ἢ 425-426² γενικὴ σύνοδος ἐν Καρθαγένῃ, ἣς προήδρευσε ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγένης Αὐρηλίος. Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ταύτης εἶναι γνωσταὶ μόνον ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ἣν ἡ σύνοδος ἀπέστειλεν ἀπαντητικῶς πρὸς τὸν Ρώμης Καίλεστινον. Ἡ ἐπιστολὴ συνετάγη ἐξ ὀνόματος τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου, δεκατεσσάρων ἐτέρων ἐπισκόπων ὀνομαστικῶς ἀναφερομένων καὶ τῶν «λοιπῶν, τῶν ἐν ἀπάσῃ τῇ συνόδῳ τῆς Καρθαγένης εὐρεθέντων»³. Ἡ σύνοδος αὕτη, παρὰ «τὰς παρολκὰς» τοῦ ἐπισκόπου Φαυστίνου καὶ «τὰς τριψεργίας τοῦ αὐτοῦ Ἀπιαρίου», ἐν τέλει ὁμολογήσαντος «πάντα τὰ ὑποβληθέντα αὐτῷ ἐγκλήματα»⁴, ἐπεκύρωσε τὴν προτέραν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν κατὰ τοῦ «κλαυσίμου Ἀπιαρίου», κυρίως ὁμῶς κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ κατηγορηματικὸν ἀπέρριψε τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ὅπως δέχεται ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς (δικαίωμα τῆς ἐκκλήτου) καὶ ἀπέκρουσε τὰς ἐπεμβάσεις τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς ἐκκλησίας ταύτης. Οἱ ἐπίσκοποι, οἱ συγκληθέντες ἐν τῇ νεωτέρᾳ ταύτῃ συνόδῳ ἐν Καρθαγένῃ (424 ἢ 425-426), ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐπιστολῇ αὐτῶν, ὑπογραμμίζοντες εὐθέως καὶ ἄνευ περιστροφῶν: α) ὅτι οἱ ἐπίσκοποι Ρώμης ἐφ' ἐξῆς δὲν πρέπει νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν οἰανδήποτε προσφυγὴν καὶ ἔφεσιν (ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν) προερχομένην ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς, β) ὅτι τὰ ἀναφερόμενα «ὀτιναδήποτε πράγματα» δέον νὰ «περατοῦνται» («ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις», γ) ὅτι οἱ καταδικαζόμενοι ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ προσφύγουν, ἐφεσβάλλοντες τὴν οἰανδήποτε κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν, εἰς τὴν σύνοδον τῆς ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γενικὴν σύνοδον τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς («ὅτι καὶ ἐνὶ ἐκάστῳ συγκεχώρηται, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν διαγνωστῶν προΐσταται αὐτῶ πρὸς τὰς συνόδους τῆς ἰδίας ἐπαρχίας ἢ ἐτι μὴν εἰς οἰκουμενικὴν (concilium universale)⁵ σύνοδον ἐκαλέσασθαι»⁶), δ) ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὁ Θεὸς δίδει δικαιοκρασίαν εἰς ἕνα μόνον ἐπίσκοπον, ἦτοι εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης, καὶ ὄχι εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπισκόπους, οἵτινες συνέρχονται ἐν συνόδῳ («εἰ μὴ ἄρὰ τίς ἐστιν, ὅστις πιστεύσει, ἐνὶ ὀφθαλμοῖς δύνασθαι τὸν Θεὸν ἡμῶν τῆς κρίσεως ἐμπνεῦσαι τὴν δικαιοσύνην, τοῖς δὲ ἀναριθμήτοις

εἰς σύνοδον συνηθροισμένοις ἱερεῦσιν ἀρνεῖσθαι»⁷), ε) ὅτι οἱ ἐπίσκοποι Ρώμης πρέπει νὰ παύσουν νὰ ἀποστέλλουν «ἐκ τοῦ πλευροῦ» αὐτῶν ἀπεσταλμένους εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ νὰ ἀναμειγνύωνται εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις αὐτῆς, διότι οὕτως «ὁ καπνώδης τῦφος τοῦ κόσμου» εἰσάγεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ («ἐκβιβαστὰς τοῖνον κληρικούς ὑμῶν τινῶν αἰτούντων μὴ θέλετε ἀποστέλλειν, μήτε παραχωρεῖν, ἵνα μὴ τὸν καπνώδη τῦφον τοῦ κόσμου δόξωμεν εἰσάγειν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, ἥτις τὸ φῶς τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἡμέραν τοῖς τὸν Θεὸν ἰδεῖν ἐπιθυμοῦσι προσφέρει»⁸).

Οὕτω, διὰ τῶν ἀποφάσεων τούτων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 424 ἢ 425-426, ἔληξε καὶ ἡ δευτέρα φάσις τῆς ὑποθέσεως Ἀπιαρίου, κυρίως δὲ τοῦ ζητήματος τοῦ ἀνακύψαντος ἐκ τῶν ἀξιώσεων τῶν ἐπισκόπων Ρώμης ὅπως δέχονται ἐφέσεις (δικαίωμα τῆς ἐκκλήτου) κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστηρίων τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς.

γ) Τὸ κανονικὸν ἔργον τῆς συνόδου.

Ἡ σύνοδος μετὰ τὴν λήψιν τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων ἐπὶ τοῦ πρώτου θέματος τοῦ ἀναγεγραμμένου ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει αὐτῆς (σχέσεις τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης) προέβη εἰς κανονικὸν ἔργον, καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν θεώρησιν καὶ βεβαίωσιν, κατὰ τὸ ἔθος, τοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς ἰσχύοντος κανονικοῦ δικαίου (δεύτερον θεμα) καὶ εἰς τὴν θεσπισιν νέων κανονικῶν διατάξεων ἐπὶ διαφόρων ἀπασχολούτων τὴν ἀφρικανικὴν ἐκκλησίαν ζητημάτων ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ δικονομίας (τρίτον θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως). Οὕτω:

Κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς συνεδρίαν (25 Μαῖου 419) ἡ σύνοδος διετύπωσε ἕνα κανόνα (τὸν 1ον, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν κατακλειδῆν ἀπασχολήσαντος αὐτὴν πρώτου θέματος, ἅμα δὲ τὴν μετάβασιν ἐκ τοῦ πρώτου εἰς τὸ δεύτερον) καὶ ἐβεβαίωσε ἑτέρους 32 (κανόνες 2-33)⁹, οἵτινες εἶχον θεσπισθῆ ὑπὸ προγενεστέρων συνόδων τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας¹⁰.

7. ΠΠ 3, 620.

8. ΠΠ 3, 621.

9. Εἰς τινὰ χειρόγραφα (C. Munier, *Concilia Africae*, σελ. 116) οἱ κανόνες οἱ θεσπισθέντες καὶ βεβαιωθέντες κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 (κανόνες 1-33), παραδίδονται ὑπὸ διάφορον κατάτμησιν καὶ ἀριθμῶσιν ἀνερχόμενοι εἰς 40, ἡ διαφορά ὁμοῦς ἐγκτεταί μόνον εἰς τὴν κατάτμησιν καὶ ἀνάλογον ἀριθμῶσιν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον. Ἴδε, σχετικῶς: PL 56, 863-875. F. L. Cross, *History and fiction in the african canons*, ἐν *The Journal of Theological Studies*, 12 (1961) 246, ὑποσημ. 1. C. Munier, *Concilia Africae*, σελ. 117-129.

10. Ἐκ τῶν κανόνων τούτων (2-33), οἱ κανόνες 2-28 εἰδὼν διατυπώθη προηγουμένως ὑπὸ τῶν συνόδων: Καρθαγένης τοῦ 348, ἐπὶ Γράτου (κανὼν 5ος), Καρθαγένης τοῦ 390, ἐπὶ Γενεθλίου (κανόνες 2-4 καὶ 6-13), Ἰππῶνος τοῦ 393 (κανόνες 14-24), Καρθαγένης τῆς 13ης Σεπτεμβρίου 401 (κανόνες 25-27) καὶ Καρθαγένης τοῦ 418 (κανὼν 28ος), ἐν ᾧ δὲν ἀπαν-

1. Hefele - Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 214-215. DHGE I, 819. F. L. Cross, *History and fiction in the african canons*, ἐν *The Journal of Theological Studies*, New Series 12 (1961) 243. Charles Munier, *Un canon inedit du XXe concile de Carthage*, ἐν *Revue des Sciences Religieuses* 40 (1966) 114 καὶ 118.

2. Friedrich Maassen, μν. ἔργον, σελ. 183. DTC 15 : 2, 2309. Ἰωάννου, μν. ἔργον, τόμος 1ος, μέρος 2ον, σελ. 196.

3. ΠΠ 3, 618.

4. ΠΠ 3, 619.

5. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς αἱ γενικαὶ αὐτῆς σύνοδοι ὠνομάζοντο universales = οἰκουμενικαί. Πρβλ. Βασιλείου Στεφανίδου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, Ἀθήναι 1959², σελ. 200-201.

6. ΠΠ 3, 620.

Σημειούται σχετικῶς ἐν τοῖς πρακτικοῖς: «ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ὄροι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ἐν εἰκοσι κεφαλαίοις ἀνεγνώσθησαν ἔπειτα τὰ ἐν ταῖς συνόδοις τῆς Ἀφρικῆς τάξιν, προέβη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀνανέωσιν ἐντέθειμένα γινώσκονται»¹.

Κατὰ τὰς ἐπομένους συνεδρίας (πιθανῶς συνεδρία 26ης–29ης Μαΐου 419), ἡ σύνοδος, κατὰ τὸ ἔθος καὶ τὴν κρατοῦσαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς τάξιν, προέβη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἀνανέωσιν τῶν κανόνων, τῶν θεσπισθέντων ὑπὸ προγενεστέρων συνόδων τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας. Ὁ σκοπὸς τῆς τοιαύτης θεωρήσεως τοῦ ἐν αὐτῇ ἰσχύοντος κανονικοῦ δικαίου (ἐπαναλαμβανόμενης κατ' ἔθος ἐν ἐκάστῃ γενικῇ συνόδῳ τῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ λατινικῇ Βορείῳ Ἀφρικῇ) καθίσταται σαφέστερος ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ 2ου κανόνος τῆς Καρθαγένης (=1ος Καρθαγένης τοῦ 390, ἐπὶ Γενεθλίου), ἐν ᾧ υπογραμμίζεται ὅτι ἐν τῇ συνόδῳ (καὶ ἐν ἐκάστῃ συνόδῳ), ἐν πρώτοις «ὁμολογητέα ἔστιν» ἡ «ἐκκλησιαστικὴ πίστις», ἔπειτα δὲ «φυλακτέα» ἡ «ἐκκλησιαστικὴ τάξις», καὶ ὅτι ἡ τοιαύτη ἐπανάληψις εἶναι ἰδιαιτέρως χρῆσιμος διὰ τὰς «διανοίας» «τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων, τῶν ἑναγχοῦ χειροτονηθέντων». Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ κανονικὴ συλλογὴ, ἥτις ἐφυλάσσετο ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐκκλησίας τῆς Καρθαγένης καὶ ἐν ἡ περιελαμβανόντο οἱ κανόνες τῶν προγενεστέρων συνόδων, κυρίως τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς καὶ τῶν συγκληθεισῶν ἐν τῇ ἀφρικανικῇ ἐκκλησίᾳ. Ἡ ἐν προκειμένῳ πλέον ἀκριβῆς ἱστορικὴ εἰδησις προέρχεται ἐκ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς

5ης Φεβρουαρίου 525². Κατ' αὐτὴν ἐντολῇ τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Βονιφατίου³ ἀνεγνώσθησαν ἐπὶ συνόδου ἀποσπάσματα ἐκ δύο συλλογῶν κανόνων, αὐτῶν ἐφυλάσσοντο ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐκκλησίας Καρθαγένης. Ἡ πρώτη ἐξ αὐτῶν περιελάμβανε λατινικὴν μετάφρασιν τῶν κανόνων τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὰ πρακτικὰ τῆς ἐπὶ Γράτου συνόδου τοῦ 348, πιθανῶς δὲ καὶ τὰς ἀποφάσεις καὶ ἄλλων ἀφρικανικῶν συνόδων, συγκληθεισῶν πρὸ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου⁴. Ἡ δευτέρα ἐκ τῶν συλλογῶν τούτων, ἥτις ἐπεγράφετο *liber canonum temporibus sancti Aurelii*⁵, περιελάμβανε πρακτικὰ καὶ κανόνες συνόδων συγκληθεισῶν ἐπὶ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου⁶. Οὕτω, ὡς σημειοῦται καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς

2. *Mansi* 8, 635-656. Τὸ ἔθος τοῦτο τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας ὅπως ἀναγινώσκονται, ἀνανεοῦνται καὶ βεβαιοῦνται οἱ κανόνες τῶν προγενεστέρων συνόδων ἐν ἐκάστῃ συγκαλουμένη νέα συνόδῳ μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν σημειουμένων ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Μιλέβῃ συνόδου τῆς 27ης Αὐγούστου 402, ἐν οἷς διαλαμβάνονται τὰ ἑξῆς: «ἵνα ἡ συναίνεσις πάντων ἡμῶν φανερωθῇ ὁμογενῶς τοῖς συνδόξασσι, τῶν ψηφισμάτων τῶν παλαιῶν εἴτε κατὰ τὴν ἐν Ἰπῶνι σύνοδον βεβαιωθέντων, εἴτε μετὰ ταῦτα τῇ ἐν Καρχηδόνι κρείττονι συνόδῳ ὀρισθέντων, ὁμοίως δὲ καὶ νῦν κατὰ τὰς ἡμῶν ἀναγιγνωσκόμενων. Τότε γάρ τῳ ὑμετέρας ἀδελφότητος ἡ ὁμόνοια λαμπρότερα τοῦ φωτὸς ἀναδειχθήσεται, ἐὰν τὰ παρ' ἡμῶν ἐν ταῖς ἀνωτέροις συνόδοις νομίμως ὀρισθέντα, μὴ μόνον τῇ ἐν τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις συναίνεσι ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπογραφῆς ἐπι μὴ φανερώσῃτε» (ΡΠ 3, 513). Σημειωτέον ὅτι ἐκ τοῦ μέρους τούτου τῶν πρακτικῶν τῆς εἰρημένῃς συνόδου ἐν Μιλέβῃ οἱ συντάκται τοῦ Πηδαλίου ἐσχολήμασαν τὸν 94ον (κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τοῦ Πηδαλίου) κανόνα, μὴ ὑπάρχοντα εἰς τὰς ἄλλας κανονικὰς συλλογὰς.

3. *Mansi* 8, 643.

4. *Paul Monceaux*, μν. ἔργον, τόμος 3ος, σελ. 206.

5. *Mansi* 8, 643.

6. DDC 1, 288 - 289. Ἡ ἀρίθμησις τῶν συνόδων τῶν συγκληθεισῶν ἐν Καρθαγένῃ ἢ ἐπὶ ἀρχιερατείας τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου δὲν συμφωνεῖ οὔτε εἰς τὰς διαφορὰς συλλογὰς τῶν κανόνων τῶν ἀφρικανικῶν συνόδων, οὔτε εἰς τὰς διαφορὰς ἐκδόσεις αὐτῶν, οὔτε ἐν τῇ ἀριθμῆσει ἢ ἐχρησιμοποίησιν ἢ χρησιμοποιοῦν οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ καὶ κανονολογοὶ. Δι' ὃ, ὁ *Aug. Audollent*, ὅστις ἐν τῷ DHGE κατέγραψε συστηματικὰς τὰς ἐν τῇ ἀφρικανικῇ ἐκκλησίᾳ συγκληθείσας συνόδους (DHGE 1, 811 - 822), δὲν ἐχρησιμοποίησεν ἀρίθμησιν δι' αὐτάς, διότι, ὡς παρατηρεῖ (DHGE 1, 809 - 810), ἡ ἀρίθμησις τῶν συνόδων τούτων δύναται ὅπως ὀδηγήσῃ εὐχερῶς εἰς σύγχυσιν. Πάντως, αἱ σύνοδοι τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας, αἱ σχετιζόμεναι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μετὰ τὴν ἀνα χεῖρας μελέτην καὶ τὴν ἐν Καρθαγένῃ σύνοδον τοῦ 419, εἶναι: 1) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Γράτου (348), 2) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Γενεθλίου (16 Ἰουνίου 390), 3) ἐν Ἰπῶνι ἐπὶ Αὐρηλίου (8 Ὀκτωβρίου 393), 4) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (26 Ἰουνίου 394), 5) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (26 Ἰουνίου 397), 6) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (28 Αὐγούστου 397), 7) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (27 Ἀπριλίου 399), 8) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (16 Ἰουνίου 401), 9) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (13 Σεπτεμβρίου 401), 10) ἐν Μιλέβῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (27 Αὐγούστου 402), 11) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (25 Αὐγούστου 403), 12) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (16 Ἰουνίου 404), 13) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (23 Αὐγούστου 405), 14) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (13 Ἰουνίου 407), 15) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (16 Ἰουνίου 408), 16) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (13 Ὀκτωβρίου 408), 17) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (15 Ἰουνίου 409), 18) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (14 Ἰουνίου 410), 19) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου (1 Μαΐου 418), 20) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Αὐρηλίου

τῶν ἀντίστοιχοι ἀποφάσεις προγενεστέρων ἀφρικανικῶν συνόδων προκειμένου περὶ τῶν κανόνων 29 - 33, δι' ὃ καὶ ὑπὸ κολλῶν ἱστορικῶν καὶ κανονολόγων διατυπώθαι ἡ γνώμη ὅτι οἱ κανόνες 29 - 33 ἔθεσπισθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419. Τοιαύτη εἶναι ἐπὶ παραδείγματι ἡ γνώμη τῶν *Hejle - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 203 - 204. Ἀντιθέτως οἱ ἀδελφοὶ *Ballerini* ἐν τῇ περισπούδαστῳ συγγραφῇ αὐτῶν: *De antiquis collectionibus et collectoribus canonum* (Βενετία 1757, ἐπανέκδοσις: PL 56, 9 - 354), PL 56, 120 καὶ 876 - 879, καὶ ὁ *Friedrich Maassen* (ὅστις ἐν προκειμένῳ ἀκολουθεῖ τὴν γνώμην τῶν ἀδελφῶν *Ballerini*), μν. ἔργον, σελ. 182, ἀποδίδουν τοὺς κανόνες 29 - 33 (καὶ τοὺς κανόνες 128 - 133) εἰς τὴν ἐν Καρθαγένῃ σύνοδον τοῦ 421 (13 Ἰουνίου). Ἐπὶ πλέον ὁ *A. Boudinon*, ἐν ἐπὶ τούτῳ μελέτῃ αὐτοῦ: *Note sur le concile d' Hippone de 427*, ἐν *Revue d' Histoire et de Littérature religieuses* 10 (1905) 267 - 274, πειράται ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι οἱ κανόνες οὗτοι ἀνήκουν εἰς τὴν ἐν Ἰπῶνι σύνοδον τοῦ 427 (24 Σεπτεμβρίου), ἥτις ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν σύνοδον ἐν τῇ σειρά τῶν ἐπὶ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου συγκληθεισῶν συνόδων. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ *A. Boudinon* φαίνεται ὅτι δὲν ἀποκλείει καὶ ὁ *G. Bardy* (DDC 1, 291). Ἐν τούτοις, ἡμεῖς διατιπομένοντες ἕτερον ἄποψιν, καθ' ἣν καὶ οἱ κανόνες 29 - 33 ἐσχματίσθησαν ἐκ κανόνων προγενεστέρων ἀφρικανικῶν συνόδων (ὄτινες κανόνες δὲν διεσώθησαν ἄλλοθεν), ὀδηγούμεθα δὲ εἰς ταύτην: 1) ἐκ τῆς καταχωρίσεως ἐν τοῖς πρακτικοῖς σημειώσεως, ὅτι «τὰ ἐν ταῖς συνόδοις τῆς Ἀφρικῆς νομοθετηθέντα τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ἐντέθειμένα γινώσκονται» (ΡΠ 3, 297), καὶ 2) ἐκ τῆς δηλώσεως τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου (1ος κανὼν), ὅτι οἱ «ἐπόμενοι» κανόνες, ἦτοι οἱ κανόνες 2-33, οἱ «ὀρισθέντες» (ὑπὸ προγενεστέρων συνόδων) δέον ὅπως «φυλαχθῶσιν» ὡς ἔχουσι, θεωρούμενοι καὶ «βεβαιούμενοι» ὅπως ἔτι καὶ ὑπὸ τῆς συνόδου ἐκείνης τοῦ 419 (ΡΠ 3, 297 - 298).

1. ΡΠ 3, 297.

συνόδου τοῦ 419, καὶ «ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ», κατὰ τὸ ἔθος, «ἀνεγνώσθησαν ἕξι μῖν» «ἀδιάφοροι σύνοδοι πάσης τῆς τῶν Ἄφρων χώρας, ἐπιτελεσθεῖσαι ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις Ἀυρηλίου ἐπισκόπου Καρχηδόνης»¹. Δυστυχῶς ἡ «βίβλος κανόνων» αὕτη (τὸ *liber canonum*) δὲν περιελήφθη ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς συνόδου τοῦ 419 ὡς εἶχε. Τὰ πρακτικὰ καὶ αἱ ἀποφάσεις ὠρισμένων συνόδων, αἵτινες εἶχον «ἐπιτελεσθῆ» πρὸ τοῦ ἔτους 419 «ἐν τοῖς χρόνοις Ἀυρηλίου ἐπισκόπου Καρχηδόνης», εἶτε ὑδρόδωλος κατεχωρίσθησαν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 εἶτε κατεχωρίσθησαν μόνον ἐν περιλήψει². Ἐν τούτοις ἐν αὐτοῖς περιλαμβάνονται «ιστορικά σημεῖωματα» 17 συνόδων, «ἐπιτελεσθεισῶν ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις Ἀυρηλίου ἐπισκόπου Καρχηδόνης» (μέχρι τοῦ ἔτους 418) καὶ 94 κανόνες (οἱ κανόνες 34–127)³ ἐκ τῶν διατυπωθέντων ὑπὸ τῶν συνόδων τούτων.

(25 - 30 Μαΐου 419), 21) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Ἀυρηλίου (13 Ἰουνίου 421), 22) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Ἀυρηλίου (424), 23) ἐν Ἰπῶνι ἐπὶ Ἀυρηλίου (24 Σεπτεμβρίου 427), 24) ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Βονιφατίου (5 - 6 Φεβρουαρίου 525).

1. ΠΠ 3, 393.

2. Τοιαῦτα εἶναι αἱ περιπτώσεις: Τῆς ἐν Ἰπῶνι συνόδου τοῦ 393, δι' ἣν σημειοῦται ὅτι «τὰ πεπραγμένα ταύτης τῆς συνόδου διὰ τοῦτο οὐκ ἐγράφησαν, ἐπειδὴ τὰ ἐν αὐτῇ ὀρισθέντα ἐν τοῖς ἀνωτέρω δεικνύται ἔγκειμενα» (ΠΠ 3, 393). Τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 394, δι' ἣν σημειοῦται περιληπτικῶς ὅτι «ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τοποτηρηταὶ ἐπέλεξαν ἐπίσκοποι ἀνθυπατιανοὶ πρὸς τὴν αὐδρομετινὴν σύνοδον» (ΠΠ 3, 393). Τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 26ης Ἰουνίου 397, δι' ἣν σημειοῦται ὅτι «τὰ πεπραγμένα ὁ ζητῶν ἐν τοῖς αὐθεντικοῖς εὐρήσει» (ΠΠ 3, 456). Τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 399, δι' ἣν σημειοῦται περιληπτικῶς ὅτι «ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τοποτηρησαν ἀνεδέξαντο Ἐπιγόνοιος καὶ Βικεντιανὸς οἱ ἐπίσκοποι, ἵνα νόμον ἀξιώσθωσι παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων περὶ τῶν καταφευγόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ οἰαιοῦντο ἐγκεκλεισμένον εὐθύνας, ὥστε μὴδὲνα τολμᾶν αὐτοὺς ἀποσπᾶν» (ΠΠ 3, 456). Τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 405, δι' ἣν σημειοῦται ὅτι «τὰ πεπραγμένα τῆς παρουσίας συνόδου, διὰ τοῦτο ἐξ ὀλοκλήρου οὐκ ἐγράφησαν, ἐπειδὴ μᾶλλον τὰ κατὰ τὸν καιρὸν ἀναγκαῖα, ἥπερ τινὰ γενικὰ ὠρίσθησαν, δι' ὧν βραχεῖα σύνθεσις τῶν σπουδασμάτων τῆς αὐτῆς συνόδου διετυπώθη» (ΠΠ 3, 534). Τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 409, δι' ἣν σημειοῦται ὅτι κατ' αὐτὴν ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις «ὥστε ἕνα ἐπίσκοπον μὴ ἐκδικεῖν ἑαυτοῦ διάγνωσιν» καὶ ὅτι «τὰ πεπραγμένα τῆς παρουσίας συνόδου διὰ τοῦτο οὐκ ἐγράφη, ἐπειδὴ ἐπιχωρίως καὶ οὐ κατὰ κοινὸν ἐπετελέσθη» (ΠΠ 3, 558). Ἐπίσης ἐν περιλήψει ἐσημειώθησαν αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐν Καρθαγένῃ συνόδων τῆς 16ης Ἰουνίου (ΠΠ 3, 557) καὶ 13ης Ὀκτωβρίου τοῦ 408 (ΠΠ 3, 558) καὶ τῆς 14ης Ἰουνίου τοῦ 410 (ΠΠ 3, 559). Δὲν εἶναι γνωστὸν ἐὰν αἱ παραλείψεις καὶ συντμήσεις αὐταὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 ἐγένοντο ὑπὸ τῶν «νοταρίων» οἵτινες ἐκράτουν τὰ πρακτικὰ ἢ ὑπὸ μεταγενεστέρων ἀντιγράφων ἢ ὑπ' αὐτοῦ τούτου Διονυσίου τοῦ Μικροῦ. Πάντως αἱ ἐν λόγω παραλείψεις καὶ συντμήσεις ἀποκαθίστανται ἐν μέρει ἐξ ἄλλων ἀρχαίων ἱστορικῶν καὶ κανονικῶν πηγῶν, καὶ συγκεκριμένως: ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 525 (*Mansi* 8, 635-656. *Concilia Africae*, σελ. 254 - 282), τοῦ *breviatio canonum* τοῦ διακόνου *Fulgentius Ferrandus* (PL 67, 949 - 962. *Concilia Africae*, σελ. 284 - 311) καὶ ἐκ τῆς κανονικῆς συλλογῆς *Hispana* (PL 84, 179 - 236. *Concilia Africae*, σελ. 323 - 369).

3. Ὁ *Charles Munier*, ὅστις ἐπεμελήθη τῆς ἐκδόσεως *Concilia Africae* (345 - 525), ἐν τῇ σειρᾷ *Corpus Christianorum, Series Latina* 149, Turnhout 1974, ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ: *Vers une édition nouvelle des Conciles Africains* (345 - 525),

Τέλος, κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῆς συνεδρίαν (30 Μαΐου 419), ἡ σύνοδος ἐθέσπισεν ἐξ νέους κανόνες (κανόνες 128–133)⁴.

Κατὰ ταῦτα, τὸ κανονικὸν ἔργον τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 συνίσταται:

1. Εἰς τὴν θεώρησιν καὶ βεβαίωσιν 126 κανόνων, ὀρισθέντων ὑπὸ προγενεστέρων ἀφρικανικῶν συνόδων: κανόνες 2–127, καὶ

2. Εἰς τὴν θέσπισιν 7 νέων κανόνων ἐπὶ διαφορῶν ἀπασχολούντων τὴν ἀφρικανικὴν ἐκκλησίαν ζητημάτων, κυρίως ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ δικονομίας: κανόνες 1 καὶ 128–133.

δ) Ἑλληνικὴ μετάφρασις τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 καὶ ἐπίσημος ἀναγνώρισις τῶν 133 κανόνων ὑπὸ τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Οἱ κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 ἔγιναν γνωστοὶ ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐκ τῆς κανονικῆς συλλογῆς Διονυσίου τοῦ Μικροῦ (δευτέρου σύνταξις), περιληφθέντες τὸ πρῶτον, ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει, ἐν τῷ «Συντάγματι εἰς ἸΔ' τίτλους» (πρῶτη ἐκδοσις), ὅπερ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, συνετάγη κατὰ τὸ δευτερόν ἡμισυ τῆς στ' ἑκατονταετηρίδος. Ὁ συντάκτης τοῦ προλόγου τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ «Συντάγματος εἰς ἸΔ' τίτλους» σημειοῖ σχετικῶς: «Τῆν δὲ κατὰ τὴν ἐν Λιβύῃ Καρχηδόνα γεγενημένην ἐν χρόνοις Ὀνωρίου καὶ Ἀρκαδίου⁵, τῶν

ἐν *Revue des études augustinienes* 18 (1972) 249 - 259, ὑποστηρίζει (σελ. 256) ὅτι οἱ κανόνες οὗτοι (34 - 127), ὡς καὶ οἱ θεσπισθέντες κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 30ῆς Μαΐου 419 (128 - 133), ἦτοι οἱ κανόνες 34 - 133, δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, ὅτι οὗτοι προέρχονται ἐκ τινος ἐν Καρθαγένῃ ἰδιωτικῆς συλλογῆς, ὅτι τὸ τμήμα PL 67, 193A - 223B (= ΠΠ 3, 393 - 605) δέον ὅπως θεωρηθῆσιν παρένθετον εἰς τὰ πρακτικὰ - κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, καὶ ὅτι Διονύσιος ὁ Μικρὸς, παρεμβάλλων τοὺς κανόνες 34 - 133 εἰς τὰ πρακτικὰ - κανόνες τῆς εἰρημένης ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, ἐγένετο αἰτίος σοβαρᾶς συγχύσεως. Ἴδε, ἐπίσης σχετικῆν μελέτην: *F. L. Cross*, *History and fiction in the african canons*, ἐν *The Journal of Theological Studies* 12 (1961) 227 - 247.

4. Ὁ Ἰωάννου (μν. ἔργων, τόμος 1ος, μέρος 2ον, σελ. 196) φρονεῖ ὅτι ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος τοῦ 419, κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 30ῆς Μαΐου, ἐθέσπισεν ἐπὶ νέους κανόνες, ἦτοι τοὺς κανόνες 127 - 133. Ἀντιθέτως οἱ ἀδελφοὶ *Balzerini* (PL 56, 120 καὶ 876 - 879) καὶ ὁ *Friedrich Maassen* (μν. ἔργων, σελ. 182) ἀποδίδουν τοὺς κανόνες 128 - 133 (καὶ τοὺς κανόνες 29 - 33, ὡς ἐσημειώθη ἤδη) εἰς τὴν ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 421. Ὁ *A. Boudignon* (*Note sur le concile d' Hippone de 427*, ἐν *Revue d' Histoire et de Littérature religieuses* 10 (1905) 267 - 274) πειράται ὅπως ἀποδείξῃ ὅτι οἱ κανόνες οὗτοι ἀνήκουν εἰς τὴν ἐν Ἰπῶνι συνόδου τοῦ 427. Τῆν γνάμην ταύτην τοῦ *A. Boudignon* φαίνεται ὅτι δὲν ἀποκλείει καὶ ὁ *G. Bardy* (UDC 1, 291). Ἴδε ἐπίσης προηγουμένην ὑποσημειώσιν ἐν τῇ ἀνὰ χεῖρας μελέτῃ.

5. «Ἐν χρόνοις Ὀνωρίου καὶ Ἀρκαδίου»: Ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος τοῦ 419 δὲν συνῆλθε κατὰ τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων Ὀνωρίου (395 - 423) ἐν τῇ δύσει καὶ Ἀρκαδίου (395 - 408) ἐν τῇ ἀνατολῇ, οὔτε ἐπὶ ὑπατείας αὐτῶν, ζῶντος ἐτι τοῦ πατρὸς αὐτῶν Θεοδοσίου τοῦ Α', τοῦ Μεγάλου (379-395), ἀλλ' ἐπὶ αὐτοκρατόρων Ὀνωρίου (395-423) ἐν τῇ δύσει καὶ Θεοδοσίου τοῦ Β', τοῦ Μικροῦ (408 - 450) ἐν τῇ ἀνατολῇ, ὡς αὐτὸ σημειοῦται ἄλλωστε καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Καρ-

της εὐσεβοῦς λήξεως, ἱεράν σύνοδον εὐρηκῶς πολλὰ τε καὶ πολλὴν ὠφέλειαν εἰσάγειν τῷ βίῳ δυνάμενα διαταξαμένην... τῷ παρόντι συνέζει· α) σπουδάσματι»¹. Δὲν εἶναι γνωστὸς τίς ὁ μεταφράσας τὰ πρακτικά-κανόνες τῆς εἰρημένης ἐν Καρθαγένῃ συνόδου εἰς τὴν ἑλληνικὴν, εἶναι ὁμως ἰδιαιτέρως πιθανόν ὅτι τὴν μετάφρασιν ἐποίησαν αὐτοὺς οὗτος ὁ συντάκτης τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ «Συντάγματος εἰς ἸΔ' τίτλους», ὅστις («εὐρεν» τὴν «ἱεράν σύνοδον» ταύτην καὶ περιέλαβεν αὐτὴν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ καταρτισθεῖσαν κανονικὴν συλλογὴν εἰς ἸΔ' τίτλους. Ἡ ἀποφίσις αὐτὴ ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, τότε ἐν τῷ εἰρημένῳ προλόγῳ τοῦ «Συντάγματος εἰς ἸΔ' τίτλους» ὅσον καὶ ἐν τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, πρὸς δῆλωσιν τῆς πόλεως καὶ τῶν συνόδων τῆς Καρθαγένῃς χρησιμοποιοεῖται οὐχὶ ἡ μεταγενεστέρα ἐν τῇ βυζαντινῇ καὶ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ ὀνομασία «Καρθαγένῃ» ἀλλ' ἡ ἀρχαία τοιαύτη «Καρθαγῆν».

Ἄσφαλῶς ὁ συντάκτης τοῦ «Συντάγματος εἰς ἸΔ' τίτλους» («εὐρε») τὰ πρακτικά-κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ Διονυσίου τοῦ Μικροῦ (δευτέρα ἐκδοσις)², δεδομένου ὅτι ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις ἀποτελεῖ ἀκριβῆ μετάφρασιν³ τοῦ λατινικοῦ κειμένου, ὡς περιελήφθη τοῦτο καὶ διεσώθη ἐν τῇ εἰρημένῃ συλλογῇ Διονυσίου τοῦ Μικροῦ. Σχετικῶς, ὁ F. A. Biener παρατηρεῖ ὅτι ἐν τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου «ἀπαριθμοῦνται ὅσα ὁ Διονύσιος ὁ Μικρὸς ἐδέχθη εἰς τὴν συλλογὴν του ἀπὸ τὰ θεσμά τῆς ἀφρικανικῆς συνόδου τοῦ ἔτους 419, μεταφρασθέντα εἰς τὸ ἑλληνικόν. Ὅπου ὁ Διονύσιος παρα-

λείπει κανόνες, ἀποτέμνει ἢ παραπέμπει εἰς τὰ πρακτικά, ἢ ἑλληνικὴν μετάφρασιν συνοπτικῶς ἀκολουθεῖ. Τοῦτο εἶναι τὸ μόνον παράδειγμα, τὸ ὁποῖον δεῖκνυε ὅτι ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία μετεχειρίσθη τοῦ Διονυσίου τὴν συλλογὴν»⁴.

Οἱ 133 κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, οἱ περιληφθέντες ἐν τῷ «Συντάγματι εἰς ἸΔ' τίτλους», ἀνεγνωρίσθησαν ἐπισημῶς καὶ ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (2ος κανὼν) μετὰ τῶν ἀποστολικῶν, συνοδικῶν καὶ πατερικῶν κανόνων, οἵτινες περιλαμβάνοντο ἐν τῇ πρώτῃ συντάξει τῆς κανονικῆς ταύτης συλλογῆς, διασωθείσης, λίαν πιθανῶς, ἐν τῷ περιφύμῳ ὑπ' ἀριθμ. 172 χειρογράφῳ τῆς ἐν Πάτμῳ Ἱερᾷ Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τῶν ἀρχῶν τῆς θ' ἑκατονταετηρίδος. Οἱ κανόνες οὗτοι (καὶ μόνον οὗτοι ἐκ τῶν κανόνων τῶν διατυπωθέντων κατὰ καιροὺς ὑπὸ ἀφρικανικῶν συνόδων), ἀνεξαρτήτως θεωριῶν διαφόρων νεωτέρων μελετητῶν (ἢ ὅτι οἱ κανόνες 29-33 καὶ 128-133 δὲν συνδέονται μὲ τὴν ἐν Καρθαγένῃ σύνοδον τοῦ 419, ἢ ὅτι οἱ κανόνες 34-133 περιελήφθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων -ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Μικροῦ- εἰς τὰ πρακτικά-κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419), διατηροῦν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ κύρος αὐτῶν ὡς βεβαιωθέντες ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν ὑπὸ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς εἰρημένης Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς (691).

4. F. A. Biener, De collectionibus canonum ecclesiae graecae schediasma litterarium, Berolini 1827, μετάφρασις Παύλου Καλλιγᾶ: Φιλολογικὸν σχεδιάσμα περὶ τῶν συλλογῶν τῶν κανόνων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1840, σελ. 23 (ἡ μετάφρασις ἀνεδημοσιεύθη ἐν Παύλου Καλλιγᾶ, Μελέται νομικαί, πολιτικαί καὶ οἰκονομολογικαί, τόμος 1ος, Ἀθήναι 1899, σελ. 299 - 405).

5. Ὁ Charles Munier, ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ Vers une édition nouvelle des Conciles Africains (345 - 525), Revue des études augustiniennes 18 (1972) 249 - 259, ἀναφέρει (σελ. 527) ὅτι ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ἦτις ἦτο ἐν χρήσει παρὰ ταῖς κρατικαῖς ὑπηρεσίας τοῦ Βυζαντίου (ἴδε, ἐπίσης, Concilia Africae, σελ. 177), ἐγένετο ἐκ τῆς κανονικῆς συλλογῆς Διονυσίου τοῦ Μικροῦ (δευτέρα σύνταξις), καὶ παραπέμπει (ὑποσμμ. 29) εἰς ἀνακοίνωσιν γενομένην ὑπὸ Pierre L' Huillier εἰς τὸ βον Διεθνῆς Συνέδριον Πατριстикῶν Μελετῶν, ἐν Ὁξφόρδῃ (6 - 11 Σεπτεμβρίου 1971). Δυστυχῶς ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη δὲν ἐδημοσιεύθη μέχρι τῆς σήμερον (1983). Πάντως, φαίνεται ὅτι πλὴν τῆς γνωστῆς μετάφρασεως τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, ἐν Βυζαντίῳ ὑφίστατο καὶ ἕτερα μετάφρασις τοῦ συνόλου ἢ μέρους αὐτῶν, ὡς τοῦτο εἰκάζεται ἐκ τῆς «ἐπιστολῆς, ἀντιγραφείσης (περὶ τὸ 550) παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ χριστιανικωτάτου βασιλέως Ἰουστινιανοῦ πρὸς τινὰς γράψαντας καὶ ἐκδικήσαντας Θεόδωρον τὸν δυσσεβῆ καὶ τὰ αὐτοῦ πονηρὰ δόγματα, καὶ τὴν λεγομένην Ἰβὰ ἐπιστολὴν καὶ τὰ συγγράμματα Θεοδώρητου τὰ κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως γεγραμμένα» (PG 86a, 1041 - 1095. PL 69, 275 - 327. ἴδε, ἐπίσης, Eduard Schwartz, Drei dogmatische Schriften Iustiniens, München 1939, ἐν Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, philos.-hist. Abteilung, Neue Folge, Heft 18, 1939), ἐν ἣ παρατίθεται ἐπὶ λέξει τὸ κείμενον τοῦ 81ου κανόνος τῆς Καρθαγένῃς (PG 86a, 1091. PL 69, 323), ὅπερ ὁμως ἐν τῇ ἑλληνικῇ αὐτοῦ μεταφράσει αἰσθητῶς διαφέρει τῆς διατυπώσεως τῆς γνωστῆς ἑλληνικῆς μετάφρασεως τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς εἰρημένης ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419.

θαγένῃ συνόδου τοῦ 419: «Μετὰ τὴν ὑπατεῖαν τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ὀνωρίου τοῦ δωδέκατου καὶ Θεοδοσίου τοῦ ὄγδοου, τῶν αὐγουσταν, τῇ πρὸ ὀκτώ καλανδῶν ἰουνίαν, ἐν Καρχηδόνι, εἰς τὸ σῆκρητον τῆς ἐκκλησίας Φαύστου» (PII 3, 287). Ἐν τῇ πραγματικότητι «ἐν χρόνοις Ὀνωρίου καὶ Ἀρκαδίου» συνήλθεν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος τοῦ 394, ὡς δὲ λίαν εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ Ernest Honigmann (Le concile de Constantinople de 394 et les auteurs du «Syntagma des XIV titres», ἐν Subsidia Hagiographica, ἀριθμ. 35: Trois mémoires posthumes d'histoire et de géographie de l'orient chrétien, Bruxelles 1961, σελ. 71 - 72), φαίνεται ὅτι ἐν τῇ ἀντιγραφῇ τοῦ προλόγου τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ «Συντάγματος εἰς ἸΔ' τίτλους» ὁ ἀντιγραφεὺς ἐκ παραδρομῆς παρέλειψε τὴν μνείαν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου τοῦ 394, ὅσα δὲ ἀνέμειξεν ἀβελήτως τὰς δύο χρονολογίας, ἦτοι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου τοῦ 394, συνελθούσης ἐν τοῖς χρόνοις (ἐπὶ ὑπατείας) Ὀνωρίου καὶ Ἀρκαδίου, καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, συνελθούσης ἐν τοῖς χρόνοις Ὀνωρίου καὶ Θεοδοσίου (τοῦ Μικροῦ).

1. PPI 1 (1852) 6.

2. PL 67, 9 - 230.

3. Ἡ ἀκρίβεια καὶ πιστότης τῆς μετάφρασεως ἐπεκτείνεται μέχρι τοῦ σημείου τῆς ἑλληνικοποιήσεως ὀρισμένων λατινικῶν λέξεων. Ἐπὶ παραδείγματι: ἐν secretario basilicae restitutae = «εἰς τὸ σῆκρητον τῆς ρεσιτιούτης ἐκκλησίας» (PII 3, 456), commonitorium = «κομμονιτώριον» (PII 3, 288), tracto = «τρακταίω» (PII 3, 288), emancipatum = «ἐμαγκίπατον» (PII 3, 396), ἐν secretario basilicae pacis = «εἰς τὸ σῆκρητον τῆς ἐκκλησίας πάκης» (PII 3, 393), publicum = «πούβλικον» (PII 3, 408).

ε) 'Η διάταξις τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 ἐν τῇ ἐκδόσει Ράλλη καὶ Ποτλῆ (=ΡΠ).

'Η ἑλληνικὴ μετάφρασις τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 περιελήφθη καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ «Συντάγματος τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων» (Ἀθῆναι 1853) τῶν Ράλλη καὶ Ποτλῆ. Οἱ ἐκδότηαι τοῦ «Συντάγματος» τούτου, ἐν τῇ ἐκδόσει, εἶχον ὑπ' ὄψει αὐτῶν: 1) Τὸ Συνοδικὸν τοῦ Βευερηγγίου ('Οξφόρδη 1672), 2) Τὸ ὑπ' ἀριθμ. 1372 χειρόγραφον (κείμενον νῦν ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ Ἀθηνῶν), τοῦ ἔτους 1779, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀντίγραφον τοῦ περιφήμου κώδικος τῆς Τραπεζοῦντος τοῦ ἔτους 1311¹, καὶ 3) Προγενεστέραι ἐκδόσεις, αἵτινες ἀναφέρονται ἐν τοῖς προλεγόμενοις (σελ. 1στ') τοῦ πρώτου τόμου τοῦ «Συντάγματος». Ὡς εἰκός, ἐν τῇ ἐπὶ μέρους ἀναγραφῇ τοῦ περιεχομένου τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, κατὰ τὴν ἐκδοσιν ΡΠ, λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν μόνον τὸ κείμενον τῶν πρακτικῶν-κανόνων, οὐχὶ δὲ καὶ αἱ ἐρμηνεῖαι τοῦ Ζωναρᾶ, τοῦ Βαλσαμώνος, ἢ «σύνοψις» καὶ ἡ ἐρμηνεία εἰς τὴν «σύνοψιν» τοῦ Ἀριστηνοῦ, αἵτινες παρενεύρονται ἐν τῇ ἐκδόσει ΡΠ. Σημειωτέον ἐπίσης ἐνταῦθα ὅτι τὸ κείμενον τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 εἰς τινα χειρόγραφα καὶ εἰς ὀρισμένας ἐκδόσεις διαιρεῖται εἰς ἐπὶ μέρους πράξεις. Τὸ χειρόγραφον Μονακ. 380 (14ου αἰῶνος) διαιρεῖ αὐτὰ εἰς 12 πράξεις². Εἶναι ἡ μοναδικὴ περιπτωσις διαιρέσεως τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς συνόδου ταύτης εἰς 12 πράξεις. Ἀντιθέτως ἕτερα χειρόγραφα (ἐπὶ παραδείγματι τὸ ὑπ' ἀριθμ. 172 χειρόγραφον τῆς Πατριακῆς Βιβλιοθήκης, 9ου αἰῶνος) καὶ ὀρισμένα ἐκδόσεις διαιροῦν αὐτὰ εἰς ἕξι πράξεις, ἀλλ' ἡ διαίρεσις τῶν πρακτικῶν-κανόνων τούτων εἰς 12 ἢ 6 πράξεις προέρχεται ἀσφαλῶς ἐκ τῆς πρωτοβουλίας τῶν κατὰ καιροὺς ἀντιγραφῶν καὶ ἐκδοτῶν, διότι αὕτη, ὡς διαπιστοῦται καὶ ἐξ ἀπλῆς συγκρίσεως, δὲν εἶναι οὔτε γενικὴ, οὔτε ὁμοιόμορφος, οὔτε ἐπιτυχῆς. Ἄρκει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐν ταῖς ἐκδόσεσι ΡΓ καὶ ΡΠ ἡ ἔνδειξις «πρᾶξις τρίτη» τίθεται ἐν μέσῳ τοῦ «ἱστορικοῦ σημειώματος» περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 27ης Ἀπριλίου 399, διαιρούσα οὕτω τὸ ἐν λόγῳ σημείωμα εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον μέρος παραμένει εἰς τὴν προηγουμένην «πρᾶξιν», τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὴν ἐπομένην «τρίτην πρᾶξιν»³.

'Η διάταξις τῶν πρακτικῶν-κανόνων τούτων (κατὰ τὴν ἐκδοσιν: ΡΠ 3, 287-621) ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Μέρος πρώτον: Συνεδρία 25ης Μαΐου 419 (ΡΠ 3, 287-390).

1. Μητροπολίτου *Σουηδίας Παύλου*, 'Ο κώδιξ τῆς Τραπεζοῦντος τοῦ ἔτους 1311, ἐν «Ἐκκλησία καὶ Θεολογία» 3 (1982) 193 - 206. Καὶ ἀνάπτυον.

2. *Ἰωάννου*, μν. ἔργον, τόμος 1ος, μέρος 2ον, σελ. 191.

3. ΡΓ 138, 233 καὶ ΡΠ 3, 456.

1) Εἰσαγωγικὸν σημείωμα συνεδρίας 25ης Μαΐου 419 (ΡΠ 3, 287).

2) Ἀναλυτικὰ πρακτικὰ τῆς συνεδρίας ταύτης (ΡΠ 3, 287-296).

3) Τὸ «σύμβολον πίστεως» τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (ΡΠ 3, 297)⁴.

4) Σημείωμα ὅτι κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην «ἀνεγνώσθησαν» ἐπίσης οἱ εἴκοσι κανόνες τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου («οἱ ὅροι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐν εἰκοσι κεφαλαίοις») (ΡΠ 3, 297).

5) Σημείωμα ὅτι ἐν συνεχείᾳ «ἐγνώσθησαν» οἱ κανόνες, οἱ θεσπισθέντες ὑπὸ προγενεστέρων ἀφρικανικῶν συνόδων («ἐπειτα τὰ ἐν ταῖς συνόδοις τῆς Ἀφρικῆς νομοθετηθέντα τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ἐντεθειμένα γινώσκονται») (ΡΠ 3, 297).

6) 'Ο 1ος κανὼν (ΡΠ 3, 297-298). 'Ἐν τῷ κανόνι τούτῳ, δίκην εἰσαγωγῆς, ἐκφράζεται ἡ πεποιθήσις τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς ὅτι ἐν αὐτῇ φυλάσσονται πιστὰ ἀντίγραφα τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅτι οἱ κανόνες οἱ «ὀρισθέντες» ὑπὸ προγενεστέρων ἀφρικανικῶν συνόδων συνάδουν πρὸς τὰς ἀποφάσεις ταύτας τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ ὅτι οἱ κανόνες οὗτοι δέον ὅπως φυλάττωνται ἐν τῇ ἀφρικανικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, «βεβαιούμενοι» ἀπαξ ἔτι καὶ ἐν τῇ συνόδῳ ἐκείνῃ (τοῦ 419). Ἄλλαις λέξεσιν, ὁ 1ος κανὼν ἀποτελεῖ τὴν μετάβασιν ἐκ τοῦ πρώτου θέματος τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 (σχέσις τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς μετὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρώμης) εἰς τὸ δεύτερον (θεώρησις τοῦ ἰσχύοντος ἐν τῇ ἀφρικανικῇ ἐκκλησίᾳ κανονικοῦ δικαίου).

7) Κανόνες 2-33 (ΡΠ 3, 299-377). Οἱ κανόνες οὗτοι ἀποτελοῦν ἀνανέωσιν προγενεστέρων ἀποφάσεων, ληφθεισῶν ἐν συνόδοις, αἵτινες συνεκλήθησαν ἐπὶ ἐπισκόπων Γράτου (τὸ 348)⁵, Γενεθλίου (τὸ 390)⁶

4. Πρβλ. *Ἰωάννου Καμίρη*, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τόμος 1ος, Ἀθῆναι 1960², σελ. 58 - 59.

5. Δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένος ὁ χρόνος συγκλήσεως τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Γράτου συνόδου, ἡ ἐπικρατεστέρα ἄρα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ ἔτους 348. Ἡ σύγκλησις τῆς συνόδου ὑπὸ τινῶν ἱστορικῶν τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 345 - 348, ὑπὸ ἐτέρων δὲ εἰς τὸ ἔτος 349. Σάζονται τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου μετὰ 14 κανόνων, εἰς τὴν λατινικὴν (*Mansi* 3, 143 - 158. *Concilia Africae*, σελ. 3 - 10). Ἐπίσης, τὸ κείμενον τῶν κανόνων: *Friedrich Lauchert*, Die Kanones der wichtigsten altkirchlichen Concilien nebst den Apostolischen Kanones, Freiburg - Leipzig 1896, σελ. 152 - 157. Περὶ τῆς συνόδου, ἴδε: *Friedrich Maassen*, μν. ἔργον, σελ. 151 - 152. *P. Monceaux*, μν. ἔργον, τόμος 3ος, σελ. 221 - 225. *Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 1ος, σελ. 837 - 841. DHGE 1, 775 - 776 καὶ 1, 811 - 814. *Concilia Africae*, σελ. XIX καὶ 2. 'Ο ἐπίσκοπος Καρθαγένης Γράτος μετέσχε τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, τὸ ὄνομα δὲ αὐτοῦ μνημονεύεται ἐν τῷ 7ῳ κανόνι τῆς συνόδου ταύτης. Ἐκ τῶν 14 κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Γράτου συνόδου (348), ἐν τῇ ἐν Καρθαγένῃ συνόδῳ τοῦ 419 ἀνεγνώσθησαν καὶ ἐβεβαιώθησαν μόνον δύο (οἱ κανόνες 10 καὶ 13), οἵτινες ἀπέτελεσαν τὸν 5ον κανὼνα τῆς Καρθαγένης. Χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐν τῷ κανόνι τούτῳ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Γράτου ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Ἀδρηλίου.

6. Ἡ ἐν Καρθαγένῃ ἐπὶ Γενεθλίου σύνοδος συνεκλήθη τὸ ἔτος 390 (πιθανῶς τὴν 16ην Ἰουνίου) ἐν τῇ βασιλικῇ τῆς πό-

και ἐπὶ Αὐρηλίῳ¹. Ἀναφέρονται εἰς θέματα ἠθικῆς τάξεως καὶ κυρίως εἰς θέματα ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ δικονομίας. Ἀσφαλῶς οἱ κανόνες οὗτοι (2-33), οἱ ἀναγνωσθέντες κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν (25 Μαΐου) τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου τοῦ 419, δὲν εἶναι τὸ σύνολον «τῶν ἐν ταῖς συνόδοις τῆς Ἀφρικῆς νομοθετηθέντων», ἀλλ' ἐπιλογὴ ἐκ τῶν προγενεστέρων ἀποφάσεων τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας, σχετιζομένων εἴτε μὲ θέματα ἅτινα ἐπησχόλουν τότε τὴν ἐκκλησίαν τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς εἴτε μὲ τὴν οὐσίαν τῆς ὑποθέσεως (κανονικὰ παραπτώματα) τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου.

Μέρος δεύτερον: Συνεδρία (πιθανῶς) 26ης-29ης Μαΐου 419 (ΡΠ 3, 393-593).

1) Σημείωμα ὅτι «ἀνεγνώσθησαν ἔτι μὴν ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ διάφοροι σύνοδοι πάσης τῆς τῶν Ἄφρων χώρας, ἐπιτελεσθεῖσαι ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις Αὐρηλίῳ ἐπισκόπου Καρχηδόνας» (ΡΠ 3, 393). Ἀσφαλῶς ἡ ἀνάγνωσις ἐγένετο ἐκ τοῦ *liber canonum temporibus sancti Aurelii*, ὅπερ ἀναφέρεται ρητῶς ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου τοῦ 525². Ἐκ τῆς «βιβλίου κανόνων» ταύτης «ἀνε-

λεως (basilica Perpetuae restituta). Σῶζονται τὰ πρακτικά τῆς συνόδου μετὰ 13 κανόνων, εἰς τὴν λατινικὴν (*Mansi* 3, 691-698. *Concilia Africæ*, σελ. 12-19). Ἐπίσης, τὸ κείμενον τῶν κανόνων: *Friedrich Lauchert*, μν. ἔργον, σελ. 157-162. Περὶ τῆς συνόδου, ἴδε: *Friedrich Maassen*, μν. ἔργον, σελ. 152-153. *P. Monceaux*, μν. ἔργον, τόμος 3ος, σελ. 225-228. *Hefele-Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 76-78. *DHGE* 1, 785 καὶ 1, 811-814. *C. Munier*, *La tradition du Ile corcile de Carthage* (390), ἐν *Revue des Sciences Religieuses* 46 (1972) 193-211. *Concilia Africæ*, σελ. XIX-XX καὶ 11-19. Ἐκ τῶν 13 κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου ἐπὶ Γενεθλίῳ (390), ἐν τῇ ἐν Καρθαγένης συνόδῳ τοῦ 419 ἀνεγνώσθησαν καὶ ἐβεβαιώθησαν 9 κανόνες (οἱ κανόνες 1-4, 6-8, 10 καὶ 12), οἵτινες ἀπέτελεσαν τοὺς κανόνες 2-4 καὶ 6-13 τῆς Καρθαγένης. Χαρακτηριστικὸν ὅτι εἰς τοὺς κανόνες τούτους, τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Γενεθλίου καὶ ἄλλων ἐπισκόπων μετασχόντων τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου τοῦ 390, ἀντικατεστάθη διὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου καὶ ἄλλων ἐπισκόπων μετασχόντων τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου τοῦ 419. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη φαίνεται ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τινος μεταγενεστέρου ἀντιγραφῆως, ὅστις ἠθέλησεν ὅπως παρουσιάσῃ τοὺς κανόνες τοὺς εἰλημμένους ἐκ τῶν προγενεστέρων συνόδων τοῦ 348 (ἐπὶ Γράτου) (ἴδε προηγουμένην ὑποσημείωσιν) καὶ τοῦ 390 (ἐπὶ Γενεθλίου) ὡς κανόνες θεσπισθέντας ὑπὸ συνόδων, συγκληθειῶν ἐπὶ ἀρχιερατείας τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου.

1. Περὶ τῶν συνόδων τῶν συγκληθειῶν ἐπὶ Αὐρηλίῳ γίνεται ἐκτενέστερος λόγος ἐν τοῖς ἐφ' ἑξῆς. Σημειωτέον μόνον ἐνταῦθα ὅτι οἱ κανόνες 14-24 προέρχονται ἐκ τοῦ «βρεβίου» κανόνων τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου τοῦ 393, οἱ κανόνες 25-27 ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου τῆς 13ης Σεπτεμβρίου 401 καὶ ὁ κανὼν 28 ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου τοῦ 418. Προφανῶς καὶ οἱ κανόνες 29-33 προέρχονται ἐκ κανόνων προγενεστέρων ἀφρικανικῶν συνόδων, μὴ διασωθέντων ἄλλοθεν, τοῦτο δὲ ἐλέγχεται ἐκ τῆς καταχωρισθείσης ἐν τοῖς πρακτικοῖς σημειώσεως ὅτι «τὰ ἐν ταῖς συνόδοις τῆς Ἀφρικῆς νομοθετηθέντα τοῖς παροῦσι πεπραγμένους ἐντεθειμένα γινώσκονται» (ΡΠ 3, 297) καὶ ἐκ τῆς δηλώσεως τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου (1ος κανὼν), ὅτι οἱ «ἐπόμενοι» κανόνες, ἦτοι οἱ κανόνες 2-33, οἱ «ὀρισθέντες» (ὑπὸ προγενεστέρων συνόδων) δεόν ὅπως «φυλαχθῶσιν» ὡς ἔχουν, θεωρούμενοι καὶ «βεβαιούμενοι» ἅπασι ἔτι καὶ ὑπὸ τῆς συνόδου ἐκείνης τοῦ 419 (ΡΠ 3, 297-298).

2. *Mansi* 8, 643.

γνώσθησαν» (ἡ τοὺλάχιστον περιελήφθησαν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου τοῦ 419) τὰ «ἱστορικά σημειώματα» 17 συνόδων, «ἐπιτελεσθειῶν ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις Αὐρηλίῳ ἐπισκόπου Καρχηδόνας» (μέχρι τοῦ ἔτους 418) καὶ 94 κανόνες (οἱ κανόνες 34-127) ἐκ τῶν διατυπωθέντων ὑπὸ τῶν συνόδων τούτων.

2) Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου τῆς 8ης Ὀκτωβρίου 393³ (ΡΠ 3, 393). Πρόκειται περὶ τῆς πρώτης συνόδου, συγκληθείσης ἐπὶ ἀρχιερατείας τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου. Ἡ σύνοδος συνεκλήθη εἰς τὸ «σῆκρητον τῆς ἐκκλησίας πάκης» («in secretario basilicae pacis»), τῇ συμμετοχῇ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐπισκόπων, χαρακτηρίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Ποσσιδίου, τοῦ συγγράψαντος τὸν βίον τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, ὡς «γενικὴ σύνοδος πάσης Ἀφρικῆς» («plenarium totius Africæ concilium»)⁴. Ἀντὶ τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου ταύτης, οἱ «νοτάριοι» ἢ οἱ μεταγενέστεροι ἀντιγραφεῖς ἐσημείωσαν ἀσαφῶς εἰς τὰ πρακτικά-κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου τοῦ 419 ὅτι «τὰ πεπραγμένα ταύτης τῆς συνόδου διὰ τοῦτο οὐκ ἐγράφησαν, ἐπειδὴ τὰ ἐν αὐτῇ ὀρισθέντα, ἐν τοῖς ἀνωτέρω δεικνύται ἐγκείμενα». Ἀτυχῶς, τὰ πρακτικά καὶ οἱ κανόνες τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου τοῦ 393 δὲν διεσώθησαν αὐτοτελῶς, αἱ ἀποφάσεις δὲ αὐτῆς καθίστανται γνωσταὶ κυρίως: α) ἐκ τῆς ἐπιτομῆς ἢ «βρεβίου»⁵ τῶν κανόνων (*breviarium Hipponense* ἢ *brevis statutorum concilii Hipponensis*)⁶, ὅπερ ἀνεγνώσθη καὶ ἐπεκυρώθη ἐν ἑτέρᾳ συνόδῳ, συγκληθείσῃ ἐν Καρθαγένη, τὴν 28ην Αὐγούστου τοῦ 397, καὶ β) ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου

3. Ὁ Ἰωάννου, μν. ἔργον, τόμος 1ος, μέρος 2ον, σελ. 194, δίδει τὴν χρονολογίαν 15 Ὀκτωβρίου 393. Ἡ γενικῶς παραδεχθεὴς χρονολογία εἶναι τῆς 8ης Ὀκτωβρίου 393, ἥτις συνάγεται ἐκ τοῦ «ἱστορικοῦ σημειώματος» τοῦ περιλαμβανομένου εἰς τὰ πρακτικά-κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου τοῦ 419, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ κόμμα ἐν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει δεόν ὅπως τοποθετηθῆ ἔμπροσθεν τοῦ «ὀκτωβρίου» καὶ οὐχὶ μετὰ ταύτην, ἦτοι: «ὑπάταν, ὀγδόη εἰδὸς Ὀκτωβρίου», δεδομένου ὅτι ἡ ὀγδόη ἡμέρα πρὸ τῶν εἰδῶν Ὀκτωβρίου εἶναι ἀκριβῶς ἡ 8η Ὀκτωβρίου 393.

4. ΡΠ 32, 39 (πρβλ. 32, 612).

5. ΡΠ 3, 394 καὶ 395.

6. Ἡ πληρεστέρα ἐκδοσις τοῦ «βρεβίου» κανόνων τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου τοῦ 393 (*breviarium Hipponense*) ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν *Ballerini*, ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτῶν: *De antiquis collectionibus et collectoribus canonum*, ἥτις περιελήφθη εἰς τὸν τρίτον τόμον τῆς ὑπ' αὐτῶν γενομένης ἐκδόσεως τῶν ἔργων τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Μεγάλου, ἐν Βενετίᾳ τὸ 1757. Ἡ ἐκδοσις αὕτη τοῦ «βρεβίου» τῶν ἀδελφῶν *Ballerini* ἀνετυπώθη ἐν τῇ ΡΠ 56, 411-433. Νέα ἐκδοσις τοῦ «βρεβίου», ἐν *Concilia Africæ*, σελ. 28-44. Τὸ «βρεβίου» τῶν κανόνων τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου τοῦ 393 περιλαμβάνει: α) τὴν συνοδικὴν ἐπιστολὴν, δι' ἧς ἡ σύνοδος τοῦ 397 διεβίβασε τὸ ἐν λόγῳ «βρεβίου» πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας, β) τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ὡς διευκρίνηται ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, γ) τέσσαρας ἢ πέντε κανόνες (οἱ αὐτοὶ κανόνες ὑπὸ τινῶν ἀριθμοῦνται ὡς τέσσαρες, ὑπὸ τινῶν δὲ ὡς πέντε), οἵτινες προτάσσονται τοῦ κυρίως «βρεβίου», καὶ δ) τὸ κυρίως «βρεβίου», ὅπερ ἀπαρτίζεται ἐκ 37 κανόνων. Οἱ κανόνες 14-24 καὶ 35-47α, οἵτινες περιλαμβάνονται εἰς τὰ πρακτικά-κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένης συνόδου τοῦ 419, προέρχονται ἀκριβῶς ἐκ τοῦ «βρεβίου» τούτου τῶν κανόνων τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου.

τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 525¹, εἰς ἃ περιελήφθησαν ἐπίσης δύο κανόνες τῆς ἐν Ἰπῶνι συνόδου τοῦ 393². Μία ἐκ τῶν ἀποφάσεων τούτων τῆς συνόδου ἀναφέρεται εἰς τὴν αἵρεσιν καὶ τὸ σχίσμα τῶν δονατιστῶν, αἱ δὲ ἄλλαι κυρίως εἰς θέματα ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ δικονομίας³.

3) Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 26ης Ἰουνίου 394⁴ (Π 3, 393) καὶ ὅτι ἐν τῇ συνόδῳ αὐτῇ «τοποτηρηταὶ ἐπελέγησαν ἐπίσκοποι Ἀνθυπατιανοὶ» (= ἐκ τῆς Ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς), ἵνα μετάσχῳσι τῶν ἐργασιῶν συνόδου ἐν Ἀδρουμήτῳ (ἄπρὸς τὴν Ἀδρουμετινὴν σύνοδον). Αἱ μόναι ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τῶν συνόδων τούτων ἐν Καρθαγένῃ καὶ ἐν Ἀδρουμήτῳ τῆς Βυζακηνῆς εἶναι αἱ διασωθεῖσαι διὰ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου σημειώματος, τὸ ὁποῖον περιελήφθη εἰς τὰ πρακτικά-κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419⁵.

4) Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 28ης Αὐγούστου 397 (Π 3, 393-395) καὶ οἱ κανόνες 34-56 (Π 3, 395-453). Ἡ σύνοδος συνεκλήθη εἰς τὸ «σηκρητον τῆς ἐκκλησίας ρεσιτιούτης» (in secretario basilicae restitutae). Τὰ πρακτικά τῆς συνόδου δὲν διεσώθησαν αὐτοτελῶς, αἱ ἀποφάσεις δὲ αὐτῆς καθίστανται κυρίως γνωσταί: α) ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου σημειώματος, τὸ ὁποῖον περιελήφθη εἰς τὰ πρακτικά-κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, β) ἐκ τῶν κανόνων αὐτῆς (κανόνες 34 καὶ 47β-56), οἵτινες περιελήφθησαν εἰς τὰ ἐν λόγῳ πρακτικά-κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, καὶ γ) ἐκ τῆς διασωθείσης ἐπιστολῆς⁶, δι' ἧς ἡ σύνοδος διεβίβασε τὸ «βρεβίον» τῶν κανόνων τῆς ἐν Ἰπῶνι συνόδου τοῦ 393 πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας. Τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου ταύτης ἐν Καρθαγένῃ μετέσχον 43 ἐπίσκοποι⁷, προερχόμενοι, τοῦλάχιστον, ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς

Ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς, τῆς Βυζακηνῆς καὶ τῆς Μαυριτανίας Σιτιφιανῆς. Οἱ βυζαντινοὶ ἐρμηνευταὶ τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος Ζωναράς καὶ Βαλσαμῶν σημειοῦν σχετικῶς: «ἡμέρα ὠρίσθη συνελύσεως τοῖς τῆς συνόδου ταύτης πατράσιν, οἱ τινες ἠλιπύον ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἀπασῶν τῆς Ἀφρικῆς τοποτηρητάς ἐλθεῖν εἰς τὴν σύνοδον, ὧν τινες μὲν ἦλθον, τινὲς δὲ οὐκ ἀπνηντήκασι, τινῶν δὲ προεκομισθησαν γράμματα»⁸. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐναρξὶς τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου ταύτης εἶχεν ὀρισθῆν ἀρχικῶς, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Ἰπῶνι συνόδου τοῦ 393⁹, διὰ τὴν 23ην Αὐγούστου, καὶ ὅτι ἀνεβλήθη αὐτὴ διὰ τινος ἡμέρας ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐλεύσεως τῶν ἐκπροσώπων καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ τῶν τοποτηρητῶν τῶν ἐλθόντων «ἀπὸ τοσοῦτου μήκους τῆς Μαυριτανίας Σιτιφένσης» «διαμαρτυραμέναν», «ἐπὶ πολὺ μὴ δύνασθαι ἐμβραδύνειν»¹⁰, ὁ ἐπίσκοπος Καρθαγένης Αὐρήλιος συνεκάλεσεν ἐν τέλει, τὴν 28ην Αὐγούστου, τὴν σύνοδον, ἣτις ἐνέκρινε τὸ «βρεβίον, τὸ ἀποδρεφθὲν ἐκ τῆς ἐν Ἰπῶνι συνόδου» (κανὼν 34), ὅπερ κατηρτίσθη ὑπὸ τῶν «ἀπὸ τοῦ Βυζακίου ἀδελφῶν» καὶ ὑπεβλήθη αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Μειζονίου, ἐπισκόπου «τῆς πρώτης καθέδρας» τῆς Βυζακηνῆς¹¹, καὶ ἔλαβεν ἐτέρας ἀποφάσεις, αἵτινες περιλαμβάνονται εἰς τοὺς κανόνας: 47β-56. Πλέον συγκεκριμένως, ἐκ τῶν κανόνων 34-56, ὁ 34ος καταγράφει τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 28ης Αὐγούστου τοῦ 397, δι' ἧς ἐνεκρίθη ὡς ἔχει «τὸ βρεβίον, τὸ ἀποδρεφθὲν ἐκ τῆς ἐν Ἰπῶνι συνόδου», οἱ κανόνες 35-47α ἀποτελοῦν μέρος τοῦ «βρεβίου» κανόνων τῆς ἐν Ἰπῶνι συνόδου τοῦ 393 (ἕτερον σημαντικὸν μέρος τοῦ «βρεβίου» τούτου, ὡς ἐσημειώθη καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν, ἀποτελοῦν οἱ κανόνες 14-24), οἱ δὲ κανόνες 47β-56 περιλαμβάνουν τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου τοῦ 397, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς θέματα ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας. Οἱ κανόνες 34 καὶ 47β-56 ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπαρτίζουν τοὺς 11 κανόνας (ἀντιστοιχῶς κανόνες 1-11), οὓς ἐθέσπισεν ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος τῆς 28ης Αὐγούστου τοῦ 397 καὶ οἵτινες διεσώθησαν διὰ τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419. Ἡ σημασία τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ταύτης (τῆς 28ης Αὐγούστου 397) εἶναι σπουδαία, διὰ τε τὰς ληφθεῖσας ὑπ' αὐτῆς ἀποφάσεις καὶ κυρίως διὰ τὸ «βρεβίον» τῶν κανόνων τῆς ἐν Ἰπῶνι συνόδου τοῦ 393, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν πηγὴν, ἐξ ἧς καθίστανται γνωσταὶ αἱ ἀποφάσεις τῆς εἰρημένης ἐν Ἰπῶνι συνόδου¹².

1. *Mansi* 8, 635 - 656. *Concilia Africae*, σελ. 254 - 282.

2. *Mansi* 8, 646. *Concilia Africae*, σελ. 269 - 270.

3. Προσφάτως ὁ *Charles Munier* ἐδημοσίευσεν ἑτέρους πέντε κανόνας, οἵτινες κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἀνήκουν ἐπίσης εἰς τὴν ἐν Ἰπῶνι σύνοδον τοῦ 393: *Cinq canons inedits du concile d' Hippone du 8 octobre 393*, ἐν *Revue de Droit Canonique* 18 (1968) 16 - 29 καὶ *Concilia Africae*, σελ. 20-21. Περὶ τῆς ἐν Ἰπῶνι συνόδου τοῦ 393, ἴδε: *Friedrich Maassen*, μν. ἔργον, σελ. 153 - 154. *P. Monceaux*, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 367 - 368. *Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 82 - 91. *DHGE* 1, 787 καὶ 1, 811 - 814. *Concilia Africae*, σελ. XX.

4. Ἐν τῇ ἐκδόσει ΠΠ, ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ «ἱστορικοῦ σημειώματος» περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 26ης Ἰουνίου 394, ἀναγράφεται «πρὸ δεκαεξὶ καλανῶν Ἰουλιῶν» καὶ ἐν ταῖς ὑποσημειώσειςι δίδεται ἑτέρα γραφή: «πρὸ ἕξ καλανῶν Ἰουλιῶν». Ἐκ τῶν γραφῶν τούτων προκρίτεα ἀσφαλῶς ἡ γραφή: «πρὸ ἕξ καλανῶν Ἰουλιῶν», διότι αὕτη συμφωνεῖ πρὸς τὴν γενικῶς παραδεχθεῖσάνην χρονολογίαν συγκλήσεως τῆς εἰρημένης ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ἣτοι τὴν 26ην Ἰουνίου τοῦ 394. Ἄλλως, δεῶν ὅπως γίνῃ δεκτὴ ἡ χρονολογία: 16 Ἰουνίου 394 (*Concilia Africae*, σελ. XX καὶ 182).

5. Περὶ τῆς συνόδου, ἴδε: *Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 97. *DHGE* 1, 787 καὶ 1, 811 - 814.

6. *PL* 56, 418. *Ἰωάννου*, μν. ἔργον, σελ. 253 - 255 (μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως). *Concilia Africae*, σελ. 28 - 29.

7. Ὁ κατάλογος τῶν ἐπισκόπων, ἐν *Concilia Africae*, σελ. 48 - 49.

8. ΠΠ 3, 395.

9. ΠΠ 3, 394.

10. Κανὼν 73ος Καρθαγένης: «ἡ δὲ τῆς συνόδου ἡμέρα ἢ αὐτὴ φυλαχθῆ, ἣτις ὠρίσθη ἐν τῇ ἐν Ἰπῶνι συνόδῳ, τοῦτέστιν, ἢ πρὸ δέκα καλανῶν Σεπτεμβριῶν» (ΠΠ 3, 489), ἣτοι ἡ 23η Αὐγούστου, καὶ οὐχὶ ἡ 21η Αὐγούστου, ὡς ὑπολογίζουν ταῦτην ὁ τε Ζωναράς καὶ ὁ Βαλσαμῶν (ΠΠ 3, 489).

11. ΠΠ 3, 394.

12. Περὶ τοῦ «βρεβίου» τῶν κανόνων τῆς ἐν Ἰπῶνι συνόδου τοῦ 393, ἴδε: *Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 82 - 91. *F. L. Cross*, *History and fiction in the african canons*, ἐν *The Journal of Theological Studies*, New Series, 12 (1961) 229 - 233. *Concilia Africae*, σελ. 22 - 27. Ἐκδόσεις τοῦ «βρε-

5) Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 26ης Ἰουνίου 397 (ΡΠ 3, 456)¹, ἥτις ἀπεφάσιεν ὅπως «μηδεὶς τῶν ἐπισκόπων πλέειν (= ἀποδημεῖν διαπονητῶς)²» χωρὶς ἀπολυτικῆς τοῦ πρωτεύοντος». Ἡ ἀπόφασις αὕτη ὅτι «ἤρσεσθε μὴδένα τῶν ἐπισκόπων πλέειν χωρὶς ἀπολυτικῆς τοῦ πρωτεύοντος» ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν τὸν κανόνα τῆς συνόδου, ἀλλ' ὁ κανὼν οὗτος παρέμεινε ἀπαρατήρητος, μὴ ἀριθμούμενος κεχωρισμένως οὔτε ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ Διονυσίου τοῦ Μικροῦ, οὔτε καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419. Ὁ γραφεὺς, ὁ ἀντιγράψας τὸ χειρόγραφον, ἀπέφυγεν ὅπως ἀντιγράψῃ τὰ πρακτικά τῆς συνόδου τῆς 26ης Ἰουνίου 397, ἐσημείωσε δὲ ἄπλως ὅτι «ὡ ζητῶν» τὰ πεπραγμένα θὰ εὔρη αὐτὰ «ἐν τοῖς αὐθεντικοῖς», ἅτινα ὅμως δὲν διεσώθησαν. Προφανῶς πρόκειται περὶ ἐπαρχιακῆς συνόδου (τῆς Ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς) καὶ οὐχὶ περὶ γενικῆς συνόδου τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας, διότι ἄλλως δὲν δικαιολογεῖται ἡ σύγκλησις ἐτέρας γενικῆς συνόδου μετὰ δίμηνον, ἥτοι κατ' Αὐγουστον τοῦ 397³.

6) Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 27ης Ἀπριλίου 399 (ΡΠ 3, 456), συγκληθείσης «εἰς τὸ σήκρητον τῆς ρεσιτιούτης ἐκκλησίας». Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ ἀπεφασίσθη ὅπως ἀντιπροσωπεῖα ἐκ τῶν ἐπισκόπων Ἐπιγονίου καὶ Βικεντιανοῦ ζητήσῃ «παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων» τὴν ἔκδοσιν νόμου (περὶ τῶν καταφευγόντων εἰς τὴν ἐκκλησίαν), ἥτοι νόμου κατασφαλίζοντος τὸ δικαίωμα τῆς ἀσυλίας εἰς τοὺς καταφεύγοντας εἰς τοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς⁴.

7) Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 16ης Ἰουνίου 401⁵ (ΡΠ 3, 456-457), καὶ

βίου»: PL 56, 411 - 433. Concilia Africae, σελ. 28 - 44. Περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 28ης Αὐγούστου 397, ἴδε: Friedrich Maassen, μν. ἔργον, σελ. 154 - 161. Hefele - Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 100 - 102. Paul Monceaux, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 367 - 368. DHGE 1, 811 - 814 καὶ 5, 730. Concilia Africae, σελ. XXI - XXIV.

1. Τὸ ἱστορικὸν σημεῖωμα τῆς συνόδου ταύτης τῆς 26ης Ἰουνίου 397 εἰς τὰ πρακτικά-κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 παρατίθεται (ἐν τῇ τῷ λατινικῷ πρωτοτύπῳ καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει) μετὰ τὴν σύνοδον τῆς 28ης Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀσφαλῶς ἐκ παραδρομῆς τῶν ἀντιγραφῶν.

2. Ζωναράς, ΡΠ 3, 456.

3. Περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 26ης Ἰουνίου 397, ἴδε: Friedrich Maassen, μν. ἔργον, σελ. 154. Hefele - Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 98 - 100. Paul Monceaux, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 368. DHGE 1, 811 - 814. Concilia Africae, σελ. XX.

4. Friedrich Maassen, μν. ἔργον, σελ. 161. Hefele - Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 120 - 121. Paul Monceaux, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 368. DHGE 1, 811 - 814. DTC 7 : 1, 1256 - 1257. Concilia Africae, σελ. XXIV. Ἐν τῇ ἐκδόσει ΡΠ, τὸ ἱστορικὸν σημεῖωμα τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν σύνοδον ταύτην τῆς 27ης Ἀπριλίου 399 διασπάται εἰς δύο, τιθεμένης εἰς τὸ μέσον, ἐν ἀδικαιολογητῷ ἀγνοήσει τῆς ἐνότητος καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ κειμένου, τῆς φράσεως: «πρᾶξις τρίτη» (ΡΠ 3, 456).

5. Ἐν τῷ ἱστορικῷ τούτῳ σημεῖωμάτι ἀναγράφεται ὅτι ἡ σύνοδος συνεκλήθη «πρὸ δεκαεῖς καλανῶν Ἰουλιῶν», ἥτοι

οἱ κανόνες 57-65 (ΡΠ 3, 458-473). Ἡ σύνοδος συνεκλήθη «εἰς τὸ σήκρητον τῆς ρεσιτιούτης ἐκκλησίας», πιθανῶς ὡς σύνοδος ἐπαρχιακῆ (τῆς Ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς ἢ ὠρισμένως μόνον ἐπαρχιῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς λατινικῆς Βορείου Ἀφρικῆς) καὶ οὐχὶ ὡς σύνοδος γενικῆ τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας, τοῦτο δὲ εἰκάζεται ἀφ' ἐνός μὲν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους (13 Σεπτεμβρίου 401) συνήλθεν ἐν Καρθαγένῃ ἐτέρα γενικῆ σύνοδος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς εἰσηγητικῆς ὁμιλίας τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου, εἰπόντος ὅτι ἡ «συνέλευσις» αὕτη συνήχθη «ἐν μέρει»⁶. Τὰ πρακτικά τῆς συνόδου δὲν διειρηθήσαν μὲν αὐτοτελῶς, διεσώθησαν ὅμως περιληφθέντα εἰς τὰ πρακτικά-κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, συστάτανται δὲ ταῦτα: α) ἐκ τοῦ εἰσαγωγικοῦ σημειώματος περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 16ης Ἰουνίου 401 (ΡΠ 3, 456), β) ἐκ τῆς εἰσηγητικῆς ὁμιλίας τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου (ΡΠ 3, 456-457) καὶ γ) ἐκ τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων (κανόνες 57-65). Πλέον συγκεκριμένως, ἡ σύνοδος:

α) ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως ἀποσταλῇ «πρεσβεία» πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Ἀναστάσιον καὶ τὸν ἐπίσκοπον Μεδιολάνων Βενέριον, διὰ τὸ αὐτὸ θέμα ὅπερ ἀπασχόλησε καὶ τὴν σύνοδον τῆς 28ης Αὐγούστου 397 (κανὼν 47α)⁷, «ἵνα τοὺς μικροὺς παρὰ τοῖς δονατισταῖς βαπτιζομένους, ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ κληρικοὺς χειροτονεῖσθαι»⁸, καὶ τοῦτο καὶ δι' ἄλλους λόγους, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν «ἐνδεῖαν κληρικῶν»⁹, ἐκ τῆς ὁποίας ἐδοκιμάζετο ἡ ἀφρικανικὴ ἐκκλησία (κανὼν 57).

β) ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως ἀποσταλῇ «πρεσβεία» «πρὸς τὸν βασιλέα», «περὶ τοῦ τὰ ἐγκαταλείμματα τῶν εἰδώλων ἀφαιρεθῆναι» (κανὼν 58) καὶ «περὶ ἄλλων δὲ πλείστων πραγμάτων»¹⁰ (κανόνες 59-64), καὶ

γ) ἡσχολήθη μὲ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐπισκόπου Αἰκυτίου «τοῦ καταδικασθέντος» (κανὼν 65)¹¹.

τὴν 16ην Ἰουνίου. Πάντως, ἐν τισὶ χειρογράφοις παραδίδεται καὶ ἡ ἡμερομηνία τῆς 15ης Ἰουνίου. Πρβλ. Hefele - Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 125. DHGE 1, 815. Ἰωάννου, μν. ἔργον, τόμος 1ος, μέρος 2ον, σελ. 195.

6. ΡΠ 3, 457.

7. Τὸ αὐτὸ θέμα ἀπασχόλησε προηγουμένως καὶ τὴν ἐν Ἰππῶνι σύνοδον τοῦ 393. Βλ. σχετικῶς κανὼνα 37 τοῦ breviarium Hipponense (PL 56, 430 - 431. Concilia Africae, σελ. 43 - 44).

8. ΡΠ 3, 458.

9. ΡΠ 3, 457.

10. ΡΠ 3, 456.

11. Ὁ Ἀριστηνός, ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ αὐτοῦ εἰς τὴν «ἐπιτομήν» τοῦ 65ου κανόνος τῆς Καρθαγένης, σημειοῖ ὅτι «ὁ Αἰκυτίος οὗτος» ἦτο ἐπίσκοπος «τῆς ἐν Ἰππῶνι καθέδρας» (ΡΠ 3, 474). Ἐν τούτοις δεόν ὅπως διευκρινισθῇ ἐνταῦθα ὅτι δύο πόλεις τῆς Νουμιδίας ἀνομάζοντο «Ἰππῶν». Ἐν τῇ μᾶλλον ἐξ αὐτῶν ἐπίσκοπος ἦτο ὁ εἰρημένος Αἰκυτίος, ἐν δὲ τῇ ἑτέρα ὁ ἱερός Αὐγουστίνος. Πλέον συγκεκριμένως, ἡ πόλις ἐν ἣ ἐ χρημάτισεν ἐπίσκοπος ὁ ἱερός Αὐγουστίνος ἀνομάζετο Ἰππῶν ὁ Βασιλικός (Hippon Regius), ἡ δὲ πόλις ἐν ἣ ἐ χρημάτισεν ἐπίσκοπος ὁ Αἰκυτίος, Ἰππῶν Διάρρυτος (Hippon Diarrhytus). Ἡ πόλις Ἰππῶν Διάρρυτος ἀνομάζεται ἐπίσης Ἰππῶν

Τέλος σημειωτέον ὅτι οἱ κανόνες 57-65 ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπαρτίζουν τοὺς 9 κανόνες (ἀντιστοιχῶς κανόνες 1-9), οὓς ἐθέσπισεν ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος τῆς 16ης Ἰουνίου 401¹ καὶ οἵτινες διεσώθησαν διὰ τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419.

8) Ἱστορικὸν σημείωμα² περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 13ης Σεπτεμβρίου 401 (ΡΠ 3, 474) καὶ οἱ κανόνες 66-85 (ΡΠ 3, 475-512). Ἡ σύνοδος συνεκλήθη «εἰς τὸ σῆκρητον τῆς ρεσιτιούτης ἐκκλησίας». Ἐν αὐτῇ ἀνεγνώσθησαν «γράμματα τοῦ μακαριωτάτου ἀδελφοῦ καὶ συνιερέως Ἀναστασίου» (τοῦ Α', 399-401), «τοῦ τῆς ρωμαίων ἐκκλησίας ἐπισκόπου», δι' ὧν οὗτος ἐπὶ τοῦ θέματος ὅπως γίνονται δεκτοὶ εἰς τὴν ἱερωσύνην οἱ ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ ὑπὸ τῶν δονατιστῶν βαπτισθέντες, δι' ὃ εἶχεν ἀποσταλῆ πρὸς αὐτὸν (καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Μεδιολάνων Βενέριον) «πρεσβεία» ἐκ Καρθαγένης (ἀπόφασις τῆς συνόδου, τῆς συγκληθείσης ἐν Καρθαγένῃ τὴν 16ην Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους), ἀπῆντα γενικῶς καὶ ἀορίστως, προτρεπόμενος τοὺς ἐπίσκοπους τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας ὅπως μὴ ὑποχωρήσουν («μηδαμῶς παραπροποιήσονται») εἰς τὰς «ἐπιβουλάς» καὶ τὴν «ἀναίσχυντιαν» «τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν δονατιστῶν»³. Ἀντιθέτως, ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος τῆς 13ης Σεπτεμβρίου 401 ἔλαβε τὰς ἐξῆς ἀποφάσεις: α) αἱ ἐπαφαὶ μετὰ τῶν δονατιστῶν νὰ γίνονται «ἡπίως καὶ εἰρηνικῶς», β) νὰ ἀναγνωρίζεται ἡ ἱερωσύνη τῶν δονατιστῶν κληρικῶν, ἐπιστροφόντων εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, γ) ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου νὰ γραφῆ καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Ἀναστάσιον, καὶ δ) νὰ ἀποσταλῆ «πρεσβεία» πρὸς τοὺς δονατιστάς, πρὸς ἐπίτευξιν «εἰρήνης καὶ ἐνότητος, ἧς τινος χωρὶς ἡ τῶν χριστιανῶν σωτηρία καθίστασθαι οὐ δύναται»⁴ (κανόνες 66-69). Ἡ σύνοδος, ἐν συνεχείᾳ, ἔλαβεν ἀποφάσεις ἐπὶ ἀπασχολλούντων τὴν ἀφρικανικὴν ἐκκλησίαν διαφόρων ἄλλων ζητημάτων, κυρίως ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας καὶ κοινωνικῆς προνοίας (κανό-

νες: 25-27, 70-85)⁵. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύτης δὲν διεσώθησαν αὐτοτελῶς, ὡς ὅμως περιελήφθησαν εἰς τὰ πρακτικὰ-κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 (Ἱστορικὸν σημείωμα καὶ κανόνες 66-85), εἶναι σχεδὸν πλήρη, διὰ τὴν ἀκρίβειαν δὲ δέον ὅπως συμπληρωθοῦν διὰ τῶν κανόνων 25-27, οἵτινες ἀνεγνώσθησαν ἐν τῇ πρώτῃ συνεδρίᾳ τῆς 25ης Μαΐου 419 καὶ οἵτινες ὡς μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς collectio Hispana (κανόνες 36, 47 καὶ 118 τῆς concilium Carthagenense quintum, ἀντιστοιχοῦντες πρὸς τοὺς κανόνες 25, 26 καὶ 27 τῆς Καρθαγένης) ἐθεσπίσθησαν ἐπίσης ὑπὸ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 13ης Σεπτεμβρίου 401. Κατὰ ταῦτα, οἱ κανόνες οἵτινες ἐθεσπίσθησαν ὑπὸ τῆς εἰρημένης ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 13ης Σεπτεμβρίου 401 ἀνέρχονται εἰς 22 (οἱ κανόνες 25 καὶ 70 εἶναι τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου), καὶ εἶναι δυνατὸν ὅπως ἀριθμηθοῦν, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν: 1-4=66-69, 5=25 καὶ 70, 6-7=26-27, 8-22=71-85.

9) Ἱστορικὸν σημείωμα περὶ τῆς ἐν Μιλέβῃ συνόδου τῆς 27ης Αὐγούστου 402 (ΡΠ 3, 513-514) καὶ οἱ κανόνες 86-90 (ΡΠ 3, 514-520). Ἡ σύνοδος συνήλθε, κατὰ τὴν διατύπωσιν τῶν πρακτικῶν, «ἐν Μιλεβιτανῇ πόλει εἰς τὸ σῆκρητον τῆς ἐκκλησίας», «Αὐρηλίου ἐπισκόπου τῆς Καρχηδονίων ἐκκλησίας προκαθίσαντος ἐν πάσῃ τῇ συνόδῳ». Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου δὲν διεσώθησαν αὐτοτελῶς, περιελήφθησαν ὅμως, σχεδὸν πλήρως, εἰς τὰ πρακτικὰ-κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, συνίστανται δὲ ταῦτα: α) ἐκ τοῦ εἰσαγωγικοῦ σημειώματος περὶ τῆς συνόδου ταύτης, ἐν Μιλέβῃ (ΡΠ 3, 513), β) ἐκ τῆς εισηγητικῆς ὁμιλίας τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου (ΡΠ 3, 513-514)⁹ καὶ γ) ἐκ τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων (κανόνες 86-90). Πλέον συγκεκριμένως, ἐν τῇ συνόδῳ ἀνεγνώσθησαν καὶ ἐβεβαίωθησαν αἱ ἀποφάσεις τῶν προγενεστέρων συνόδων, τῶν συγκληθισῶν ἐν Ἰπῶνι (393) καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐν Καρθαγένῃ (394 κ.έ.), καὶ ἐλήφθησαν νέαι ἀποφάσεις ἀναφερόμεναι εἰς θέματα ἐκκλησιαστικῆς τάξεως (86, 89-90) καὶ εἰς προσωπικὰς περιπτώσεις δύο ἐπισκόπων (87-88). Οἱ κανόνες 86-90 ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπαρτίζουν τοὺς 5 κανόνες (ἀντιστοιχῶς κανόνες 1-5), οὓς ἐθέσπισεν ἡ ἐν Μιλέβῃ σύνοδος τῆς 27ης Αὐγούστου 402 καὶ οἵτινες διεσώθησαν διὰ τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419¹⁰.

Διαρετῶν (Ἰωάννου, μν. ἔργον, Index, Ρώμη 1964, σελ. 161). Ἡ ὑπόθεσις τοῦ καθηρημένου ἐπισκόπου Αἰκυτίου ἀπησχόλησε τρεῖς συνόδους ἐν Καρθαγένῃ: τὰς συνόδους τῆς 16ης Ἰουνίου 401, τῆς 13ης Σεπτεμβρίου 401 καὶ τῆς 16ης Ἰουνίου 404 (ἀντιστοιχῶς κανόνες 65, 78 καὶ 93 Καρθαγένης).

1. Περὶ τῆς συνόδου ταύτης, ἴδε: *Friedrich Maassen*, μν. ἔργον, σελ. 161. *Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 125-126. *DHGE* 1, 815-818. *Paul Monceaux*, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 369-370. *Concilia Africae*, σελ. XXIV.

2. Πρὸ τοῦ Ἱστορικοῦ σημειώματος περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 13ης Σεπτεμβρίου 401, ἐν τῇ ἐκδόσει ΡΠ δημοσιεύεται καὶ ἕτερον σημείωμα ὅτι «ἐν ταύτῃ τῇ συνελεύσει ἀναγνωσθεῖσιν ἐπιστολῆς τοῦ πάπα Ρώμης Ἀναστασίου πρὸς τὴν σύνοδον περὶ τῶν δονατιστῶν, ὥστε αὐτοὺς δέχεσθαι καὶ ἡπίως αὐτοῖς προσφέρεσθαι, εὐχαρίστησαν οἱ Πατέρες τῷ Θεῷ καὶ τῷ πάπῃ» (ΡΠ 3, 474). Τὸ σημείωμα τοῦ παραλείπεται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 172 χειρογράφῳ τῆς Πάτμου (φύλλον κώδικος 127α) καί, τὸ σπουδαιότερον, ἐν τῷ λατινικῷ πρωτοτύπῳ (PL 67, 203 καὶ *Concilia Africae*, σελ. 198), ἐν δὲ τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἰωάννου (μν. ἔργον, τόμος 1ος, μέρος 2ον, σελ. 303) ἀναφέρεται μόνον ἐν ὑποσημείωσι.

3. ΡΠ 3, 474.

4. ΡΠ 3, 480.

5. Περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 13ης Σεπτεμβρίου 401, ἴδε: *Friedrich Maassen*, μν. ἔργον, σελ. 161-163. *Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 126-129. *Paul Monceaux*, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 370-372. *DHGE* 1, 815-818. *Concilia Africae*, σελ. XXIV - XXV.

6. PL 84, 209. *Concilia Africae*, σελ. 356.

7. PL 84, 209. *Concilia Africae*, σελ. 356.

8. PL 84, 210-211. *Concilia Africae*, σελ. 358.

9. Ἐν Πηδαλίῳ (καὶ κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τοῦ Πηδαλίου) κανὼν 94ος.

10. Περὶ τῆς ἐν Μιλέβῃ συνόδου τῆς 27ης Αὐγούστου 402, ἴδε: *Friedrich Maassen*, μν. ἔργον, σελ. 163. *Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 134-135. *Paul Monceaux*, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 372. *DHGE* 1, 815-818. *DTC* 10:2, 1752-1753 (ἄρθρον τοῦ *E. Amann*, ὅστις, πιθανῶς ἐκ παραδρομῆς, δίδει ἡμερομηνίαν συγκλήσεως τῆς συνόδου: 26 Αὐγούστου 402). *Concilia Africae*, σελ. XXV - XXVI.

10) Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 25ης Αὐγούστου 403 (ΡΠ 3, 521–523) καὶ οἱ κανόνες 91–92 (ΡΠ 3, 523–526). Ἡ σύνοδος αὕτη, ἥτις συνήλθεν «εἰς τὴν ἐκκλησίαν σεκουνδῆς»¹, α) ἔλαβε γνώσιν «τῶν πραχθέντων» ὑπὸ τῆς «πρεσβείας», τῆς ἀποσταλείσης «πέραν τῆς θαλάσσης»², πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Ρώμης Ἀναστάσιον καὶ Μεδιολάνων Βενέριον (ἀπόφασις τῆς συνόδου τῆς συγκληθείσης ἐν Καρθαγένῃ τὴν 16ην Ἰουνίου 401), διὰ τὸ ζήτημα ὅπως γίνωνται δεκτοὶ εἰς τὴν ἱερωσύνην οἱ ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ ὑπὸ τῶν δονατιστῶν βαπτισθέντες, καὶ β) ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως «ἐν ἐκάστη πόλει καὶ τόπῳ» τῆ μεσολαβῆσει «τῶν ἀρχόντων ἢ τῶν πρώτα φερόντων»³ πραγματοποιηθοῦν συνομιλία μεταξὺ τῶν καθολικῶν καὶ δονατιστῶν ἐπισκόπων, ἵνα μὴ «διὰ πείσμα ἀνθρώπων ἀσθενεῖς ψυχαὶ καὶ ἄπειροι λαοὶ ἱεροσύλῳ τινὶ χωρισμῷ ἀπόλωνται»⁴. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου δὲν διεσώθησαν αὐτοτελῶς, περιελήφθησαν ὅμως, σχεδὸν πλήρως, εἰς τὰ πρακτικὰ–κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, συνίστανται δὲ ταῦτα: α) ἐκ τοῦ εἰσαγωγικοῦ σημειώματος περὶ τῆς συνόδου ταύτης ἐν Καρθαγένῃ (ΡΠ 3, 521), β) ἐκ τῆς εἰσηγητικῆς ὁμιλίας τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου (ΡΠ 3, 521), γ) ἐξ ἀποσπάσματος τῶν πρακτικῶν, ἀναφερομένου εἰς τὴν ἐκπροσώπῃσιν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ συνόδῳ (ΡΠ 3, 521–523), δ) ἐκ τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων (κανὼν 91ος) καὶ ε) ἐκ τοῦ «τύπου» τῆς προσκλήσεως, ἥτις ἐπρόκειτο ὅπως ἀπευθυνθῆ πρὸς τοὺς ἡγέτας τῶν δονατιστῶν (κανὼν 92ος). Οἱ κανόνες 91–92 ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπαρτίζουσι τοὺς κανόνες 1–2 τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 25ης Αὐγούστου 403, οἵτινες διεσώθησαν διὰ τῶν πρακτικῶν–κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419⁵.

11) Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 16ης Ἰουνίου⁶ 404 (ΡΠ 3, 526) καὶ ὁ

κανὼν 93 (ΡΠ 3, 527–531). Ἡ σύνοδος συνεκλήθη «εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς βασιλικῆς σεκουνδῆς», ἀπεφάσισε δὲ ὅπως ἀντιπροσωπεῖα, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἐπισκόπων Θεασίου καὶ Εὐδίου, μεταβῆ «πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους καὶ θρησκευτικωτάτους αὐτοκράτορας»⁷ Ὀνώριον (καὶ Ἀρκάδιον) «κατὰ τῶν δονατιστῶν»⁸, μετὰ τοῦ αἰτήματος ὅπως τεθοῦν εἰς ἐφαρμογὴν καὶ πάλιν οἱ περὶ αἰρετικῶν σχετικοὶ νόμοι «οἱ ἐκτεθέντες παρὰ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης πατρὸς αὐτῶν Θεοδοσίου»⁹ (τοῦ Α', τοῦ Μεγάλου), καὶ κυρίως ὁ νόμος ὅστις ἐπέβαλλε τὴν χρηματικὴν ποινὴν δέκα λιτρῶν χρυσοῦ εἰς «τοὺς χειροτονοῦντας καὶ χειροτονουμένους αἰρετικούς»¹⁰, καὶ ἕτερος ὅστις ἐστέρει τοὺς αἰρετικούς ἐκ τοῦ δικαίωματος τοῦ κληροδοτεῖν ἢ κληρονομεῖν ἐξ ἀδιαθέτου ἢ ἐκ διατάξεως τελευταίας βουλήσεως¹¹. Ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης ἀλλαγῆς καὶ σκληρύνσεως τῆς στάσεως τῶν ἀφρικανῶν ἐπισκόπων «κατὰ τῶν δονατιστῶν» ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ δονατισταὶ ὄχι μόνον δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὴν πρότασιν τὴν γενομένην κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ὅπως «ἐν ἐκάστη πόλει καὶ τόπῳ» τῆ μεσολαβῆσει «τῶν ἀρχόντων ἢ τῶν πρώτα φερόντων»¹² πραγματοποιηθοῦν συνομιλία μεταξὺ τῶν καθολικῶν καὶ δονατιστῶν ἐπισκόπων (ἀπόφασις τῆς συνόδου τῆς συγκληθείσης ἐν Καρθαγένῃ τὴν 25ην Αὐγούστου 403), ἀλλ' ἐπὶ πλέον προέβησαν καὶ εἰς βιαιότητα ἐναντίον τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ λατινικῇ Βορείῳ Ἀφρικῇ. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τῆς 16ης Ἰουνίου 404 δὲν διεσώθησαν αὐτοτελῶς, περιελήφθη ὅμως εἰς τὰ πρακτικὰ–κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς συνόδου ταύτης καὶ τὸ «κομμονιτῶριον» (γραπταὶ δὴγιαί), τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἡ σύνοδος πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Θεάσιον καὶ Εὐδῶδιον, τοὺς ὄρισθέντας συνοδικῶς ὅπως μεταβοῦν «πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους καὶ θρησκευτικωτάτους αὐτοκράτορας»¹³ (κανὼν 93)¹⁴.

1. Ἐν τῇ ἐκδόσει ΡΠ ὑπάρχει ἡ γραφή: «εἰς τὴν ἐκκλησίαν Σεκουνδῆς», ἀλλ' ἀσφαλῶς δέον ὅπως προκριθῆ ἡ γραφή: «εἰς τὴν ἐκκλησίαν σεκουνδῆς», ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τοὺς περισσότερους κώδικας (βλ. κριτικὸν ὑπόμνημα ἐν τῇ ἐκδόσει Ἰωάννου, τόμος 1ος, μέρος 2ον, σελ. 335), καὶ ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ νόημα τοῦ λατινικοῦ κειμένου: in basilica regionis secundae, ἥτοι εἰς τὴν βασιλικὴν τῆς δευτέρας περιφέρειας. Ἡ γραφή «εἰς τὴν ἐκκλησίαν σεκουνδῆς» ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 172 χειρόγραφον τῆς Πάτμου (φύλλον 136α).

2. ΡΠ 3, 521.

3. ΡΠ 3, 523.

4. ΡΠ 3, 526.

5. Περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 25ης Αὐγούστου 403, ἴδε: Friedrich Maassen, μν. ἔργον, σελ. 163. Hefele-Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 154–155. Paul Monceaux, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 372–376. DHGE 1, 789 καὶ 1, 815–818. Concilia Africae, σελ. XXVI.

6. Ἡ ἡμερομηνία συγκλήσεως τῆς συνόδου ταύτης δὲν παραδίδεται μετ' ἀκριβείας ὑπὸ τῶν πηγῶν, δεδομένου ὅτι ἄλλα ἐκ τῶν χειρογράφων ἀναφέρουν ὅτι αὕτη συνεκλήθη «τῇ πρὸ ἕξ καλανδῶν Ἰουλιῶν» ἕτερα δὲ ὅτι συνεκλήθη «πρὸ ὀκτώ» ἢ «ἑξήκοντα» ἢ «δεκαῖξ καλανδῶν Ἰουλιῶν», ἐκ τῆς ἀποδοχῆς δὲ ταύτης ἡ ἐκείνη τῆς γραφῆς ἐξαρτᾶται καὶ ἡ ἡμερομηνία ἣν δίδουν οἱ διάφοροι ἱστορικοὶ: 16 Ἰουνίου (Paul Monceaux, μν. ἔργον, τόμος 4ος, Paris 1912, σελ. 376. Concilia Africae,

σελ. 211), 20 Ἰουνίου (F. L. Cross, History and fiction in the african canons, The Journal of Theological Studies 12 (1961) 237), 26 Ἰουνίου (Aug. Audollent, DHGE 1, 815). Ἡ ἡμερομηνία 16 Ἰουνίου 404 ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν γραφὴν τῆς ἐκδόσεως ΡΠ (3, 526) καὶ Ἰωάννου (μν. ἔργον, τόμος 1ος, μέρος 2ον, σελ. 346): «τῇ πρὸ δεκαῖξ καλανδῶν Ἰουλιῶν». Σημειώτεον πάντως ὅτι ἱστορικοὶ τινες ἀναφέρουν κατὰ τρόπον γενικώτερον ὅτι ἡ σύνοδος αὕτη συνεκλήθη κατὰ μῆνα Ἰουνίου τοῦ 404 (Friedrich Maassen, μν. ἔργον, σελ. 164. Ἰωάννου, μν. ἔργον, τόμος 1ος, μέρος 2ον, σελ. 195).

7. ΡΠ 3, 527.

8. ΡΠ 3, 526.

9. ΡΠ 3, 529.

10. Codex Theodosianus 16, 5, 21 (15 Ἰουνίου 392). Πρβλ. ΡΠ 3, 529.

11. Codex Theodosianus 16, 5, 7 (8 Μαΐου 381). Πρβλ. ΡΠ 3, 529.

12. ΡΠ 3, 523.

13. ΡΠ 3, 527.

14. Περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 16ης Ἰουνίου 404, ἴδε: Friedrich Maassen, μν. ἔργον, σελ. 164. Hefele-Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 155–156. Paul Monceaux, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 376–378. DHGE 1, 789 καὶ 1, 815–818. DTC 1 : 2, 2278–2279. Concilia Africae, σελ. LXI.

12) Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 23ης Αὐγούστου 405 (ΡΠ 3, 534) καὶ ὁ κανὼν 94 (ΡΠ 3, 534-535). Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύτης, συγκληθείσης «εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δευτέρου κλίματος»¹, δὲν διεσώθησαν αὐτοτελῶς, εἰς δὲ τὰ πρακτικὰ-κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 περιελήφθη μόνον «βραχεῖα σύνθεσις» τῶν ἀποφάσεων τῆς συνόδου, σημειωθέντος ὑπὸ μεταγενεστέρου γραφέως ὅτι «τὰ πεπραγμένα τῆς παρούσης συνόδου διὰ τοῦτο ἐξ ὀλοκλήρου οὐκ ἐγράφησαν, ἐπειδὴ μᾶλλον τὰ κατὰ τὸν καιρὸν ἀναγκαῖα, ἢ περὶ τινὰ γενικά ὄρισθησαν, δι' ὧν βραχεῖα σύνθεσις τῶν σπουδασμάτων τῆς αὐτῆς συνόδου διευτυώθη»². Ἐκ τῆς βραχείας ταύτης συνθέσεως, «τοῦ βρεβίου τῶν κεφαλαίων»³ (κανὼν 94), καθίσταται γνωστὸν ὅτι ἡ σύνοδος: α) ἀπεφάσισεν ὅπως ἐκφράσῃ τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, διὰ γράμματος, κομιζομένου ὑπὸ δύο κληρικῶν τῆς ἐν Καρθαγένῃ ἐκκλησίας, διὰ τὰ ληφθέντα κυβερνητικὰ μέτρα «κατὰ τῶν δονατιστῶν»⁴, β) ἀπεφάσισεν, ἐπίσης, ὅπως «πεμφθῶσι γράμματα πρὸς τοὺς ἄρχοντας», ἵνα ἐπιδείξουν οὗτοι τὴν προσήκουσαν «σπουδὴν» διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐνώσεως τῶν δονατιστῶν μετὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀφρικανικὰς ἐπαρχίας, ἐπειδὴ ἡ ἐπιδιωκομένη αὐτῆς ἐνωσις εἰχεν ἐπιτευχθῆ μέχρι τότε μόνον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀνθυπατικῆς Ἀφρικῆς⁵, καὶ γ) ἀνέγνωσε γράμμα τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Ἰννοκεντίου (τοῦ Α', 402-417), «ἵνα οἱ ἐπίσκοποι ὡς ἔτυχε πρὸς τὰ περαματικά ἀπίεναι μὴ δύνανται»⁶, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐνεκρίθη συνοδικῶς⁷.

13) Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 13ης Ἰουνίου⁸ 407 (ΡΠ 3, 535)⁹ καὶ οἱ

κανόνες 95-106 (ΡΠ 3, 535-555). Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύτης, συγκληθείσης «εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δευτέρου κλίματος», δὲν διεσώθησαν αὐτοτελῶς, περιελήφθησαν ὅμως, σχεδὸν πλήρως, εἰς τὰ πρακτικὰ-κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, συνίστανται δὲ ταῦτα: α) ἐκ τοῦ εἰσαγωγικοῦ σημειώματος περὶ τῆς συνόδου ταύτης ἐν Καρθαγένῃ (ΡΠ 3, 535), β) ἐκ τῆς εἰσηγητικῆς ὁμιλίας τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου (ΡΠ 3, 535), καὶ γ) ἐκ τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων (κανόνες 95-106). Πλέον συγκεκριμένως, οἱ κανόνες 95-98, 100 καὶ 102-106 ἀναφέρονται εἰς θέματα ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ὁ κανὼν 99 εἰς τοὺς δονατιστὰς καὶ ὁ κανὼν 101 εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἐκκλησιῶν Ρώμης καὶ Ἀλεξανδρείας, τῆς μετὰ τὴν αὐτῶν ἐκκλησιαστικῆς κοινωφειας διακοπῆς (τέλη τοῦ 406 ἢ ἀρχὰς τοῦ 407) συνειπία τῆς ἀναμείξεως τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου (385-412) εἰς τὴν καταδικῆν (σύνοδος παρὰ τὴν Δρῦν, τὸ ἔτος 403) καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἐξορίαν (403 καὶ 404) τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Οἱ κανόνες 95-106 ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπαρτίζουν τοὺς 12 κανόνας (ἀντιστοίχως κανόνες 1-12), οὓς ἐθέσπισεν ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος τῆς 13ης Ἰουνίου 407 καὶ οἵτινες διεσώθησαν διὰ τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419¹⁰.

14) Ἱστορικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 16ης Ἰουνίου 408 (ΡΠ 3, 557). συνελθούσης «εἰς τὸ σῆκητρον τῆς ρεστιτούτης ἐκκλησίας». Εἰς τὸ λατινικὸν κείμενον ὑπάρχει καὶ ἡ περιλήψις ληφθείσης κατὰ τὴν σύνοδον ἀποφάσεως: «in hoc concilio legationem iterum suscepit Fortunatianus episcopus contra paganos et haereticos»¹¹ («ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ πρεσβείαν ἀνεδέξατο ἐκ δευτέρου Φουρτουατιανὸς ἐπίσκοπος κατὰ τῶν ἐλλήνων καὶ τῶν αἰρετικῶν»). Ὡς «αἰρετικοί» ἀσφαλῶς ἐννοοῦνται ἐνταῦθα οἱ δονατισταί. Ἡ μόνη διασωθεῖσα ἱστορικὴ εἰδήσις περὶ τῆς συνόδου ταύτης εἶναι τὸ ἱστορικὸν τοῦτο σημεῖωμα, ὅπερ περιελήφθη εἰς τὰ πρακτικὰ-κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419¹².

15) Περιλήψις ἀποφάσεως τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 13ης Ὀκτωβρίου 408 (ΡΠ 3, 557-558), ὅπως «πρεσβεία» ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν ἐπισκόπων Ρεστιτούτου καὶ Φλωρεντίου (μεταβῆ πρὸς τὸν αὐτο-

1. «Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δευτέρου κλίματος» μεταφράζεται τὸ λατινικόν: «in basilica regionis secundae», ὅπερ ἀλαχού μεταφράσθη: «εἰς τὴν ἐκκλησίαν σεκουνδης». Πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς βασιλικῆς εἰς ἣν ἐπὶ Καρθαγένης Αὐρηλίου συνεκλήθησαν τουλάχιστον ἕξ σύνοδοι.

2. ΡΠ 3, 534.

3. ΡΠ 3, 534.

4. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς δύσεως Ὀνώριος ἐξέδωκε τὴν 12ην Φεβρουαρίου 405 διάταγμα (τεθὲν εἰς ἐφαρμογὴν ἐν Καρθαγένῃ τὴν 26ην Ἰουνίου 405), δι' οὗ ἐπέβαλλε τὴν ἐνωσιν τῶν δονατιστῶν μετὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Codex Theodosianus 16, 5, 38 (ἴδε, ἐπίσης: Codex Theodosianus 16, 6, 3-5 καὶ Codex Theodosianus 16, 11, 2). Πρβλ. κανόνας Καρθαγένης: 94 καὶ 99.

5. ΡΠ 3, 534.

6. ΡΠ 3, 534 - 535.

7. Περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 23ης Αὐγούστου 405, ἴδε: Friedrich Maassen, μν. ἔργον, σελ. 164. Hefele - Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 156. Paul Monceaux, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 378 - 379. DHGE 1, 789 καὶ 1, 815-818. Concilia Africae, σελ. XXVI - XXVII.

8. Ἐν τῇ ἐκδόσει ΡΠ ἀντὶ «εἰδοῖς Ἰουνίαις» (= 13 Ἰουνίου), «εἰδοῖς Ἰουλίαις» (= 15 Ἰουλίου), κατὰ συντριπτικὴν ὁμῶς πλειοψηφίαν τὰ χειρόγραφα παραδίδουν «εἰδοῖς Ἰουνίαις», σχεδὸν δὲ ἅπαντες οἱ ἱστορικοὶ ὡς χρονολογίαν συγκλήσεως τῆς ἐν Καρθαγένῃ ταύτης συνόδου ἀποδέχονται τὴν 13ην Ἰουνίου 407.

9. Τὸ σχόλιον τῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος Ζωαρά καὶ Βαλασμώνος, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἐκδόσει ΡΠ τίθεται μετὰ τὸ ἱστορικὸν σημεῖωμα τῆς συνόδου τῆς 13ης Ἰου-

νίου 407 (ΡΠ 3, 535), δέον ὅπως τεθῆ πρὸ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου σημειώματος καὶ ἐν συνεχείᾳ τοῦ 94ου κανόνος, εἰς δὲν καὶ ἀναφέρεται.

10. Περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 13ης Ἰουνίου 407, ἴδε: Friedrich Maassen, μν. ἔργον, σελ. 164 - 165. Hefele - Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 156 - 158. Paul Monceaux, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 380 - 381. DHGE 1, 815 - 818. Concilia Africae, σελ. XXVII.

11. Ἡ λατινικὴ αὕτη περιλήψις δημοσιεύεται καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει ΡΠ (3, 558), ἐν ὑποσημειώσει.

12. Περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 16ης Ἰουνίου 408, ἴδε: Friedrich Maassen, μν. ἔργον, σελ. 165. Hefele - Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 158 - 159. Paul Monceaux, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 381. DHGE 1, 815 - 818. Concilia Africae, σελ. XXVII.

κράτορα 'Ονώριον) και ζητήση τὴν λῆψιν και αὐθις μέτρων «κατὰ τῶν ἐλλήνων» και «τῶν αἰρετικῶν» (δονατιστῶν), λόγῳ τῶν ἐγκλημάτων ἅτινα διεπράχθησαν «ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ» ὑπὸ τῶν δονατιστῶν. 'Εν τῷ λατινικῷ κειμένῳ, πρὸ τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ὑπάρχει και ἱστορικὸν σημεῖωμα περι τῆς συνόδου, ὅπερ παρελήφθη ἐν τῇ ἐλληνικῇ μεταφράσει: «Basso et Philippo viris clarissimis consulibus, III idus octobris, Carthagine, in secretario basilicae restituta»¹ («ἐπὶ Βάσσου και Φιλίππου, τῶν λαμπροτάτων ὑπάτων, τρίτῳ εἰδοῖς 'Οκτωβρίαις, ἐν Καρθαγένῃ, εἰς τὸ σῆκρητον τῆς ρεσιτουότης ἐκκλησίας»)².

16) 'Ο κανὼν 107 (ΡΠ 3, 558). 'Ο κανὼν οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μερῶν: α) ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ σημειώματος περι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 15ης 'Ιουνίου 409, συγκληθείσης «ἐν τῇ σεκούνδῃς ἐκκλησίᾳ»³, β) ἐκ τῆς ἀποφάσεως τῆς συνόδου (κανὼν ἐκκλησιαστικῆς δικονομίας), και γ) ἐκ τοῦ σημειώματος, πιθανῶς τοῦ γραφῆως, ὅτι «τὰ πεπραγμένα τῆς παρουσίας συνόδου διὰ τοῦτο οὐκ ἐγράφησαν, ἐπειδὴ ἐπιχωρίως και οὐ κατὰ κοινοῦ ἐπετελέσθη», ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ἡ σύνοδος αὕτη ἦτο ἐπαρχιακῆ, και οὐχὶ γενικῆ σύνοδος τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας⁴.

17) 'Ο κανὼν 108 (ΡΠ 3, 559) ἢ ἄλλως: ἱστορικὸν σημειῖωμα περι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 14ης 'Ιουνίου 410⁵, τῆς συνελθούσης «εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ κλίματος σεκούνδῃς», δεδομένου ὅτι τὸ ἱστορικὸν τοῦτο σημειῖωμα δὲν θεωρεῖται κανὼν και δὲν ἀριθμεῖται κεχωρισμένως ἐν τῇ ΡΛ, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 172 χειρογράφῳ τῆς Πάτμου και ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἐκείναις αἰτινες ἀκολουθοῦν τὴν ἀρίθμῃσιν τῆς κανονικῆς συλλογῆς Διονυσίου τοῦ Μικροῦ. 'Εν τῷ σημειώματι ἀναφέρεται ὅτι «ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ νόμος ἐδόθη, ἵνα ἐλευθέρῳ προαιρέσει ἕκαστος τῆς χριστιανότητος τὴν ἄσκησιν ἀναδέξῃται»⁶ και ὅτι

κατηρτίσθη συνοδικῶς τετραμελῆς ἐξ ἐπισκόπων «τοποτηρησία» ἵνα μεταβῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα 'Ονώριον και ζητήση τὴν ἐξαίρεσιν τῶν δονατιστῶν ἐκ τοῦ «νόμου» τούτου, δι' οὗ ἐχορηγεῖτο θρησκευτικῆ ἐλευθερία⁷.

18) Οἱ κανόνες 109–127 (ΡΠ 3, 560–593). 'Εκ τῶν κανόνων τούτων ὁ πρῶτος (109α), ἐν τῇ ἐκδόσει ΡΠ, ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν: Τὸ πρῶτον μέρος (109α) εἶναι ἱστορικὸν σημειῖωμα περι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 1ης Μαΐου 418, συγκληθείσης «ἐν τῷ σηκρήτῳ τῆς Φαύστου ἐκκλησίας», τὸ δὲ δευτερον (109β) ὁ κανὼν «ὅτι 'Αδάμ θνητὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐγένετο». Τὰ δύο ταῦτα μέρη ἐν τῇ ΡΛ, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 172 χειρογράφῳ τῆς Πάτμου και ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἐκείναις, αἰτινες ἀκολουθοῦν τὴν ἀρίθμῃσιν τῆς κανονικῆς συλλογῆς Διονυσίου τοῦ Μικροῦ, ἀριθμοῦνται κεχωρισμένως, ἦτοι ὡς κανόνες 108 και 109. Εἰς τὴν σύνοδον ἔλαβον μέρος ἄνω τῶν διακοσίων ἐπίσκοποι⁸, ἐξ ὧλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς «διοικήσεως» τῆς 'Αφρικῆς, ἐτι δὲ και ἐκ τῆς Μαυριτανίας Τιγγιτανῆς, ἥτις ἀπετέλει τμήμα τῆς «διοικήσεως» τῆς 'Ισπανίας. Τὰ πρακτικά, και ἰδίως αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ταύτης, διεσώθησαν κατὰ τὸ μέγα αὐτῶν μέρος, περιληφθέντα εἰς τὰ πρακτικά–κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, συνίστανται δὲ ταῦτα: α) ἐκ τοῦ κανόνος 109α (ἱστορικὸν σημειῖωμα περι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 1ης Μαΐου 418), και β) ἐκ τῶν κανόνων 109β–127 (αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου), οἷτινες ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπαρτίζουν τοὺς 19 κανόνες (ἀντιστοιχῶς κανόνες 1–19), οὓς ἐθέσπισεν ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος τῆς 1ης Μαΐου 418 και οἷτινες διεσώθησαν διὰ τῶν πρακτικῶν–κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419. 'Η σύνοδος, πρῶτον, ὥρισεν ὀκτώ⁹ κανόνες, δι' ὧν προέ-

1. Τὸ λατινικὸν τοῦτο ἱστορικὸν σημειῖωμα δημοσιεύεται και ἐν τῇ ἐκδόσει ΡΠ (3, 558), ἐν ὑποσημειώσει.

2. Περι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 13ης 'Οκτωβρίου 408, ἴδε: *Friedrich Maassen*, μν. ἔργον, σελ. 165. *Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 158–159. *Paul Monceaux*, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 381–382. *DHGE* I, 815–818. *Concilia Africae*, σελ. XXVII–XXVIII.

3. 'Εν τῇ ἐκδόσει ΡΠ ἡ γραφή: «ἐν τῇ Σεκούνδου ἐκκλησίᾳ», ἥτις ὅμως δὲν ἀνταποκρίνεται ἐπὶ τὸ νόημα τοῦ λατινικοῦ κειμένου: «in basilica regionis secundae».

4. Περι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 15ης 'Ιουνίου 409, ἴδε: *Friedrich Maassen*, μν. ἔργον, σελ. 165–166. *Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 159. *DHGE* I, 815–818. *Concilia Africae*, σελ. XXVIII.

5. Περι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 14ης 'Ιουνίου 410, ἴδε: *Friedrich Maassen*, μν. ἔργον, σελ. 166. *Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 159. *Paul Monceaux*, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 382–389. *DHGE* I, 815–818. *DTC* 4: 2, 1714–1715. *Concilia Africae*, σελ. XXVIII.

6. Αἱ βιαιοπραγίαι αἷτινες διεπράχθησαν κατὰ τὸ ἐτος 408 ὑπὸ τῶν δονατιστῶν εἰς βάρος τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας και διῆ ἡ σφαγὴ τριῶν ἐπισκόπων αὐτῆς (ΡΠ 3, 558), και ἡ ἀποστολὴ ἐπὶ τούτῳ «τοποτηρησίας» τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 13ης 'Οκτωβρίου 408 πρὸς τὸν αὐτοκράτορα 'Ονώριον πρὸς λῆψιν και αὐθις μέτρων κατὰ τῶν δονατιστῶν, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα ὅπως ὁ αὐτοκράτωρ 'Ονώριος δώσῃ ἐντολὴν ἥδη τὴν 15ην 'Ιανουαρίου 409 διὰ τὴν ἐφαρμογὴν κατὰ τῶν δονατιστῶν τῶν σχετικῶν νόμων και τὴν ἐπιβολὴν εἰς αὐτοὺς

τῶν προβλεπομένων ποινῶν (*Codex Theodosianus* 16, 5, 46). 'Εν τούτοις φαίνεται ὅτι τὸ αὐτὸ ἐτος 409 ἐξεδόθη ἕτερον αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, δι' οὗ ἐχορηγεῖτο θρησκευτικῆ ἐλευθερία, «ἵνα ἐλευθέρῳ προαιρέσει ἕκαστος τῆς χριστιανότητος τὴν ἄσκησιν ἀναδέξῃται». Τὸ διάταγμα τοῦτο δὲν διεσώθη, καθίσταται ὅμως γνωστὸν: α) ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ σημειώματος περι τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 14ης 'Ιουνίου 410, ὅπερ περιελήφθη ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, και β) ἐμμέσως ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος τῆς 25ης Αὐγούστου 410 (*Codex Theodosianus* 16, 5, 51), δι' οὗ κατηργεῖτο ἡ ἰσχὺς τοῦ ἐν λόγῳ διατάγματος: «oraculo penitus remoto» (ἴδε, ἐπίσης, *Paul Monceaux*, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 260–261).

7. 'Ο αὐτοκράτωρ 'Ονώριος ἀνεκάλεσε τὸ ἐν λόγῳ αὐτοκρατορικὸν διάταγμα τὴν 25ην Αὐγούστου 410 (*Codex Theodosianus* 16, 5, 51).

8. 205 ἐπίσκοποι: (*Mansi* 4, 377), 225 ἐπίσκοποι: (Φωτίου, Βιβλιοθήκη 53 = PG 103, 92). Δυτικοὶ ἱστορικοὶ σημειοῦν τὸν ἀριθμὸν τῶν 224 ἐπισκόπων, ὡς ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου (*Hefele - Leclercq*, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 191, ὑποσημ. 1. *DTC* 1: 2, 2281), ἡ ἐν προκειμένῳ ὅμως διαφορὰ προέρχεται ἐκ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τῆς σχετικῆς περικοπῆς τῆς «Βιβλιοθήκης», ἐνθα ἀναφέρεται ὁ ἀριθμὸς 224, ἀντὶ τοῦ ἀριθμοῦ 225 τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου (PG 103, 91 και PL 45, 1730).

9. 'Υφίστανται, ἐπίσης, χειρόγραφα, τὰ ὅποια ἐκτὸς τῶν ὀκτῶ τούτων κανόνων, τῶν ὀρισθέντων ὑπὸ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 1ης Μαΐου 418, περιλαμβάνουν ἕνα εἰσέτι κανόνα, τὸν ὅποιον τοποθετοῦν τρίτον εἰς τὴν σειρὰν τῶν κανόνων

βη εἰς τὴν καταδίκην τῶν κακοδοξιών τῆς αἰρέσεως τοῦ πελαγιανισμοῦ¹ (κανόνες 109β-116)², δεύτερον, ἐθέσπισε πέντε κανόνες, δι' ὧν ἐρρυθμίζοντο ζητήματα ἔχοντα σχέσιν με τοὺς δονατιστάς (κανόνες 117-119 καὶ 123-124), καὶ τρίτον, διετύπωνεν ἑτέρους ἔξ κανόνες, οἵτινες ἀναφέρονται εἰς θέματα ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας (κανόνες 120-122 καὶ 125-127)³.

Μέρος τρίτον: Συνεδρία 30ῆς Μαΐου 419 (ΡΠ 3, 594-607).

1) Εἰσαγωγικὸν σημεῖωμα συνεδρίας 30ῆς Μαΐου 419 (ΡΠ 3, 594-595).

2) Οἱ κανόνες 128-133 (ΡΠ 3, 595-605). Οἱ κανόνες οὗτοι, θεσπισθέντες ὑπὸ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ ἔτους 419, ἀναφέρονται εἰς θέματα ἐκκλησιαστικῆς δικονομίας.

3) Ἡ ὁμιλία τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένῃς Αὐρηλίου ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου (ΡΠ 3, 605).

4) Αἱ ὑπογραφαὶ (τῶν) μελῶν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου (25-30 Μαΐου) τοῦ 419 (ΡΠ 3, 605-607).

Μέρος τέταρτον: Παράρτημα (ΡΠ 3, 608-621).

1) Ἐπιστολὴ ἀποσταλεῖσα «ἀπὸ πάσης τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου πρὸς Βονιφάτιον, τὸν τῆς ρωμαίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπον, διὰ Φαυστίνου ἐπισκόπου, Φιλίππου καὶ Ἀσέλλου πρεσβυτέρων τῶν τοποτηρητῶν τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας» (ΡΠ 3, 608-613). Ἡ

νωὰ «κατὰ τῆς αἰρέσεως Πελαγίου καὶ Κελεστίου» (ΡΠ 3, 560). Διὰ τοῦ κανόνος τούτου ἀναθεματίζονται οἱ λέγοντες ὅτι ὑφίσταται «μέσος τόπος κολάσεως καὶ παραδείσου» διὰ τὰ βρέφη, τὰ ἀποθνήσκοντα ἀβάπτιστα. Ἐξ ἄλλου, ὁ Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος, ἐν τῇ «Βιβλιοθήκῃ» αὐτοῦ (κάδιε 53 = PG 103, 92 - 93), καταγράφει βιβλίον τιτλοφορούμενον «ἡ κατὰ Πελαγίου καὶ Κελεστίου σύνοδος», εἰς ὃ περιλαμβάνοντο ἐννεα κανόνες τῆς εἰρημένης ἐν Καρθαγένῃ συνόδου: «Αὕτη ἡ σύνοδος τοὺς θνητὸν πλάσθησαν τὸν Ἀδὰμ λέγοντας, ἀλλὰ μὴ ἐκ παραβάσεως τούτου καταδικασθῆναι ἀναθεματίζει (κανὼν 109β). Ὡσαύτως τοὺς τὰ βρέφη τὰ ἀρίτοκα μὴ χρεῖαν ἔχειν βαπτίσματος διὰ τὸ μὴ ἔλκειν αὐτὰ προγονικὴν ἁμαρτίαν τὴν ἐξ Ἀδὰμ ἀναθεματίζει (κανὼν 110). Καὶ τοὺς λέγοντας μέσον τόπον κολάσεως καὶ παραδείσου, εἰς ὃν καὶ τὰ ἀβάπτιστα βρέφη μετατιθέμενα ζῆν μακαρίως, καὶ τούτους οὖν ἀναθεματίζει (ὁ τρίτος κανὼν, ὅστις δὲν περιελήφθη ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ Διονυσίου τοῦ Μικροῦ). Ἐτι δὲ καὶ ἕτερα ἔξ ἀναθεματίζει παραλήθια τούτοις κεφάλαια, ἃ τοῖς Πελαγιανισταῖς καὶ Κελεστιναιοῖς πρεσβεύεται (κανόνες 111 - 116)». Πάντως, ὁ (τρίτος) κανὼν οὗτος, ὅστις δὲν περιελήφθη ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ Διονυσίου τοῦ Μικροῦ καί, κατὰ συνέπειαν, καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει τῶν κανόνων τῆς Καρθαγένῃς, δὲν συγκαταλέγεται εἰς τοὺς κανόνες «τῶν ἐν Καρθαγένῃ» (καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ εἰς τοὺς κανόνες τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας), οὗς ἀνεγνώρισεν ἐπίσημως καὶ ἐβεβαίωσε διὰ τοῦ 2ου αὐτῆς κανόνος ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

1. ΘΗΕ 10, 257 - 258.

2. Ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ Hispana οἱ κανόνες οὗτοι φέρονται ἐπ' ὀνόματι συνόδου ἐν Μιλέβη, συγκληθείσης κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 416 (PL 84, 229 - 231. Concilia Africae, σελ. 361 - 364).

3. Περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 1ης Μαΐου 410, ἴδε: Friedrich Maassen, μν. ἔργον, σελ. 169 - 173. Hefele - Leclercq, μν. ἔργον, τόμος 2ος, σελ. 190 - 195. Paul Monceaux, μν. ἔργον, τόμος 4ος, σελ. 386 - 387. DHGE 1, 797 καὶ 1, 819-822. E. Amann, Miléve (conciles de), ἐν DTC 10 : 2, 1752-1758. Concilia Africae, σελ. XXXI - XXXIII.

ἐπιστολῇ ἐγγράφῃ τὴν 31ην Μαΐου 419. Ἡ ἐπιστολὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου (πρῶτη φάσις) καὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῆς Καρθαγένῃς τοῦ 419.

2) Ἐπιστολὴ τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, δι' ἧς ἀπαντητικῶς ἀποστέλλει «τὰ πιστότατα ἴσα τὰ τῆς αὐθεντικῆς συνόδου τῆς ἐν τῇ Νικαίᾳ πόλει τῆς Βιθυνίας ἐχόμενα» (ΡΠ 3, 615-616). Τὴν ἐπιστολὴν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου πρὸς τὸν Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου καὶ τὴν ὡς ἀνωτέρω ἀπάντησιν τούτου ἐκόμισεν ὁ πρεσβύτερος Ἰννοκέντιος, ὅστις ἀναφέρεται καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ.

3) Ἐπιστολὴ τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικοῦ, δι' ἧς ἀπαντητικῶς ἀποστέλλει «ἐν δλοκλήρῳ» τοὺς κανόνες «καθὼς ἐν Νικαίᾳ ἀπὸ τῶν Πατέρων ὠρίσθησαν» (ΡΠ 3, 616). Τὴν ἐπιστολὴν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικὸν καὶ τὴν ὡς ἀνωτέρω ἀπάντησιν τούτου ἐκόμισεν ὁ ὑποδιάκονος Μάρκελλος, ὅστις ἀναφέρεται καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ.

4) Σημεῖωμα (ΡΠ 3, 617) ὅτι αἱ ὡς ἄνω «ἐπιστολαὶ (τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικοῦ καὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου) μετὰ (τῶν ἀποφάσεων) τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, διὰ τοῦ μνημονευθέντος Ἰννοκεντίου πρεσβυτέρου καὶ Μαρκελλοῦ ὑποδιακόνου τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐκκλησίας, τῷ ἁγιωτάτῳ Βονιφατίῳ, ἐπισκόπῳ τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας, τῇ πρὸ ἔξ καλανδῶν Δεκεμβρίων (=26 Νοεμβρίου 419) ἀπεστάλησαν»⁴. Διὰ τῆς ἀποστολῆς εἰς Ρώμην τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικοῦ καὶ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου μετὰ τῶν αὐθεντικῶν ἀντιγράφων τῶν κανόνων καὶ ἀποφάσεων τῆς ἐν Νικαίᾳ Ἀ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐξ ὧν σαφῶς ἐφαίνετο ὅτι οἱ κανόνες οἱ προβαλλόμενοι ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων Ρώμης δὲν ἐθεσπίσθησαν ὑπὸ τῆς εἰρημένης οἰκουμενικῆς συνόδου, ἔληξεν ἡ πρῶτη φάσις τοῦ ζητήματος τοῦ ἀνακύψαντος ἐκ τῆς ὑποθέσεως τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου.

5) Ἐπιστολὴ «τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου πρὸς Καίλεστινον τὸν πάπαν, τῆς ρωμαίων πόλεως ἐπίσκοπον» (ΡΠ 3, 618-621). Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀνήκει εἰς ἑτέραν σύνοδον, συγκληθείσαν ἐπίσης ἐν Καρθαγένῃ, κατὰ τὸ ἔτος 424 ἢ 425-426, περιελήφθη ὁμως εἰς τὸ τελευταῖον μέρος (παράρτημα) τῶν πρακτικῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, διότι κατ' οὐσίαν ἀποτελεῖ τὴν κατακλειδα δχι μόνον τῆς ὑποθέσεως τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀριστικὴν ἀπάντησιν τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας εἰς τὰς περὶ ἐκκλήτου ἀξιώσεως τῶν ἐπισκόπων Ρώμης καὶ εἰς τὴν τάσιν καὶ διάθεσιν αὐτῶν ὅπως ἀναμειγνύονται εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ λατινικῇ Βορείᾳ Ἀφρικῇ⁵.

4. ΡΠ 3, 615.

5. Τὰ πέντε ταῦτα ἐγγραφα, ὅτινα δικὴν παραρτήματος δημοσιεύονται μετὰ τῶν πρακτικῶν - κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ Διονυσίου τοῦ Μικροῦ (PL 67, 181 - 230) καὶ ἐν τισιν ἐκδόσεσιν ἀριθμοῦνται ὡς κανόνες, φέροντας ἀριθμοὺς 134 - 138.

στ) Συμφωνία τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένη Συνόδου τοῦ 419 (κατὰ τὴν ἀρίθμησην τῆς ἐκδόσεως ΡΠ) μετὰ τῶν κανόνων προγενεστέρων συνόδων τῆς ἀφρικανικῆς ἐκκλησίας.

- Κανὼν 1ος: 1ος συνόδου Καρθαγένης 419 (συνεδρία 25 Μαΐου).
 Κανὼν 2ος: 1ος συνόδου Καρθαγένης 390 (ἐπὶ Γενεθλίου)¹.
 Κανὼν 3ος: 2ος συνόδου Καρθαγένης 390 (ἐπὶ Γενεθλίου)².
 Κανὼν 4ος: 2ος συνόδου Καρθαγένης 390 (ἐπὶ Γενεθλίου)².
 Κανὼν 5ος: 10ος καὶ 13ος συνόδου Καρθαγένης 348 (ἐπὶ Γράτου)³.
 Κανὼν 6ος: 3ος συνόδου Καρθαγένης 390 (ἐπὶ Γενεθλίου)⁴.
 Κανὼν 7ος: 4ος συνόδου Καρθαγένης 390 (ἐπὶ Γενεθλίου)⁵.
 Κανὼν 8ος: 6ος συνόδου Καρθαγένης 390 (ἐπὶ Γενεθλίου)⁶.
 Κανὼν 9ος: 7ος συνόδου Καρθαγένης 390 (ἐπὶ Γενεθλίου)⁷.
 Κανὼν 10ος: 8ος συνόδου Καρθαγένης 390 (ἐπὶ Γενεθλίου)⁸.
 Κανὼν 11ος: 8ος συνόδου Καρθαγένης 390 (ἐπὶ Γενεθλίου)⁸.
 Κανὼν 12ος: 10ος συνόδου Καρθαγένης 390 (ἐπὶ Γενεθλίου)⁹.
 Κανὼν 13ος: 12ος συνόδου Καρθαγένης 390 (ἐπὶ Γενεθλίου)¹⁰.
 Κανὼν 14ος: 5ος καὶ 8ος συνόδου Ἰππῶνος 393¹¹.
 Κανὼν 15ος: 9ος, 10ος καὶ 11ος συνόδου Ἰππῶνος 393¹².
 Κανὼν 16ος: 15ος, 18ος, 22ος καὶ 1ος συνόδου Ἰππῶνος 393¹³.
 Κανὼν 17ος: 4ος, ἐκ τῶν πέντε κανόνων, τῶν προτασσομένων τοῦ κυρίως «βρεβίου» κανόνων τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου τοῦ 393¹⁴.
 Κανὼν 18ος: 2ος, 4ος καὶ 5ος συνόδου Ἰππῶνος 393¹⁵.
 Κανὼν 19ος: 6ος καὶ 7ος συνόδου Ἰππῶνος 393¹⁶.
 Κανὼν 20ός: 8ος συνόδου Ἰππῶνος 393¹⁷.
 Κανὼν 21ος: 12ος συνόδου Ἰππῶνος 393¹⁸.

- Κανὼν 22ος: 14ος συνόδου Ἰππῶνος 393¹⁹.
 Κανὼν 23ος: 27ος συνόδου Ἰππῶνος 393²⁰.
 Κανὼν 24ος: 36ος (α) συνόδου Ἰππῶνος 393²¹.
 Κανὼν 25ος: 5ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401²²=70ός Καρθαγένης 419.
 Κανὼν 26ος: 6ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401²³.
 Κανὼν 27ος: 7ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401²⁴.
 Κανὼν 28ος: 17ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418=125ος Καρθαγένης 419.
 Κανόνες 29ος-33ος: Προφανῶς καὶ οἱ κανόνες 29-33 προέρχονται ἐκ κανόνων προγενεστέρων ἀφρικανικῶν συνόδων, μὴ διασωθέντων ἄλλοθεν, τοῦτο δὲ εἰκάζεται ἐκ τῆς καταχωρίσεως ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Καρθαγένη συνόδου τοῦ 419 σημειώσεως, ὅτι «τὰ ἐν ταῖς συνόδοις τῆς Ἀφρικῆς νομοθετηθέντα τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ἐντεθειμένα γινώσκονται»²⁵ καὶ ἐκ τῆς δηλώσεως τοῦ ἐπισκόπου Καρθαγένης Αὐρηλίου ὅτι οἱ «ἐπόμενοι» κανόνες, ἦτοι οἱ κανόνες 2-33, οἱ «ὀρισθέντες» (ὕπὸ προγενεστέρων συνόδων) δέον ὅπως «φυλαχθῶσιν» ὡς ἔχουν, θεωρούμενοι καὶ «βεβαιούμενοι» ἅπαξ ἔτι καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Καρθαγένη συνόδου τοῦ 419²⁶.
 Κανὼν 34ος: 1ος συνόδου Καρθαγένης 28ης Αὐγούστου 397.
 Κανὼν 35ος: 13ος συνόδου Ἰππῶνος 393²⁷.
 Κανὼν 36ος: 17ος συνόδου Ἰππῶνος 393²⁸.
 Κανὼν 37ος: 23ος συνόδου Ἰππῶνος 393²⁹.
 Κανὼν 38ος: 24ος συνόδου Ἰππῶνος 393³⁰.
 Κανὼν 39ος: 25ος συνόδου Ἰππῶνος 393³¹.
 Κανὼν 40ός: 26ος συνόδου Ἰππῶνος 393³².
 Κανὼν 41ος: 28ος συνόδου Ἰππῶνος 393³³.
 Κανὼν 42ος: 29ος συνόδου Ἰππῶνος 393³⁴.
 Κανὼν 43ος: 30ός συνόδου Ἰππῶνος 393³⁵.

1. *Mansi* 3, 691 - 692. *Concilia Africae*, σελ. 12.
 2. *Mansi* 3, 692 - 693. *Concilia Africae*, σελ. 13.
 3. *Mansi* 3, 148 - 149. *Concilia Africae*, σελ. 8-9.
 4. *Mansi* 3, 693. *Concilia Africae*, σελ. 13 - 14.
 5. *Mansi* 3, 693. *Concilia Africae*, σελ. 14.
 6. *Mansi* 3, 694. *Concilia Africae*, σελ. 14 - 15.
 7. *Mansi* 3, 694. *Concilia Africae*, σελ. 15.
 8. *Mansi* 3, 694 - 695. *Concilia Africae*, σελ. 16.
 9. *Mansi* 3, 695 - 696. *Concilia Africae*, σελ. 17.
 10. *Mansi* 3, 696. *Concilia Africae*, σελ. 18.
 11. PL 56, 422 - 423. *Concilia Africae*, σελ. 34 - 36.
 12. PL 56, 424. *Concilia Africae*, σελ. 36 - 37.
 13. PL 56, 420, 425 - 426. *Concilia Africae*, σελ. 33, 38 - 39.
 14. PL 56, 420. *Concilia Africae*, σελ. 32.
 15. PL 56, 421 - 422. *Concilia Africae*, σελ. 33 - 34.
 16. PL 56, 422 - 423. *Concilia Africae*, σελ. 34 - 35.
 17. PL 56, 423. *Concilia Africae*, σελ. 35 - 36.
 18. PL 56, 424. *Concilia Africae*, σελ. 37.

19. PL 56, 425. *Concilia Africae*, σελ. 37.
 20. PL 56, 426. *Concilia Africae*, σελ. 41.
 21. PL 56, 428-429. *Concilia Africae*, σελ. 43.
 22. 3ος τῆς concilium Carthaginense quintum, ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ Hispana=PG 84, 209. *Concilia Africae*, σελ. 356.
 23. 4ος τῆς concilium Carthaginense quintum, ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ Hispana = PG 84, 209. *Concilia Africae*, σελ. 356.
 24. 11ος τῆς concilium Carthaginense quintum, ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ Hispana = PG 84, 210 - 211. *Concilia Africae*, σελ. 358.
 25. ΡΠ 3, 297.
 26. ΡΠ 3, 297 - 298.
 27. PL 56, 425. *Concilia Africae*, σελ. 37.
 28. PL 56, 425. *Concilia Africae*, σελ. 38.
 29. PL 56, 426. *Concilia Africae*, σελ. 39 - 40.
 30. PL 56, 426. *Concilia Africae*, σελ. 40.
 31. PL 56, 426. *Concilia Africae*, σελ. 40.
 32. PL 56, 426. *Concilia Africae*, σελ. 40.
 33. PL 56, 427. *Concilia Africae*, σελ. 41.
 34. PL 56, 427. *Concilia Africae*, σελ. 41.
 35. PL 56, 427. *Concilia Africae*, σελ. 41 - 42.

- Κανὼν 44ος: 31ος συνόδου Ἰππῶνος 393¹.
 Κανὼν 45ος: 32ος καὶ 33ος συνόδου Ἰππῶνος 393².
 Κανὼν 46ος: 36ος (β) συνόδου Ἰππῶνος 393³.
 Κανὼν 47ος (α): 37ος συνόδου Ἰππῶνος 393⁴.
 Κανὼν 47ος (β): 2ος συνόδου Καρθαγένης 28ης Αὐγούστου 397.
 Κανὼν 48ος: 3ος συνόδου Καρθαγένης 28ης Αὐγούστου 397.
 Κανὼν 49ος: 4ος συνόδου Καρθαγένης 28ης Αὐγούστου 397.
 Κανὼν 50ός: 5ος συνόδου Καρθαγένης 28ης Αὐγούστου 397.
 Κανὼν 51ος: 6ος συνόδου Καρθαγένης 28ης Αὐγούστου 397.
 Κανὼν 52ος: 7ος συνόδου Καρθαγένης 28ης Αὐγούστου 397.
 Κανὼν 53ος: 8ος συνόδου Καρθαγένης 28ης Αὐγούστου 397.
 Κανὼν 54ος: 9ος συνόδου Καρθαγένης 28ης Αὐγούστου 397.
 Κανὼν 55ος: 10ος συνόδου Καρθαγένης 28ης Αὐγούστου 397.
 Κανὼν 56ος: 11ος συνόδου Καρθαγένης 28ης Αὐγούστου 397.
 Κανὼν 57ος: 1ος συνόδου Καρθαγένης 16ης Ἰουνίου 401.
 Κανὼν 58ος: 2ος συνόδου Καρθαγένης 16ης Ἰουνίου 401.
 Κανὼν 59ος: 3ος συνόδου Καρθαγένης 16ης Ἰουνίου 401.
 Κανὼν 60ός: 4ος συνόδου Καρθαγένης 16ης Ἰουνίου 401.
 Κανὼν 61ος: 5ος συνόδου Καρθαγένης 16ης Ἰουνίου 401.
 Κανὼν 62ος: 6ος συνόδου Καρθαγένης 16ης Ἰουνίου 401.
 Κανὼν 63ος: 7ος συνόδου Καρθαγένης 16ης Ἰουνίου 401.
 Κανὼν 64ος: 8ος συνόδου Καρθαγένης 16ης Ἰουνίου 401.
 Κανὼν 65ος: 9ος συνόδου Καρθαγένης 16ης Ἰουνίου 401.
 Κανὼν 66ος: 1ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 67ος: 2ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 68ος: 3ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 69ος: 4ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 70ός: 5ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401⁵=25ος Καρθαγένης 419.
 Κανὼν 71ος: 8ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 72ος: 9ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 73ος: 10ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 74ος: 11ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 75ος: 12ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 76ος: 13ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 77ος: 14ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 78ος: 15ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 79ος: 16ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 80ός: 17ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 81ος: 18ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 82ος: 19ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 83ος: 20ός συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 84ος: 21ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 85ος: 22ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Σεπτεμβρίου 401.
 Κανὼν 86ος: 1ος συνόδου Μιλέβης 27ης Αὐγούστου 402.
 Κανὼν 87ος: 2ος συνόδου Μιλέβης 27ης Αὐγούστου 402.
 Κανὼν 88ος: 3ος συνόδου Μιλέβης 27ης Αὐγούστου 402.
 Κανὼν 89ος: 4ος συνόδου Μιλέβης 27ης Αὐγούστου 402.
 Κανὼν 90ός: 5ος συνόδου Μιλέβης 27ης Αὐγούστου 402.
 Κανὼν 91ος: 1ος συνόδου Καρθαγένης 25ης Αὐγούστου 403.
 Κανὼν 92ος: 2ος συνόδου Καρθαγένης 25ης Αὐγούστου 403.
 Κανὼν 93ος: 1ος συνόδου Καρθαγένης 16ης Ἰουνίου 404.
 Κανὼν 94ος: 1ος συνόδου Καρθαγένης 23ης Αὐγούστου 405.
 Κανὼν 95ος: 1ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.
 Κανὼν 96ος: 2ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.
 Κανὼν 97ος: 3ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.
 Κανὼν 98ος: 4ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.
 Κανὼν 99ος: 5ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.
 Κανὼν 100ός: 6ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.

1. PL 56, 427 - 428. Concilia Africae, σελ. 42.

2. PL 56, 428. Concilia Africae, σελ. 42.

3. PL 56, 429. Concilia Africae, σελ. 43.

4. PL 56, 430 - 431. Concilia Africae, σελ. 43 - 44.

5. 3ος τῆς concilium Carthaginense quintum, ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ Hispana = PG 84, 209. Concilia Africae, σελ. 356.

Κανών 101ος: 7ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.
 Κανών 102ος: 8ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.
 Κανών 103ος: 9ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.
 Κανών 104ος: 10ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.
 Κανών 105ος: 11ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.
 Κανών 106ος: 12ος συνόδου Καρθαγένης 13ης Ἰουνίου 407.
 Κανών 107ος: 1ος συνόδου Καρθαγένης 15ης Ἰουνίου 409.
 Κανών 108ος: Ἱστορικὸν σημείωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 14ης Ἰουνίου 410¹.
 Κανών 109ος (α): Ἱστορικὸν σημείωμα περὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τῆς 1ης Μαΐου 418².
 Κανών 109ος (β): 1ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 110ος: 2ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 111ος: 3ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 112ος: 4ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 113ος: 5ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 114ος: 6ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 115ος: 7ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 116ος: 8ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 117ος: 9ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 118ος: 10ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 119ος: 11ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 120ός: 12ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 121ος: 13ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 122ος: 14ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 123ος: 15ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 124ος: 16ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.

1. Τὸ Ἱστορικὸν τοῦτο σημείωμα δὲν ἀριθμεῖται ἐν τῇ PL, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 172 χειρογράφῳ τῆς Πάτμου καὶ ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἐκεῖναις αἰτίνας ἀκολουθοῦν τὴν ἀρίθμησιν τῆς κανονικῆς συλλογῆς Διονυσίου τοῦ Μικροῦ.

2. Τὸ Ἱστορικὸν τοῦτο σημείωμα ἐν τῇ PL, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 172 χειρογράφῳ τῆς Πάτμου καὶ ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἐκεῖναις αἰτίνας ἀκολουθοῦν τὴν ἀρίθμησιν τῆς κανονικῆς συλλογῆς Διονυσίου τοῦ Μικροῦ ἀριθμεῖται ὡς κανὼν 108.

Κανών 125ος: 17ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418=28ος Καρθαγένης 419.
 Κανών 126ος: 18ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 127ος: 19ος συνόδου Καρθαγένης 1ης Μαΐου 418.
 Κανών 128ος: 2ος συνόδου Καρθαγένης 419 (συνεδρία 30 Μαΐου).
 Κανών 129ος: 3ος συνόδου Καρθαγένης 419 (συνεδρία 30 Μαΐου).
 Κανών 130ός: 4ος συνόδου Καρθαγένης 419 (συνεδρία 30 Μαΐου).
 Κανών 131ος: 5ος συνόδου Καρθαγένης 419 (συνεδρία 30 Μαΐου).
 Κανών 132ος: 6ος συνόδου Καρθαγένης 419 (συνεδρία 30 Μαΐου).
 Κανών 133ος: 7ος συνόδου Καρθαγένης 419 (συνεδρία 30 Μαΐου).

ζ) Ἡ περίπτωσις τοῦ Πηδαλίου.

Οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 ἐγκατέλειψαν τὸ ἄχρι τότε ἐν χρῆσει κείμενον τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς εἰρημένης συνόδου καὶ προέβησαν εἰς νέαν διατύπωσιν τῶν ἐπ' ὄνοματι ταύτης φερομένων 133 κανόνων. Συγκεκριμένως: α) παρέλειψαν τὰ πρακτικὰ καὶ ἄλλα ἱστορικὰ σημειώματα τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὰ πρακτικὰ-κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, β) παρέλειψαν ὀρισμένους κανόνας αὐτῶν, γ) προέβησαν εἰς τὴν συνένωσιν ὀρισμένων κανόνων καὶ εἰς τὴν κατάτμησιν ἑτέρων, δ) ἐσχημάτισαν νέους κανόνας, ε) προέβησαν εἰς ἀνατύπωσιν αὐτῶν, καὶ στ) ἐχρησιμοποίησαν νέαν ἀρίθμησιν τῶν κανόνων.

Οἱ συγγραφεῖς τοῦ Πηδαλίου ὑποσημειοῦν σχετικῶς: «Δίδομεν εἰδησιν εἰς τοὺς φιλολόγους καὶ ἀναγνώστας τῶν κανόνων τούτων, ὅτι ἐπειδὴ αὐτοί, ὄχι μόνον διάφοροι εὐρίσκονται κατὰ τὴν ποσότητα τοῦ ἀριθμοῦ (παρὰ μὲν γὰρ τοῖς ἐξηγηταῖς τῶν κανόνων 137 ἀριθμοῦνται, παρὰ Δοσιθέῳ 138, παρὰ τισι τῶν λατίνων 148 καὶ παρ' ἄλλοις ἄλλως), ἀλλὰ καὶ ἠνωμένοι μὲν εὐρίσκονται οἱ κατὰ τὸ πρᾶγμα διηρημένοι, διηρημένοι δὲ οἱ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἠνωμένοι. Εἰς πολλότατα δὲ μέρη καὶ οἱ τίτλοι καὶ ἐπιγραφαί, ἢ αἱ περιλήψεις αὐτῶν, ἀντὶ κυρίων κανόνων καὶ ἀριθμοῦνται καὶ ἐξηγοῦνται ἕως καὶ ἀπὸ τὸν Ζωναρᾶν, Βαλσαμῶνα, Ἀριστηνὸν³ καὶ Ἀνώνυμον⁴. Καὶ εἶναι νὰ θαυμάσῃ τινὰς πῶς οἱ εὐλογημένοι αὐτοὶ ἐξηγηταὶ ἐλανθάσθησαν τόσον, καὶ δὲν ἔκαμαν καμμίαν περιέργειαν καὶ διάκρισιν ἀνάμεσα εἰς τοὺς κυρίως κανόνας τοὺς ἐπιγραφόμενους καὶ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς αὐτῶν. Οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερον εἶναι, ὅτι οἱ κανόνες οὗτοι δὲν ἦσαν τῇ ἀληθείᾳ κανόνες καὶ

3. Πρόκειται περὶ τῆς «ἐπιτομῆς» ἢ «συνόψεως» τῶν κανόνων.

4. Πρόκειται περὶ τοῦ Ἀριστηνοῦ, ὅστις συνέγραψεν ἔρμηνειαν εἰς τὴν «ἐπιτομὴν» τῶν κανόνων.

δροι κατὰ τὸ ὄνομά των, ἀλλὰ εἰς πολλότατα μέρη ἤσαν διαλέξεις μόνον καὶ διαλαλαίαι τῶν πατέρων μετὰ ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων, καὶ ἀπλῶς εἶπεῖν, πράξεις καὶ πρακτικά, καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι κανόνες, οὐχὶ ἐν τῷ γεγενῆσθαι. Ὅθεν διὰ ταῦτα πάντα ἐπεμελήθημεν, ὅσον τὸ δυνατόν μας, καὶ μὲ πολλὴν περιέργειαν ἐκτενίσσαμεν τοὺς κανόνες τούτους, τοὺς φύσει διηρημένους διαιρέσαντες, καὶ τοὺς φύσει ἡνωμένους ἐνώσαντες, τὰς ἐπιγραφὰς ἀποβαλόντες, καὶ τὰς διαλέξεις καὶ ἐρωταποκρίσεις εἰς ὅρους καὶ κανόνες ἀνακεφαλαίωσαντες, καὶ ἵνα συντόμως εἶπω, ἤδη κανόνας τῶντι αὐτοὺς ἐποίησαμεν, ὄντας προτοῦ, πρακτικά. Καὶ λοιπὸν ἄς μὴ μᾶς κατηγορήσῃ τις διὰ τοῦτο, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἄς μᾶς εὐχαριστήσῃ διὰ τὸν κόπον: α) μὲν διὰ τοῦτο ἐποίησαμεν ἀκολουθήσαντες εἰς τὸ παράδειγμα ἐκείνων, ὁποῦ τοιοῦτοτρόπως ἀνεκεφαλαίωσαν καὶ ὄρους καὶ κανόνες ἐποίησαν τὸν 29ον καὶ 30ὸν τῆς Δ' Συνόδου κανόνας, ὄντας τῇ ἀληθείᾳ πράξεις καὶ ἐρωταποκρίσεις, ὁμοίως δὲ καὶ ἐκείνων ὁποῦ ἀνεκεφαλαίωσαν εἰς κανόνες τὰς ἐρωταποκρίσεις τῆς Σαρδικῆς, καὶ β) ὅτι τοῦτο οὐχὶ ἰδίᾳ γνώμῃ ἐποίησαμεν, ἀλλὰ μετὰ ἐρωτήσεως καὶ βουλῆς τῶν σοφωτέρων καὶ διακριτικωτέρων ἀπὸ ἡμᾶς»¹.

Ὅσον καὶ ἐὰν ἡ ὑπὸ τῶν συγγραφέων τοῦ Πηδαλίου γενομένη ἀνασύνταξις τοῦ κειμένου τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 καὶ ἡ νέα ἀρίθμησις αὐτῶν δικαιολογῶνται κατὰ πολὺ νομοτεχνικῶς, τοῦθ' ὅπερ ἄλλωστε πειρῶνται ὅπως καταστήσουν σαφὲς οἱ συντάκται τοῦ Πηδαλίου, ἐν τούτοις ἡ πράξις αὐτῶν αὕτη δὲν παθεῖ νὰ εἶναι «αὐθαίρετος»², ἐπὶ πλέον δὲ ἐδημιούργησε (καὶ δημιουργεῖ ἔτι) ἀσάφειαν ἐν τῇ κατανοήσει ὄρισμένων ἐκ τῶν κανόνων τῆς εἰρημένης συνόδου καὶ σύγχυσιν ἐν τῇ ἀρίθμησι αὐτῶν³. Ἀργότερον οἱ ἐκδόται τοῦ «Συντάγματος τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων» Ράλλης καὶ Ποτλῆς, ἀποκαταστήσαντες τὸ κείμενον τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου εἰς τὴν παλαιὰν καὶ ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφήν, παρατηροῦν ἐν προκειμένῳ τὰ ἀκόλουθα: «Οἱ ἐκδόται τοῦ Πηδαλίου, συντομίας βεβαίως χάριν, ἀφῆρσαν ἀπὸ τῶν κανόνων τούτων πᾶν ὅ,τι δὲν ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν αὐτῶν διάταξιν· ἀλλὰ πολλάκις ἡ συντομία αὕτη παραβλάπτει οὐκ ὀλίγον τὴν σαφήνειαν τοῦ κειμένου, στεροῦσα τὸν ἀναγνώστην τῶν αἰτιολογιῶν τῆς διατάξεως. Ταῦταις ἡμεῖς ἐκρίναμεν δέον ν' ἀποκαταστήσωμεν, ἀκολουθήσαντες πιστῶς τὸ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Φωτίου καὶ τῶν ἐξηγητῶν αὐτοῦ παραδεδεγμένον σύστημα»⁴.

Τέλος, δέον ὅπως σημειωθῇ ὅτι ἐκ τῶν πέντε ἐγγράφων, ἅτινα συνήθως ἐκδίδονται, δικὴν παραρτήματος, μετὰ τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ εἰρημένης συνόδου, οἱ συντάκται τοῦ Πηδαλίου περιέλαβον μόνον δύο: α) τὴν ἐπιστολὴν τῆς συνόδου ταύτης πρὸς τὸν Ρώμης Βονιφάτιον καὶ β) τὴν ἐπιστολὴν τῆς συνόδου τοῦ 424 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Καίλεστινον.

η) Ἡ ἀρίθμησις τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419.

Ἐν τῇ ἀριθμῆσει τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 εἰς τὰς διαφόρους κανονικὰς συλλογὰς (χειρογράφους καὶ ἐντύπους), ἐπικρατεῖ, ὁμολογουμένως, ἀσυμφωνία τις. Μάλιστα, ἡ ἀσυμφωνία αὕτη κατέστη, προκειμένου περὶ τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου, μεγαλυτέρα, ἀφ' ἧς οἱ ἐκδόται τοῦ Πηδαλίου (1800) προέβησαν αὐτοβούλως εἰς νέαν κατάταξιν, διατύπωσιν καὶ ἀρίθμησιν τῶν κανόνων τῆς εἰρημένης συνόδου. Ἐν τῷ κατωτέρῳ δημοσιευμένῳ πίνακι γίνεται σύγκρισις τῆς ἀριθμήσεως τῶν κανόνων τούτων, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς PL (τὸ λατινικὸν κείμενον, ὡς περιελήφθη τοῦτο ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Μικροῦ ἐν τῇ κανονικῇ αὐτοῦ συλλογῇ), δύο πολυτίμων ἐλληνικῶν χειρογράφων (Πάτμου 172 καὶ Τραπεζοῦντος τοῦ 1311) καὶ τῶν κυριωτέρων ἐν χρήσει ἐκδόσεων τῶν κανόνων τῆς εἰρημένης ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Τὸ συμπέρασμα ὅπερ ἐξάγεται ἐκ τῆς συγκριτικῆς ταύτης ἐργασίας εἶναι ὅτι ἡ ἀρίθμησις τοῦ λατινικοῦ κειμένου τῆς κανονικῆς συλλογῆς Διονυσίου τοῦ Μικροῦ ἐν τῇ ἐκδόσει PL 67 ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν ἀρίθμησιν τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419. Μετὰ τὴν ἀρίθμησιν ταύτην συμφωνεῖ πλήρως καὶ ἡ ἀρίθμησις (ἐλληνικοῦ κειμένου) τοῦ χειρογράφου τῆς Πάτμου (καὶ ἡ ἀρίθμησις τῶν ἐκδόσεων Mansi καὶ Μήλια). Ἐν τῇ ἀριθμῆσει τοῦ χειρογράφου τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν ἐκδόσεων ΡΠ καὶ Ἰωάννου (καὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἱερῶν κανόνων ὑπὸ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, ἤτις, ἄλλωστε, ἀποτελεῖ ἀνατύπωσιν ἐκ τῆς ἐκδόσεως ΡΠ), ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν βασικὴν ταύτην ἀρίθμησιν τῆς PL (λατινικὸν κείμενον) καὶ τοῦ χειρογράφου τῆς Πάτμου (ἐλληνικὸν κείμενον), παρατηρεῖται διαφορὰ τις μόνον ἐν τῇ ἀρίθμησει τῶν κανόνων 108–109. Αἱ ἄλλαι ἀριθμήσεις, τῆς ΡG (=Συνοδικὸν Βευερηγίου) καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πηδαλίου, δέον ὅπως ἐγκαταλειφθοῦν, διότι ἀμφότεραι προκαλοῦν σύγχυσιν, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ ἀρίθμησις τοῦ Πηδαλίου, ἣν οἱ συντάκται τοῦ Πηδαλίου εἰσήγαγον, ὡς γνωστὸν, «τῇ οἰκειᾷ μᾶλλον κρίσει ἢ τοῖς χειρογράφοις ἐπόμεινον» (ΡΠ 3, 298, ἐν τῇ ὑποσημειώσει), παραμένει ἱστορικῶς ἀνέρειστος. Αἱ παραπομπαὶ αἱ σημειούμεναι ἐν τῷ κατωτέρῳ συγκριτικῷ πίνακι παρατίθενται εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

1. Πηδάλιον, Ἀθῆναι 1957⁶, σελ. 463, ὑποσημ. 4.

2. Νικοδήμου Μίλας, Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον, Ἀθῆναι 1906, σελ. 133.

3. Σημειωτέον ἐναυθα ὅτι ἐν τῷ Πηδαλίῳ, ἐν τοῖς «προλεγόμενοις» τῆς «ἐν Καρθαγένῃ Τοπικῆς Ἀγίας Συνόδου» (σελ. 462–463) περιλαμβάνονται, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸν χρόνον συγκλήσεως καὶ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν λόγω συνόδου, βασικά σφάλματα καὶ οὐσιώδεις ἱστορικὰ ἀνακρίβειαι.

4. ΡΠ 3 (1853), σελ. ε'.

PL ¹	Πάτμου ²	Τραπε- ζοῦντος ³	ΡΠ ⁴	Ἰωάν- νου ⁵	PG ⁶	Πηδά- λιον ⁷
1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5	5
6	6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	10	10
11	11	11	11	11	11	11
12	12	12	12	12	12	12
13	13	13	13	13	13	13
14	14	14	14	14	14	⁸
15	15	15	15	15	15	14-17
16	16	16	16	16	16	18-22
17	17	17	17	17	17	23
18	18	18	18	18	18-21 ⁹	24-26
19	19	19	19	19	22	27
20	20	20	20	20	23	28
21	21	21	21	21	24	29
22	22	22	22	22	25	30
23	23	23	23	23	26	31
24	24	24	24	24	27	32
25	25	25	25	25	28	33
26	26	26	26	26	29	34
27	27	27	27	27	30	35
28	28	28	28	28	31	36
29	29	29	29	29	32	37
30	30	30	30	30	33	38
31	31	31	31	31	34	39
32	32	32	32	32	35	40
33	33	33	33	33	36	41
34	34	34	34	34	37	¹⁰
35	35	35	35	35	38	42

PL	Πάτμου	Τραπε- ζοῦντος	ΡΠ	Ἰωάν- νου	PG	Πηδά- λιον
36	36	36	36	36	39	43
37	37	37	37	37	40	44
38	38	38	38	38	41	45
39	39	39	39	39	42	46
40	40	40	40	40	43	47
41	41	41	41	41	44	48
42	42	42	42	42	45	49
43	43	43	43	43	46	50
44	44	44	44	44	47	51
45	45	45	45	45	48-49	52-53
46	46	46	46	46	50	54
47	47	47	47	47	51	55-56
48	48	48	48	48	52	57
49	49	49	49	49	53	58
50	50	50	50	50	54	59
51	51	51	51	51	55	60
52	52	52	52	52	56	61
53	53	53	53	53	57	62
54	54	54	54	54	58	63
55	55	55	55	55	59	64
56	56	56	56	56	60	65
57	57	57	57	57	61	66
58	58	58	58	58	62	67
59	59	59	59	59	62 ¹¹	68
60	60	60	60	60	63	69
61	61	61	61	61	64	70
62	62	62	62	62	65	71
63	63	63	63	63	66	72
64	64	64	64	64	67	73
65	65	65	65	65	68	74
66	66	66	66	66	69	75
67	67	67	67	67	70	76
68	68	68	68	68	71	77
69	69	69	69	69	72	78
70	70	70	70	70	73	12

PL	Πάτμου	Τραπεζοῦντος	ΡΠ	Ἰωάννου	ΡG	Πηδάλιον
71	71	71	71	71	74	79
72	72	72	72	72	75	80
73	73	73	73	73	76	81
74	74	74	74	74	77	82
75	75	75	75	75	78	83
76	76	76	76	76	79	84
77	77	77	77	77	80	85
78	78	78	78	78	81	86
79	79	79	79	79	82	87
80	80	80	80	80	83	88
81	81	81	81	81	84	89
82	82	82	82	82	85	90
83	83	83	83	83	86	91
84	84	84	84	84	87	92
85	85	85	85	85	88	93
Ἱστορικὸν σημείωμα περὶ τῆς ἐν Μιλέβῃ συνόδου: 27 Αὐγούστου 402						94 ¹³
86	86	86	86	86	89	95
87	87	87	87	87	90	96
88	88	88	88	88	91	14
89	89	89	89	89	92	97
90	90	90	90	90	93	98
91	91	91	91	91	94	99
92	92	92	92	92	95	15
93	93	93	93	93	96	100-102
94	94	94	94	94	97	103
95	95	95	95	95	98	104
96	96	96	96	96	99	105-106
97	97	97	97	97	100-101	107-108
98	98	98	98	98	102	109
99	99	99	99	99	103	110
100	100	100	100	100	104	111
101	101	101	101	101	104 ¹¹	112
102	102	102	102	102	105	113
103	103	103	103	103	106	114
104	104	104	104	104	107	115

PL	Πάτμου	Τραπεζοῦντος	ΡΠ	Ἰωάννου	ΡG	Πηδάλιον
105	105	105	105	105	108	116
106	106	106	106	106	109	117
107	107	107	107	107	110 ¹⁶	118
17	17	108	108	108	111	119
108	108	¹⁸	} 109 }	} 109 }	} 112	¹⁹ 120
109	109	109				
110	110	110	110	110	112 ¹¹	121
111	111	111	111	111	} 113	122
112	112	112	112	112		123
113	113	113	113	113	114	124
114	114	114	114	114	115	125
115	115	115	115	115	116	126
116	116	116	116	116	117	127
117	117	117	117	117	118	} 128
118	118	118	118	118	119	
119	119	119	119	119	120	129
120	120	120	120	120	121	130
121	121	121	121	121	122	} 131
122	122	122	122	122	123	
123	123	123	123	123	124	132
124	124	124	124	124	125	133
125	125	125	125	125	126	134
126	126	126	126	126	127	135
127	127	127	127	127	128	136
128	128	128	128	128	129	137
129	129	129	129	129	130	138
130	130	130	130	130	131	139
131	131	131	131	131	132	140
132	132	132	132	132	133	} 141
133	133	133	133	133	134	

1. PL 67 (1848) 181 - 230.

2. Χειρόγραφον ὑπ' ἀριθμ. 172 τῆς Πατριακῆς Βιβλιοθήκης «γραφὸν πιθανώτατα περὶ τὴν θ' ἀρχομένην ἑκατονταετηρίδα ἐν καλλίστῃ περγαμνῇ ἐν τετάρτῳ μεγάλῳ σχήματι» (Ἰωάννου Σακκελίωτος, Πατριακὴ Βιβλιοθήκη, Ἀθήναι 1890, σελ. 92 - 94). Τὸ χειρόγραφον τοῦτο θεωρεῖται ἀντίγραφον τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου (πρώτης ἐκδόσεως) τοῦ Συντάγματος εἰς ἸΔ' τίτλους, καὶ δι' ἄλλους λόγους, κυρίως δὲ ἐκ τοῦ γεγονότος

θ) Ἐκδόσεις (εἰς τὴν ἑλληνικὴν) τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419.

Τὰ πρακτικά-κανόνες τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 ἐδημοσιεύθησαν τὸ ἔτος 1614 ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Ἰουστέλλου (Christophorus Justellus),

ὅτι ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐπιτάσσεται ἐν αὐτῷ καὶ αὐτῶν τῶν κανόνων τῶν ἁγίων Πατέρων, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ παραδίδεται ἡ πρώτη ἐκδοσις τοῦ Συντάγματος εἰς ἸΔ' τίτλους, ὑφ' ἣν δηλαδὴ σύνταξιν καὶ σύνθεσιν εὐρίσκειτο ἐν ἐκκλησιαστικῇ χρῆσει πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (691) καὶ ὅτι οἱ κανόνες τῆς εἰρημένης Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου προσετέθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων εἰς τὸ ἀρχικὸν χειρόγραφον.

3. Χειρόγραφον ὑπ' ἀριθμ. 1372, τοῦ ἔτους 1779, ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ Ἀθηνῶν, ὅπερ ἐλήφθη μεγάλως ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐκδόσει ΡΠ'. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἀποτελεῖ ἀντίγραφον τοῦ περιφήμου κώδικος τῆς Τραπεζούντος, τοῦ ἔτους 1311, ὅστις ἀποκτείνεται σήμερον ἐν τῷ Μουσεῖῳ τῶν παλαιῶν ἀνακτόρων τοῦ Τόπκαπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ φέρει ἀξ. ἀρ. 115.

4. ΡΠ 3 (1853) 286 - 624.

5. *Périclès - Pierre Joannou, Discipline générale antique*, τόμος 1ος, μέρος 2ον, Ρώμη 1962, σελ. 190 - 436.

6. ΡΓ 138 (1865) 9 - 450 (=Συνοδικὸν Βευεργίου, τόμος 1ος, Ὁξφόρδη 1672, σελ. 509 - 678).

7. Πηδάλιον, Ἀθήναι 1957*, σελ. 462 - 542. Τὸ Πηδάλιον, ἐκτὸς τῆς ἀριθμήσεως ἣτις σημειοῦται ἐν τῇ οἰκείᾳ στήλῃ τοῦ πίνακος, δίδει καὶ ἕτεραν «δι' ἀραβικῶν σημειῶν» ἀριθμῆσιν, «κατὰ τοὺς ἐρμηνευτὰς Ζωναρᾶν καὶ Βαλσαμῶνα, ἵνα ὁ βουδόμενος εὐκόλως εὐρίσκη τούτους κανόνας τούτους εἰς τὸ ἑλληνικόν» (σελ. 464, ὑποσημ. 1).

8. Ὁ 14ος κανὼν παραλείπεται ἐν Πηδάλιῳ. Μνεῖα τούτου γίνεται ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσι (σελ. 470, ὑποσημ. 3).

9. Περιέργως, ἡ ἐπιγραφή τοῦ 18ου κανόνος ἐσχολιάσθη ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν Ζωναρᾶ καὶ Βαλσαμῶνος ὡς κεχωρισμένος κανὼν, φέρεται δὲ ἐν τάξει ἰδίου κανόνος καὶ ἐν τῷ Συνοδικῷ τοῦ Βευεργίου (= ΡΓ). Πρβλ. Πηδάλιον, σελ. 475, ὑποσημ. 1, καὶ ΡΠ 3, 352 - 353. Παρεμπιπτότως τίθεται ἐνταῦθα τὸ ἐρώτημα: Αἱ ἐπιγραφαὶ ἢ οἱ τίτλοι τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 ἀποτελοῦν μέρος τοῦ κανόνος ἢ ὄχι; Ἡ ἀπάντησις εἶναι: ὄχι. Αἱ ἐπιγραφαὶ προσετέθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων, δὲν ἀποκλείεται μάλιστα ὑπ' αὐτοῦ Διονυσίου τοῦ Μικροῦ, δεδομένου ὅτι αὐταὶ ὑφίστανται μόνον ἐν τῇ λεγομένῃ δευτέρᾳ ἐκδόσει τῆς κανονικῆς αὐτοῦ συλλογῆς, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ. Σημειωτέον ἐπίσης ἐνταῦθα ὅτι ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ λατινικοῦ κειμένου τῶν κανόνων τούτων (ΡΛ 67) καὶ ἐν ἄλλαις ἐκδόσεσι τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, ὁ ἀριθμὸς ἐκάστου κανόνος τίθεται μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν καὶ οὐχὶ πρὸ ταύτης.

10. Ὁ 34ος κανὼν παραλείπεται ἐν Πηδάλιῳ, μετὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι «ἄχρηστος πάντῃ ἐστὶν» (σελ. 485, ὑποσημ. 1).

11. Οἱ ἀριθμοὶ 62, 104 καὶ 112 ἐν τῇ ΡΓ, ἐκ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας ἢ, μᾶλλον, ἐξ ἐπαναλήψεως παροραμάτων τῆς ἐκδόσεως τοῦ Συνοδικοῦ τοῦ Βευεργίου, ἐπαναλαμβάνονται δις. Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι ἐν τῷ Συνοδικῷ τοῦ Βευεργίου οἱ δις ἐπαναλαμβανόμενοι ἀριθμοὶ εἶναι οἱ 63, 104 καὶ 112.

12. Ὁ 70ός κανὼν παραλείπεται ἐν Πηδάλιῳ, μετὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ κανόνος «ἅπαξ καὶ δις ἀναφέρεται κατὰ τὸν γ' καὶ δ' κανὼν» καὶ ὅτι «εἰ, κατὰ τὴν παροιμίαν, τὸ δις ἔψην τὴν κράββην περιττόν, πολλὰ μᾶλλον τὸ τρίς ἔψην αὐτήν» (σελ. 502, ὑποσημ. 2).

13. Ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ σημειώματος περὶ τῆς ἐν Μιλέθῃ συνόδου: 27 Αὐγούστου 402, ὅπερ περιλαμβάνεται εἰς τὰ πρακτικά-κανόνας τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, οἱ συντάκται τοῦ Πηδάλιου ἐσχημάτισαν ἴδιον κανόνα, ὃν καὶ ἠρῆθησαν.

14. Ὁ 88ος κανὼν παραλείπεται ἐν Πηδάλιῳ, μετὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι ὁ «κανὼν τόσον ἀχρηστος, ὅπου οὐδὲ

ἐν Παρισίοις, εἰς δύο γλώσσας, τὸ λατινικὸν πρωτότυπον καὶ τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν, ὑπὸ τὸν τίτλον: *codex canonum ecclesiae africanae graece et latina cum notis*, εἰς τέταρτον. Τὸ αὐτὸ σύγγραμμα ἐκυκλοφόρησε καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1615), ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκδότου, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς ὅτι «ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐκδόσει προσετέθησαν δύο πίνακες»¹.

¹ Ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 δημοσιεύεται ἐπίσης:

Βευεργίου, Συνοδικόν, τόμος 1ος, Ὁξφόρδη 1672, σελ. 509-678 (=ΡΓ 138 (1865) 9-450. Εἰς ἀμφοτέρα μετὰ τοῦ λατινικοῦ κειμένου καὶ τῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ Βαλσαμῶνος καὶ Ζωναρᾶ). - Mansi 3 (1759) 699-842 (μετὰ τοῦ λατινικοῦ κειμένου). - Σπυρίδωνος Μήλια, ἀρχιμανδρίτου, Τῶν ἱερῶν συνόδων νέα καὶ δαψιλεστάτη συλλογὴ, τόμος 1ος, Βενετία 1761, σελ. 291-323² (ἀνατύπωσις: Θεσσαλονίκη 1981, σελ. 382-414). - Ἀγαπίου Λεονάρδου, ἱερομονάχου, Συλλογὴ πάντων τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν κανόνων, Βενετία 1787, σελ. 118-243. - Σύνταγμα Ράλλη καὶ Ποτλῆ, 3 (1853) 286-624 (μετὰ ἐρμηνειῶν τοῦ Ζωναρᾶ καὶ Βαλσαμῶνος, τῆς «ἐπιτομῆς») καὶ ἐρμηνείας τοῦ Ἀριστηνοῦ εἰς τὴν «ἐπιτομήν»). - Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, Οἱ ἱεροὶ κανόνες, Ἀθήναι 1949², σελ. 225-302. - *Périclès-Pierre Joannou, Discipline générale antique*, τόμος 1ος, μέρος 2ον, Ρώμη 1962, σελ. 190-436 (μετὰ τοῦ λατινικοῦ κειμένου καὶ γαλλικῆς μεταφράσεως)³.

ἐρμηνείας ἠξιώθη παρὰ τῶν ἐξηγητῶν» καὶ ὅτι, διὰ τὸν λόγον τούτον, ἐν τῷ Πηδάλιῳ δὲν «ἠξιώθη» «τάξεως καὶ ἀριθμοῦ κανόνος» (σελ. 511, ὑποσημ. 1).

15. Ὁ 92ος κανὼν παραλείπεται ἐν Πηδάλιῳ, μνεῖα δμως τοῦ περιεχομένου τοῦ κανόνος γίνεται ἐν τῇ ὑποσημείωσι 2, σελ. 511 - 512.

16. Ἐν τῇ ΡΓ ὁ κανὼν οὗτος ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν ἱστορικῶν σημειωμάτων τῶν ἐν Καρθαγένῃ συνόδου: 16 Ἰουνίου 408 καὶ 13 Ὀκτωβρίου 408 καὶ ἐκ τοῦ 107ου κανόνος.

17. Πρόκειται περὶ τοῦ ἱστορικοῦ σημειώματος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου: 14 Ἰουνίου 410, ὅπερ δὲν ἀριθμεῖται ἐν ΡΛ, ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς Πάτμου, καὶ εἰς τὰς ἐκδόσεις αἰτνες ἀκολουθοῦν τὴν ἀριθμῆσιν τῆς κανονικῆς συλλογῆς Διονυσίου τοῦ Μικροῦ.

18. Παραλείπεται ἐν τῷ κώδικι τῆς Τραπεζούντος.

19. Παραλείπεται ἐν Πηδάλιῳ.

1. *C. H. Turner*, The version called *Prisca*, ἐν *The Journal of Theological Studies* 30 (1929) 340, ὑποσημ. 1. Ἐπίσης ὁ *Charles Munier* ἀναφέρει (Vers une édition nouvelle des Conciles Africains, ἐν *Revue des études augustiniennes* 18 (1972) 252) ὅτι ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419 ἐδημοσιεύθη τὸ ἔτος 1540 ὑπὸ *Jean du Tillet*.

2. Περιέργως ἡ σημείωσις τοῦ ἀρχιμανδρίτου *Σπυρίδωνος Μήλια* ἐν τῷ περιθωρίῳ τῆς ἐκδόσεως ὅτι «τίθησι ταύτην τὴν βίβλον τῶν κανόνων τῆς ἐν Ἀφρικῇ χάριν περιεργείας» (σελ. 291 = σελ. 382 τῆς ἀνατυπώσεως).

3. Ὡς εἰκόσ, δέον ὄπως σημειωθῆ ἐνταῦθα καὶ ἡ ἐκδοσις τῶν κανόνων τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου τοῦ 419, ἐν τῷ Πηδάλιῳ (Λειψία 1800), ἀλλ' αὐτή, ὡς ἐσημειώθη ἐν τῷ οἰκείῳ κεφαλαίῳ τῆς ἀνά χειρας μελέτης, κατ' οὐσίαν δὲν ἀποτελεῖ ἐπανεκδόσιν τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῶν πρακτικῶν-κανόνων τῆς εἰρημένης συνόδου, ἀλλὰ νέαν διατύπωσιν αὐτῶν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὸ *The Rudder*, Σικάγον 1957, σελ. 601 - 712, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀγγλικὴν μετάφρασιν τοῦ Πηδάλιου.